

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Principale Indefinido;
Ch. Dileggia
supra:

itn

✓ 854

1999

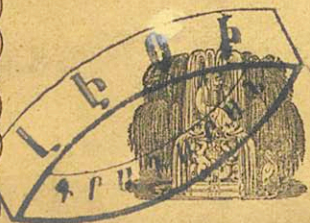

ԶԲՕՍԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՆՅ

Ա

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԸ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1859

ԼԵՂ
854

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԸ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽԹՈՒՄԸ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՏՂՈՅ ՀԱՄԱՐ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

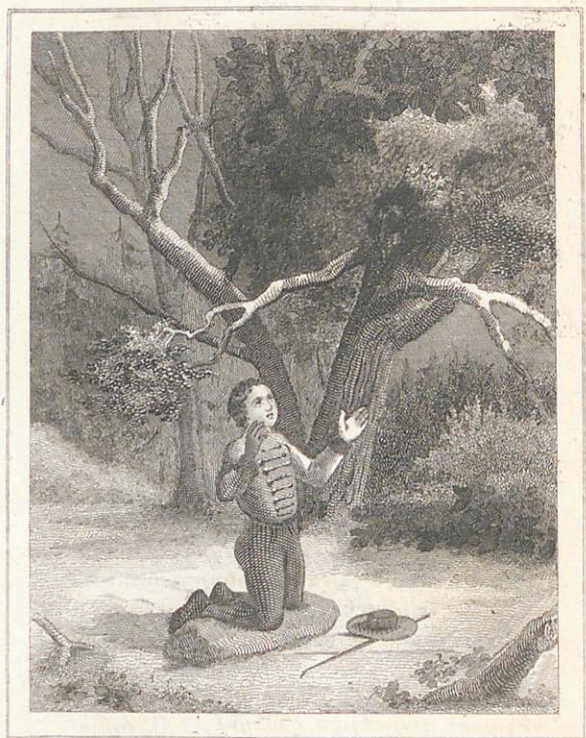
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1859

9 854-60

28 858

ULΦΓΕΣ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԽՓՈՒՄԸ

Ա.

ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳԸ

Չմեռը անտառին ծառերը մերկացուցեր էր և մարգագետնին ծաղիկները չորացուցեր։ Բոլոր բնութեան երեսը սառուցով ծածկուած էր. և թէպէտ արևուն յստակ ու պայծառ լոյսը երկնից կապոյտ կամարնեքուն տակ կը շողար, սաստիկ էր ցրտութիւնը։ Նոյն օրը մէկ հոգի մը միայն ձեամբ ծածկուած դաշտերէն կ'անցնէր, Ալիբեա անուամբ տղայ մը՝ որ նոր լմնացուցեր էր տասը տարին։ Իր դեղին մազերուն խոպոպիքները սպիտակացեր էին եղիամէն, որ նոյնպէս ծածկեր էր այն թեթեւ յարդէ զլխարկն, որ ամառուրնէ ի վեր կը գործածէր։ Խեղճ տղուն երեսները կարմրցեր

էին . կարճկեկ զգեստն ալ , որ զինուորական նշանազգեստի , այսինքն հռչարի հագուստի կը նմանէր , թէպէտ մաքուր էր , բայց ալ հինցած ու մաշած ըլլալով շատ չէր պաշտպաներ ցրտէն : Կռնակը պզտի մախաղ մը առած էր , որուն մէջ կը բովանդակուէր իր բոլոր հարստութիւնը . և առանց ապագային վրայ մտածելու , ինչպէս որ բնական է նոյն հասակի տղոց , ուրախութեամբ առաջ կը տանէր իր ճամբան ու զուարճանալով կը դիտէր չորս կողմի ձիւնապատ դիւղական տեսարանն ու եղեամէն դեղեցկացած դալար հողակոշտերն որ իր ճամբուն վրայ առջը կ'ելլային : Սակայն օրը կը սա՛հէր , և արևուն վերջին ճառագայթները կենդանի գոյներով կը պճնէին փշուտ թուփերը , բորբոքեալ աստեղաց պէս փայլատակել տալով անոնց փուշրուն . քիչ ատենէն արևմտից ճառագայթներն ալ զաշտավայրբը թողուցին , և լեռանց ու բարձրագոյն նոճեաց զաղաթները միայն ոսկի կը ներկէին :

Աւփրեա ապահով միտքը դրած էր որ դիշերունէ առաջ կը հասնի առաջին դեղը , ուստի կտրըճաբար առաջ կ'երթար թանձրախիտ անտառին մէջ , ինքիւրն ըսելով . « Քեզ տեսնամ , Աւփրեա , քալէ որ անտառէն դուրս ելլես ու շուտով հասնիս հոն . լսեցի որ ան դեղին բնակիչքը բարեկեցիկ են ու մարդասէր . այսօր Ծննդեան խթումն է , ո՛հ անտարակոյս փաղուան տօ-

նը աղէկ կերպով պիտի անցընեմ» : Այս կերպով առաջուցմէ կ'ուրախանար այն ընդունելութեան վրայ , որ կը յուսար գտնալու :

Մինչդեռ ազնիւ Ալիբեառ այս գեղեցիկ յուսով կը սփռփէր , գիշերն հասաւ , և երթալով մթութիւնը կը տիրէր անտառին մէջ : Որչափ առաջ կ'երթար , դիմացն ելած խաչաձև ճամբաները կը շփոթեցընէին զինքը , մինչև որ վերջապէս բոլորովին մուրեցաւ ու ճամբան կորսնցուց : Երկարատեւն ձեան դէզերու մէջէն քալեց , տեղ տեղանոնց տակ ծածկուած փոսերուն մէջ իյնալով ինչուան կէս մէջքը . 'ի վերայ այսր ամենայնի սիրտ ընելով առաջ կը քալէր . մէյ մ'ալ յանկարծակի իր դժբաղդութենէն սառուցեալ քամի մը սկսաւ ուժով փչել , որ նոճեաց ճիւղերուն մէջէն անցնելով կը շառաչէր , ամպերը իրարու վրայ դիպունցան , ու աստղ չմնաց երկնից երեսը . թանձրացաւ զիշերուան մթութիւնը , և ձեան խոշոր հատերն առատաբար կը թափէին :

Խեղճ տղան ոչ ճամբայ և ոչ ելք մը գտնալով , չէր գիտեր թէ զէպ 'ի որ կողմն ուղղէ իր տարակուսեալ քայլերը : Վերջապէս՝ յողնելով այսչափ երկայն ժամանակ թափառելէն , և ուժ ալ չմնալով վրան առաջ երթալու , կանկ առաւ՝ թէպէտ կը դողար ցուրտէն , և սկսաւ բարձրաձայն բալ . յետոյ ձեան վրայ դրաւ իր պզտի մալաղը , վրան ծունկ չորեցաւ , զուլսը բա-

ցաւ, ու սառած ձեռուները դէպ 'ի երկինք
վերցընելով՝ հետեւեալ աղօթքը մրմնջեց առ
Հայրն զթութեանց . « Ո՛վ բարերար Հայր
մեր երկնաւոր, դու՝ որ կը տեսնես իմ
թշուառութիւնս, ո՛հ մի թողուր որ այս վայ-
րենի անտառիս մէջ մեռնիմ. զթա վրաս ,
որ որք տղայ մըն եմ, առանց հօր, առանց
մօր, առանց մէկու մը աշխարհիս վրայ՝
բաց 'ի քեզմէ . բայց դու ամենայն որբոց
Հայրն ես : Ո՛վ Աստուած իմ, մի թողուր
զիս երեսէ . զթա վրաս , ինծի պէս խեղ-
ճին վրան : Այս գիշերս է որ քու սիրելի
Որդիդ աշխարհ եկաւ . ուստի իրեն սիրոյն
համար՝ լսէ ձայնիս » :

Ամենցուց աղօթքը և յողնութենէն պայու-
սակին վրայ նստաւ, ու դառն հառաչանք-
ներ կ'արձըկէր սրտէն :

Հաղիւ թէ այն գիրքն առեր էր, յան-
կարծակի քնարի քաղցր ներդաշնակու-
թիւն մը ականջն հնչեց, խառն անոյշ ձայ-
ներու հետ որ զիմացն եղած մերձաւոր
բլրէ մը կու գային :

Աւիրեա առջի բերան հրեշտակաց ձայ-
նը կարծեց որ Որդւոյն Աստուծոյ ծնունդը
կը տօնէին . մէկէն ոտքի վրայ ելաւ, և ջերմ
եռանդաբար ձեռքերն իրարու միաւորե-
լով՝ մտիկ կ'ընէր : Քամին գաղբեր էր,
ծիւնն ալ հետը . բոլոր բնութիւնը խաղաղ
էր, և գիշերուան լռութիւնը այն ակտրժե-
լի ձայնը միայն կ'ընդհատէր, որ տղուն
ականջը կու դար : Արկին ուշադրութիւն

սկսաւ ընել , և հետեւեալ տողերը կրցաւ որոշել .

Աւանիկ մըխիթարն
Աղիտից ձեր ծընեալ
Միածինն Աստուծոյ .
Խոնարհեալ ի յերկիր՝
Գայ ջընջել զարտասուս
Յողբանուէր ձեր յաչաց .
Մահացուդ , կաց յուսով ,
Եւ ի Սէրն անսահման
Լէր իսպառ անկասկած :

Այս տողերէն ետքը՝ լուսթիւնը նորէն տիրեց . հազիւ թեթեւ արձագանգ մը քնարին վերջին թրթռմունքները դեռ կը կըրկնէր , որ քիչ առնէն ան ալ լռեց :

Աւիրեալի սիրտը սաստիկ կը բաբախէր , անընակ կարծած տեղւոյն մէջ մարդկային ծայն լսելուն ապշութենէն , և այն փափուկ խօսքերուն իր վրայ ըրած տպաւորութենէն .

« Ա՛լ հիմա խրախոյս կ'առնեմ , ազադակեց , ու կը մխիթարուիմ . անտարակոյս՝ այս չըջակայից մէջ բարի մարդիկ կը բնակին , որոնք խնամք պիտի տանին վրաս . հրեշտակի պէս երգելէն ետքը , կարելի բան չէ որ անոնց պէս ալ ազնիւ չըլլան » :

Այս ըսաւ ու վրան առնելով իր թեթեւութեամբ , գէպ ի այն կողմն սկսաւ քալել՝ ուսկից որ եկեր էր այն անոյշ ու մխիթարիչ երգը :

Քանի մը քայլ որ առաջ զնաց անտա-
սին մէջ, քիչ մը հեռուն ճրագի մը լոյսը
տեսաւ, որ մէկէն աչքէն աներեւոյթ եղաւ,
յետոյ նորէն երեցաւ։ և թէպէտ ստէպ
փոփոխակի կ'երևար ու կ'աներեւութանար,
սակայն Ալիբեա անով առաջնորդուած՝ լի
էր յուսով, և ուրախ դուարթ առաջ կ'եր-
թար։ չատ չանցաւ՝ մենաւոր փոքրիկ տան
մը առջև հասաւ, որ անտասին մէջ տեղը
թեթեւ դառ 'ի վայրի մը վրայ շինուած էր։
Մօտեցաւ, և բաղմութեան ձայն լսեց որ
խնտոմով կը խօսակցէին։ զարկաւ մէյ մը
դուռը, նորէն զարկաւ, բայց ոչ որ լսեց։
ուստի որոշեց որ դուռը բանայ, որովհետեւ
պարզ սողնակով դոցուած էր։ մտաւ ներս,
ու մութ գաւթի մը մէջէն խարխափելով
առաջ կ'երթար, մինչև որ գտաւ խուցին
դուռը։ երբոր բացաւ զայն, հիացած մնաց
նոր առարկայ մը տեսնելով, և ճրագներուն
բաղմութեան լոյսն իր աչքերը կը շլացը-
նէր։

Ալիբեաի զարմանաց պատճառը մեծկակ
պատկեր մըն էր, կամ լաւ եւ՝ պզտի խո-
րան մը ընդ մէջ երկու պատուհանի զետե-
ղուած, որ զեղեցիկ դիւզական տեսարան
մը կը ներկայացընէր, լեռներ, մամուռ
պատած քարէ կարկառներ, դալար նո-
ճեաց անտառներ, աղքատին խրճիթներ
ու հովիւներ իրենց հօտերովը։ Այլոյ մը
դառ 'ի վայրին վրայ ալ պզտի քաղաք մը
կը տեսնուէր, և տեսարանին մէջ տեղը

ժայռի մէջ բացուած քարայր մը , որուն մէջ կային մանուկն Յիսուս , իր Մայրն ու աստուածահայրն Յովսէփ . հովիւները ծունկ չոքած երկրպագութիւն կը մատուցանէին խանձարրապատ Աստուծոյն , և հրեշտակք ալ երկնքէն զմայլած կը նայէին այդ քաղցր տեսարանին : Բոլոր բնութիւնը արտաքոյ կարգի լուսով կը չողար , և ծառերը , խոտերն ու քարերը աստղերու պէս կը փալփալէին , իրեն թէ դարնանային աղուոր առաւօտով մը ցօզոյն մարդրտայեռ կաթիլները վրանին իջած ըլլար :

Բոլոր տնեցիքը այս պզտի խորանին չորս կողմը ժողվուած էին . մէկ կողմը տանտէրը նստած էր՝ ձեռքը քնար մը . մէկալ կողմը՝ տանտիկինն , որ թեւերուն մէջ նորածին որդի մը բռնած էր . երկու ուրիշ վայելուչ տղաք ալ , մէկը մանչ՝ մէկալն աղջիկ , ոտքի վրայ կեցեր էին : Ամենուն աչքը պատկերին վրայ սեւեռած էր , և հովիւներուն ջերմեռանդութեան հետեւելով՝ ձեռուրնին վեր կը բարձրացընէին ու երկըրպագութիւն կը մատուցանէին անոր , որ աշխարհս փրկելու համար կը ծնանէր : Ալփրեստի դուռը բացած միջոցը՝ հայրն ըսկըսած էր նորէն քնարն հնչեցընելու , և մայրն հրեշտակային ձայնիւ կը կրկնէր այն երգն՝ որուն մէկ մասն Ալփրեստ լսած էր . տղաքն ալ իրենց մանկական ձայները մէկտեղ կը խառնէին . իսկ հայրերնին թէ՛ իր հաստ ձայնովն ազդուութիւն կու տար

երդին և թէ նուագարանին ներդաշնակ
հնչմամբը կ'ընկերէր անոր : Իրենց երգած
երգը հետևեալն էր .

Ո՛վ Աստուած իմ մանուկ ,
Ընդ հրեշտակըս քո սուրբ
Քեզ երկիր պագանեմ .
Ընդ երգոց քաղցրութեան
Ընդ փառաց գովեալիցդ
Ոյց երկինք կըրկնեն վանդ՝
Խառն ընկալ եւ զուխտս իմ :

Դեռ ըզձայն քո գըթած՝
Զարարեր լըսելի .
Ոչ կարող քոյդ ձեռինք
Բուժեցին ըզլոցուած .
Այլ թուին զայս աչքդ ասել
Առ ընտրեալ սիրելիսդ .

Աւանիկ մըխիթարն
Աղիտից ձեր ծընեալ
Միածինն Աստուծոյ .
Խոնարհեալ ի յերկիր՝
Գայ ջրնջեւ զարտասուս
Յողբանուէր ձեր յաչաց .
Մահացուդ , կաց յուսով ,
Եւ ի Սէրն անսահման
Լեր խապառ անկասկած :

Ի նա զանձն հաւատա ,
Եւ զտառասկ ի ծաղիկ
Տեսցես շոյտ այլափոխ .
Բալասան եւ սփոփանս
Հեղցէ գքո բիւր ցաւովք .
Մեռանի վասըն քո ,
Բառնայ զքեռըն մեղաց :

Ո՛վ այր դու , ընդ շաւիղք
Ընդ այդ գնա անխտոր .
Որ ըզձեռն օդնական
Պաղտաի առ ի քէն՝
Կարկառեա բարերար .

Ըզպատէկեր Արարչին
 Յըստեղծուածն յայն պաշտեա :
 Յուշ քեզ ցանգ , եթէ յոյս
 Եւ է հայր բոլորից .
 Եւ յարին իւր ի սուրբ
 Խումբէ զազգս համօրէն .
 Մեծատանն ուաղքաւին
 Զնոյն Փրկիչ պարգեւեաց :
 Հեզ որբոյն , որ դողդոջ
 Հայցէ դարկ եւ ըզհայց՝
 Խընդութեան բաց դըրունս ,
 Եւ զսեղան եւ ըզհոր
 Պաշտեա 'նդ նա խընդապին :
 Որ բաշտէ զիւր ըզգանձ
 Քրիստոսին աղքատաց ,
 Հանդերձէ ի յերկինս
 Մըրցանակս անթառամ ,
 Մինչ Աստուած իջանէ
 Ի դատել զազգ մարդկան :

Աւիրեա անշարժ կեցեր էր զրան մէջ ,
 դոր կէս մը բացած էր , մէկ ձեռքովը սող-
 նակը բռնելով , ու միւսովը զլխարկն ու
 դաւաղանը . աչքերն ալ չէին կրնար զա-
 տուիլ Բեթղեհէմի մտրոյն վրայէն . այսպէս
 բերանաբաց և զրեթէ ինքիրմէն դուրս ե-
 լած , մտիկ կ'ընէր այն հոգեւորական երգն
 ու քնարին փափուկ միաձայնութիւնը : Սե-
 նեկին մէջ ոչ որ զգացեր էր իր դալուստը ,
 որովհետեւ աստուածապաշտ ընտանիքն իր
 ջերմեռանդութեանը բոլորովին զբաղած ըլ-
 լալով և ոչ իսկ զրան բացուելու ձայնը լը-
 սեր էր : Սակայն ազնիւ տանտիկիներ ցըր-
 տութիւն մը զգալով խուցին մէջ , դարձաւ
 դէպ ի դուռը նայեցաւ , և զԱւիրեա հոն
 կեցած տեսնելով՝ աղաղակեց .

— « Ո՛վ Տէր ողորմած , ինչպէս հոս եկեր է այս տղան այսպիսի մութ գիշերով մը , և այսպիսի բազմապտոյտ անտառի մը մէջ : Խեղճ տղայ , անշուշտ ճամբադ մոլորեր ես :

— Ո՛հ , այո զժրադժարար , պատասխանեց Աւիրեա . կ'ուզէի առաջին մօտ գեղն երթալ , և անտառիս մէջ ճամբաս կորսընցուցի » :

Ամենուն աչքը պղտի ճամբորդին վրայ էր . տղաքը ուշադրութեամբ վերէն վար կը կռէին զինքը . սակայն թէպէտ գթութիւննին կը շարժէր վրան , զեռ չէին համարձակեր քովը մօտենալու , որովհետեւ որոշորովին անծանօթ էր իրենց :

Բարի տանտիկինը քովը գնաց՝ մանկիկը թնին մէջ բռնած , և քաղցր կերպով մը իր հայրենիքն ու անունն հարցուց և թէ ինչ ծնողաց որդի էր :

— « Ախոս՛ս ինձի , պատասխանեց տղան , ես ալ հայրենիք չունիմ . անունս Աւիրեա Փրօնէր է . խեղճ հայրս պատեւրազմի մէջ կեանքը կնքեց , և մայրս ալ . . . անցեալ աշնան աղքատութեան ու վշտաց հոգէն մեռաւ : (Եւ այս խօսքերս ըսելու ատեն՝ կապոյտ աչուրները մեծ մեծ արցունքներով լեցունցան , որովհետեւ ծանր էր իր սրտին այն յիշատակը) : Այս երկրին մէջ ես ամենուն անծանօթ եմ , և ասդին անգին թափառական կը պտըտիմ՝ ուրիշներուն կարեկցութեանը վրայ յոյսս դնելով » :

Եւ հոս սկսաւ սլատմել թէ ինչպէս քիչ մնացեր էր որ անտառին մէջ կորսուէր ,
 և ինչպէս քաղցրանուագ երգն ու աղօտ
 լոյսը առաջնորդեր էին իրեն զէպ 'ի անոնց
 տունը բերող ճամբան գտնալու . և կ'ուզէր
 զեռ ևս շարունակել , բայց յանկարծ ձայնը
 կտրեցաւ , ակռաները սկսան սաստիկ կրճը-
 տել , և բոլոր մարմինն սկսաւ զողալ :

— « Խեղճ Ալիբեա , ըսաւ տանտիկինը ,
 ցրտէն լեզուն կապուեցաւ , թո՛ղ յոգնու-
 թիւնն ու անօթութիւնը . նստէ , դաւակս ,
 նստէ , ու վար դիր պայուսակդ . ևս հիմա
 երթամ ազէկ ապուր մը բերեմ քեզի որ
 տաքցընէ զքեզ , ընթրիքէն աւելցածն ալ
 ուտես որ զօրանաս : Խեղճ տղայ , կ'ըսէր
 երթալու տանը , ասանկ մատաղ հասակի
 մէջ . որչափ արժանի է կարեկցութեան » :

Նոյն միջոցին Քրիստիանոս և Կատա-
 րինէ լի խանդաղատանօք Ալիբեաի մօտե-
 ցան , ու առին ձեռքէն զլխարկը , դաւա-
 դանն ու մախաղը , և ստուլին վրայ դրին .
 վերջը ձեռքէն բռնեցին՝ սեղանին առջև
 տարին դինքը : Քիչ ատենէն մայրերնին ալ
 հասաւ , ձեռքը պնակով մը պարարտ ա-
 պուր , եփած սալոր , ու տօնին անուշեղև-
 նէն մեծ կտոր մը . և սեղանին դիմացի կող-
 մը նստած՝ կը ժպտէր ուրախութենէն տես-
 նելով օտարական տղուն ախորժակով ու-
 տելը , և մտածելով որ ինչպէս ուժը տեղը
 պիտի դար կերակրէն վերջը՝ կը մխիթա-
 րուէր որ կրցեր էր օգնել անոր :

Գերմանիա ալ սովորութիւն կայ Յննդեան
խթման օրն ընծաներ տալ : Քրիստիանոս
և Աատարինէ ունեցեր էին իրենց ընծանե-
րը . բայց որովհետեւ անտառներու մէջ ա-
պրելով դիւրին չէր այնպիսի խաղալիկներ
ճարելը՝ որ ասանկ առիթներու ազոց պար-
զե կը տրուին , ուստի իրենց առածները
քանի մը հատ ազուոր ու կարմիր խնձոր
էին , ոսկեգոյն տանձեր , խիւ ընկոյզ ու
կաղին՝ առատութեամբ : Ասոնցմէ յօժա-
րութեամբ մաս հանեցին Ալփրեաի . և
պղտի Նուիզն ալ մօրը թեին վրայ ցատքը-
տելով՝ կարմիր խնձոր մը տուաւ անոր , որ
հազիւ հազ ձեռքին մէջ կրնար բռնել :

Այն պատուական ընթրիքը , սենեկին
մեզմ' ջերմութիւնը , և դտած մարդասէր ու
բարեկամական ընդունելութիւնը՝ քիչ ա-
տենի մէջ մոռցրնել տուին Ալփրեաի իր
ճամբորդութեան նեղութիւնները . և իր
դուարթ բնութիւնը նորէն ստանալով՝ սկը-
սաւ խնտումով ու պարզ սրտով խօսիլ :

Ինչուան այն ասենը ստէպ ստէպ աչ-
քը խորանին կամ մարդն վրայ կը դարձը-
նէր . բայց վերջապէս՝ ալ չկրնալով հետա-
քըքրութիւնը բռնել , ազաչեց որ թոյլ
տան իրեն մօտենալու անոր , որպէս զի այն
ձմեռնային դարունը աւելի աղէկ տեսնայ ,
որովհետեւ այնպիսի դեղեցիկ բան ոչ եր-
բէք ուրիշ տեղ տեսեր էր . ուստի երկու
աղոցը հետ ելաւ քովը զնայ :

— « Գիտե՛ս , հարցուց անոր Աատարի-

նէ , ինչ կը ներկայացընեն այս դէմքերը :

— Ի՞նչ քսել է , իմ Յիսուսիս ծնունդն է : Ո՛հ , ի՞նչ աղուոր տղայ , ի՞նչ շնորհալի կերպարանք , ի՞նչ լուսափայլ աչքեր , և ինչպիսի՜ բարութեամբ կը ծիծաղի :

— Բայց չկարծես որ ճշմարիտ Յիսուս մանուկն է , ըսաւ Կատարինէ :

— Գիտեմ գիտեմ , պատասխանեց Ալփրեա , իմ ազնիւ մայրս սորվեցուց ինծի . գիտեմ որ ճշմարիտն Յիսուս խիստ չատ տարիներով առաջ ողորմելի մարդ մը մէջ աշխարհ եկաւ . և այս պատկերին մէջի ա՛մէն քաջութիւնները մեզի պէս տղոց համար շինուած են , որպէս զի աղէկ մը ըմբռնենք իրը : Թէ որ չեմ չիտթիր նէ , սա բարձրը տեսածս՝ Բեթղեհէմ քաղաքն է . ա՛նանկ չէ » . . . Կատարինէ զլսով նշան ըրաւ թէ անանկ է :

— « Կը տեսնամ ուրեմն , կրկնեց Ալփրեա , որ այնչափ տղէտ չեմ՝ որչափ որ դու զիս կը կարծես » :

Խնտացին տղաքը , և ուշի ուշով պատկերին ուրիշ մանր մունր բաները կը ցուցընէին անոր , որ իրենց համար մեծ բաներ էին :

— « Կը տեսնամ , կ'ըսէր Կատարինէ , կը տեսնամ սա աղուորիկ ճերմակ գառնուկները , որ կարծես թէ բուրդերնին սանտրուած է . կը տեսնամ սա հովիւներն՝ որ սըրինգնին կը չալեն , և սա կարմիր գունով խրճիթները . հովիւները հոն կը պառկին զիշերը :

— Նայէ , կ'ըսէր Քրիստիանոս , սա աղ-
բիւրն որ ժայռին ճեղքէն կը բղխէ ու ար-
ծաթի պէս կը փայլի . նայէ ինչպէս ջուրը
դալար խոտերուն մէջէն կը վազէ կ'երթայ
այն վճիտ լճակին մէջ կը թափի . տես սա
երկու կորավիղ կարապները ինչպէս խա-
ղաղ ալեաց վրայ կը լողան ու կը զուարճա-
նան :

— Ո՛հ ո՛հ , աղաղակեց Ատտարինէ , հո-
վիւ օրիորդ մը լեռնէն վար կ'իջնայ՝ զլուսը
կողով մը բռնած . անտարակոյս խնձորներ
են կամ թերևս հաւկիթներ որ մատըր կը
բերէ :

— Հապա սա մա՞րդն որ ժայռուտ տեղէն
վեր կ'ելլայ սայլիկովն , որուն վրայ պարկ
մը դրած է : Շատ կ'ուզէի իմանալ թէ ինչ
կայ այն պարկին մէջ » , զուրցեց Քրիս-
տիանոս :

Ասանկ կը խօսէին այս տղաքները , ո-
րոնց աչքէն ո՛ր և իցէ պզտի բան ալ չէր
փախչեր , ու իրենց խօսակցութեանը նիւթ
կ'ըլլար :

— « Այո , ըսաւ Ալփրետ , այս ամէն բա-
ները շատ գեղեցիկ են , բայց ամենէն աւելի
գեղեցիկը երկնային Մանկան կերպարանքն
է , և ամենէն աւելի անիկայ կ'ախորժիմ ,
որովհետեւ Հայրն Աստուած իր այս Որդւոյն
սիրոյն համար խալըսեց զիս այսօր վտան-
դէն . ո՛հ , բոլոր կենացս մէջ չնորհակալ
պիտի ըլլամ իրեն » :

ՊԶՏԻ ԱԼՓՐԵՏԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ընտանեաց զուխը, ուսկից Աւփրեստ այնպիսի մարդասիրութիւն դտած էր, կը կոչուէր Քէորդ Կրունվալտ. անտառի պահապան էր, և անտառին մէջ տեղը փոքրիկ տան մը մէջ կը բնակէր: Մինչդեռ տղաքները իրարու հետ խօսելու զբաղած էին, ինքը կրակարանին մօտ հին աթոռի մը վրայ նստեր կոթըներ էր, և խորունկ մտածութեանց մէջ ընկղմած կ'երեւար:

— « Ինչո՞ւ այսպէս մտածմանց մէջ ինկեր ես », հարցուց իր կինը՝ քովը մօտենալով ու սիրալիր կերպով մը ուսին դարնելով:

Քէորդ պատասխան չտուաւ. անիկայ ալ քովը աթոռի մը վրայ նստեցաւ ու նորէն հարցուց.

— « Հապա ուրեմն ի՞նչ բանի վրայ կը մտածես, սիրելի ամուսինս. չըլլայ որ վիշտ մը ունենաս :

— Չէ, սիրելի ընկերս, վիշտ չունիմ, պատասխանեց Գէորգ խանդաղանօք նայելով Նզիսաբեթի. մեր երգած երգին վերջին տողերը մտքէս կ'անցընեմ, և կ'ուրախանամ որ դու անոր պատուէրը կատարեցիր, հոգալով այն խեղճ որբն՝ որ անօթութենէ ու ցուրտէ մեռնելու վտանգի մէջ դուռներնիս դարկաւ. ասիկայ ինձի կը ցուցընէ քու ազնիւ սիրտդ. բայց թերես ուրիշ օգնութիւն մըն ալ կրնանք ընել իրեն : Սիրելի Նզիսաբեթս, մենք հիմա այն երջանիկ զիջերուան յիշատակը կը տօնենք, յորում Աստուածորդին աշխարհ եկաւ մեր և բոլոր մարդկային ցեղին փրկութեանն համար. և ահաւասիկ Աստուած նոյն զիջերը տղայ մը կը խրկէ մեզի որ խնամենք : Փրկիչն ալ իբրեւ անծանօթ ոք մարդկանց մէջ իջաւ, որովհետեւ անոնց զթութիւնը կ'ուզէր փորձել, և Բեթղեհէմի բնակիչքը առջի բերան կարեկցութիւն չցուցընելով ախոսի մը մէջ վռնտեցին զինքը. մենք ալ հիմա վռնտենք այս տղան : Նզիսաբեթ, ըսէ ինձի կարծիքդ անկեղծաբար, ի՞նչ ընենք զինքը :

— Տուններնիս պահենք, պատասխան տրւաւ զուարթութեամբ Նզիսաբեթ. նոյն իսկ այս զիջերս ծնելոյն խօսքը չէ՞ որ կ'ըսէ թէ « ինչ որ կ'ընէր այս սղտիկներէն մէկուն,

ինձի կ'ընէք » : Ալփրեստ աղէկ ու հանդարտ տղայ մը կ'երևայ ինձի . դէմքին վրայ անմեղութիւն ու բարեսրտութիւն մը կը փայլի , և բարի ու կրօնական սկզբունքներ ունի՝ ինչպէս որ իր խօսքերը կը ցուցնեն . և թէպէտ մութացկան , բայց աներես ու կուպիտ տեսակներէն չէ , անանկ որ անտարակոյս կարգաւորեալ ծնողաց որդի է . նայէ սա իր կարմիր կարճ զգեստն ալ , մաշած է՝ բայց յայտնի կը տեսնուի որ բարակ չուխայէ է : Երբոր հինգ հոգի կերակրելու կարողութիւն ունինք , վեց հոգի ալ կրնանք պահել . ուստի ես կ'ըսեմ որ մեր տունն տուններ խեղճ տղան :

— Ո՛վ ազնիւ սիրտ , ըսաւ պահապանը՝ Եղիսաբեթի ձեռքը սխմելով . օր մը Աստուած փոխարէնը պիտի տայ քեզի , և այս պզտիկ պանդուխտին համար ըրածդ՝ երկնից օրհնութիւնները պիտի իջեցընէ մեր որդւոց վրայ : Ուստի այս վայրկենէս սկըսեալ կ'որդեգրեմ ինձի այս տղան , և իբրեւ իմ որդիս կը սեպեմ : Սաիայն , ազնիւ ընկերս , խոհեմութիւն կը սեպեմ որ այս աւատիսն իրեն տալէն առաջ՝ քանի մը բան հարցընենք իրեն , որպէս զի ըստ կարելոյն իմանանք որ արդեօք արժանի է այն բարերարութեանն՝ որ միտք ունինք ընելու իրեն : Հոս եկուր , Ալփրեստ » , ըսաւ Պէորդ ձայնը բարձրացընելով : Ալփրեստ եկաւ զիմացը կայնեցաւ զինուորի մը պէս , որ իր պաշտօնակալին հրամանին կը սպասէ :

« Դու ըսիր մեզի, որդիս, որ հայրդ զինուոր էր, և հայրենեաց համար մեռաւ պատերազմի մէջ. իրաւ իրեն համար սլար ծանր մըն է՝ իր հայրենակցաց սլաշտպանութեանն համար արիւնը թափած ըլլալը, բայց անտարակոյս քեզի համար շատ տըխրական բան է զինքը այսպիսի հառակիդ կորսնցընելը, որ իրեն օգնութեանն ու խորհուրդներուն շատ կարօտութիւն ունէիր. չեմ կրնար աւելի տեղեկութիւն մը տալ ծնողացդ վրայ. ի՛նչ կերպով հայրդ սպաննուեցաւ, և ո՛ր մեռաւ մայրդ. ի՛նչ պէս մեր անտառն եկար, և ի՛նչ կերպով մեր մենաւոր բնակարանը գտար: Քեզ տեսնամ, ամէն բան տեղն ՚ի տեղը պատմէ մեզի »:

Երկու տղաքները մէկէն մօտեցան Ալփրեաի պատմութիւնը լսելու համար. ան ալ ծանր կերպով մը հետեւեալ եղանակաւ սկսաւ իր պատմութիւնը:

« Աստուած ողորմի՛ հոգւոյն՝ իմ խեղճ հայրս, հռչարներու խմբի մը մէջ կողմնապետի պաշտօնին հասած էր, և ինչպէս որ կը յիշեմ՝ մեր վաշտն այն ատենները Շլեզիոյ Կլաց քաղաքը կը գտնուէր: Մայրս, որ յաջողակ էր ձեռքով և խիստ գործունեայ, առաւօտունէ ինչուան իրիկուն կարելու հետ էր, և շատ ստակ կը վաստըկէր. անոր համար մենք ալ բաւական աղէկ կեանք մը կ'անցընէինք. մէյ մ'ալ օր մը, ո՛հ ինչուան հիմա կը յիշեմ՝ իբրեւ թէ աչքիս

առջին ըլլար, հայրս զահալիժարար սե-
նեակը մտաւ, ու ըսաւ մօրս. « Պատերազ-
մը հրատարակուեցաւ, պէտք է որ վաղը
երթամ »: Ո՛հ, հայրս կտրիճ մարդ էր,
ամէն բանի վայելուչը կ'ըմբռնէր, և աղէկ
զիտէր որ հաւատարիմ զինուոր մը ոչ եր-
բէք պէտք է ետ քաշուի: Բայց մայրս շատ
կը վախնար, ու արցունք թափելէն չէր
դադրեր. չէր ուզեր թողուլ հայրս որ եր-
թայ, զիտնալով որ վտանգներու մէջ պիտի
իյնար, և զուրկ ալ պիտի մնար իր օգնակա-
նութենէն այնպիսի միջոցի մէջ՝ որ թերեւ
շատ պիտի կարօտէր անոր: Վերջապէս՝
աղաչելով պաղատելով համոզեց զինքը որ
դմեղ ալ մէկտեղ տանի. այսպէսով իրեք-
նիս երկրորդ առաւօտը ճամբայ ելանք:
Երկայն բարակ ճամբորդութիւն ընելէ վեր-
ջը, օր մը յանկարծ լսեցինք որ թշնամիք
կը մօտենան: Մեր վաշտը մէկէն շարժե-
ցաւ զիմացնին երթալու, և հետեաբար
հայրս ալ մէկտեղ դնաց: Մայրս և ես կ'ու-
ղէինք անհրաժեշտ ընկերակցիլ իրեն, սա-
կայն ինքը բացարձակապէս արգիլեց մեզի.
ուստի հարկաւորուեցանք տեղերնէս չջար-
ժելու: Չեզի կը թողում մտածել մեր վիշ-
տերը, երբոր հեռուէն լսեցինք հրացան-
ներուն պարպուելու ձայնը, որ անընդհատ
կ'արճըկուէին, և որոտման պէս կը շառա-
չէին. ամէն մէկ հարուածը մէյմէկ սուր էր
մօրս սրտին: Վայ ինծի, կ'ըսէր, թերեւ
այս հարուածը հօրդ կեանքը վերուց: Բո-

լոր պատերազմին միջոցը ուրիշ բան չը-
րինք՝ բայց եթէ լալ ու աղօթել : Բայց ինչ-
պէս մխիթարունցանք՝ երբոր վերջապէս
ողջ առողջ դարձած տեսանք զինքը : Մայրս
վիզը պլլունցաւ , ու չէր կրնար բաժնուիլ .
ես մէկ ձեռքը բռնած կը սխմէի ու կը պաղ-
նէի , և ուրախութենէս կու լայի : Այն ան-
գամէն վերջը՝ հայրս ուրիշ շատ հեղ ալ պա-
տերազմի գնաց , և բարեբաղդաբար միշտ
անվնաս դարձաւ :

» Օր մը . . . ո՞վ օր ահաւոր մեզի հա-
մար . . . հռաւար մը արագընթաց ձիու մը
վրայ հեծած դեղն եկաւ , հետը մէկտեղ
բերելով այն ձին՝ որ աղէկ կը ճանչնայինք .
խմացուց մեզի որ խեղճ հայրս կէս փար-
սախ մը հեռու էր գեղէն՝ մահացու վէրքով
գետին տարածուած : Մայրս և ես մէկէն
վազեցինք հռաւարին մեզի նշանակած տե-
ղը , և ծառի մը տակ գտանք հայրս , ուր
փոխադրեր էին զինքը . ծեր զինուոր մը քու-
վը ծունկ չորած էր ու իր թևերուն մէջ կը
բռնէր զանիկայ , անանկ որ զուխը իր
կուրծքին վրայ կը հանդէսէր . ուրիշ երկու
զինուորներ ալ ոտքի վրայ դիմացը կեցեր
էին : Խեղճ հօրս կուրծքը գնտակ մը մտած
էր , և այնպէս գունատ էր՝ որ կիմացուէր
թէ մահուան մօտ է : Ո՛հ , ինչ ցաւալի տե-
սարան : Մայրս ինկաւ չորեցաւ քովը , ու
անոր ձեռքերէն բռնած՝ արտասուօք կը
թրջէր . յայտնի տեսանք որ հայրս կ'ուզէր
խօսք մը գուրցել մեզի , բայց չէր կրնար

խօսիլ . նուազեալ տէրերը դարձուց իմ վրաս , մօրս նայեցաւ , ետքը դէպ ի երկինք , և վայրկեան մը վերջը հողին աւանդեց : Մօրս և իմ արտասուացն ու աղաղակներուն չափ չկար : Մօտ եկեղեցւոյ մը գերեզմանատան մէջ թաղուեցաւ . քանի մը պաշտօնակալներ ու խել մը զինուորներ յուղարկաւորութեան հանդիսին ընկերեցան , այնպիսի տխրաճայն փողեր հնչեցընելով , որ քանի որ կը յիշեմ՝ միշտ սիրտս կը ճգմուի : Իբրեւ պաշտօնակալի յետին պատիւն ուղենալով մատուցանել , գերեզմանին վրայ խել մը հրացաններ պարպեցին . ետքը տեսայ որ զինուորներն անկէջ դառնալու ատենը աչուրնին կը սրբէին : Իսկ մենք հեռացանք այն տեղէն պատառեալ սրտերով :

» Մայրս որոշեց որ իր երկիրը դառնայ . « Իրաւ , կ'ըսէր , ալ ամենեկին աղգական մը չունիմ հոն , բայց դեռ բարեկամուհի մը ունիմ , աղնիւ բարեկամուհի մը՝ որ սրբտանց կը սիրէ զիս , ինչպէս ես ալ զինքը , և ապահով եմ որ զիս իր տունը կ'ընդունի , ուր կը յուսամ , սիրելի Աւփրետս , որ ձեռացս աշխատանքովը քու և իմ ապրուստս կը ճարեմ » :

» Ճամբայ ելանք . սակայն , ո՛վ Տէր , հազիւ թէ քանի մը օրուան տեղ ճամբայ ըրեր էինք՝ իմ պատուական մայրս հիւանդացաւ , և մեծ նեղութեամբ իրիկուան դէմ պզտի գեղ մը հասանք : Բայց դուք՝ որ այս

չափի բարի անձինք էք , պիտի չհաւտաք ըստծիս , ոչ որ իր քովն առաւ զմեզ . վերջապէս՝ խոտնոց մը տուին մեզի որ հոն քաշուինք : « Ողորմելի է բնակարաննիս , ըսաւ մայրս , բայց Կոյսն Մարիամ ալ լաւագոյն բաղդի չհանգիպեցաւ » . և շուտով մը կտոր մը յարդի վրայ սլառկեցաւ ախոռին մէջ :

» Օր օրուան վրայ իր վիճակը կը դէշնար . և տեսնելով որ մահը մօտեցաւ , քահանայ մը կանչել տուաւ հոգւոյն պիտոյքն հոգալու համար . եկաւ քահանայն , ու խել մը ատեն հետը անցուց կարդալով ու խօսակցելով : Երբոր դնաց , ան զեղացի կիներն որուն ստացուածն էր այն ախոռը , եկաւ մօրս քովն ու ըսաւ անոր .

« Դու հիւանդ ես , անոր համար պարտական եմ քիչ մը աւելի ծառայութիւն ընելու քեզի » :

» Այս ըսելով՝ դուրս ելաւ , և քիչ ատենէն նորէն դարձաւ՝ վառած ախոռի կանթեղ մը բերելով հետը , որուն մէջը քիչ ձէթ կար , և զերանէ մը կախեց . բոլոր բոլոր այս էր մեզի համար ըրածը , և անկէ ետքը ալ հոգը չեղաւ մեր վիճակին վրայ :

» Մօրս հետ մինակ մնացի . քովը մօտ նստեր էի յարդի դէզի մը վրայ , և յորդարտասուօք կու լայի . կէս գիշերուան դէմ անդրադարձայ , որչափ որ կանթեղին աւմնատկար լոյսը թող կու տար , որ մօրս գոյնը երթալով կը նետէր , և խեղճը ստէսլ

խորին հառաչանքներ կ'արձրէր . այն ատեն առջինէն աւելի սաստիկ լալ սկսայ : Մայրս խմացաւ զայն , ու ձեռքն ինծի երկընցընելով՝ ըսաւ .

« Մի լար , սիրելի Ալփրեստ . միշտ բարի ու կրօնասէր եղիր , առտու իրիկուն ազօթէ Աստուծոյ , միշտ աչքիդ առջնն ունեցիր զինքը . ջանա միշտ բարի գործեր ընելու և ամենեկին չար բան չգործելու , ան ատեն Աստուած կու տայ քեզի ուրիշ հայր մը և ուրիշ մայր մը » . . .

« Ո՛հ , այո , ասանկ կ'ըսէր ինքը . բայց ես ոչ երբեք անոր պէս աղէկ մայր մը պիտի գտնամ » . . .

Այս խօսքերս ըսելու ատենը՝ Ալփրեստի աչքերէն խոշոր արցունքներ կը թափէին . բայց վերջը տեսնալով որ ամէնքը իր բերանը կը նայէին , ջանաց որ արցունքները բռնէ , և այսպէս շարունակեց .

« Մայրս երկար ատեն աչուրները երկինք սեեռած բռնեց . հոգեվարքի ձայնով օրհնեց զիս , յետոյ խորունկ հառաչանք մը արձակեց , որ իր կենաց վերջին հառաչանքն եղաւ : Ո՛հ , այս աղէտալի վայրկենին ես ուրիշ բան չէի կրնար ընել՝ բայց եթէ լալ ու լալ : Խոտնոցին տէրն ու իր կնիկը խոստացած էին մօրս՝ որ զիս իրենց տունը կ'առնեն , ու սրգւոյ պէս կը սլահեն զիս : Իրաւքընէ՛ երբոր զրաւեցին այն կտոր մը զգեստեղէնն ու ստակն որ մայրս մահուրնէն ետքը ձգեր էր , զիս տուններնին առին ,

և քանի մը օր շատ աղէկ նայեցան զիս : բայց իրեք շաբաթ չանցած՝ ճամբայ գրին զիս , ըսելով թէ մօրս ձգածին իրեքը կերեր էի , և թէ երթամ մուրանալով դտնամ կե-
րակուրս :

» Այն գեղին մէջ ուրիշ մէկը չէի ճանչ-
նար . թողունք որ ապահովապէս ոչ ոք
կ'ընդունէր զիս իր տունը . ուստի հարկ ե-
ղաւ որ ելլամ երթամ անկէց : Ա'ուզէի Ալայ
դառնալ դպրոցի ընկերներս փնտուելու հա-
մար , բայց ոչ ոք դտայ որ ճամբան կա-
րենար ցուցընել ինձի , և չեմ ալ գիտեր որ
քալելով քալելով պիտի կարենամ վերջա-
պէս հասնիլ հոն : Ես ճամբաս առաջ կը տա-
նիմ , և երբոր անօթի եմ՝ հացի կտոր մը ու
ղորմութիւն կը խնդրեմ : Եւ ուրիշ ինչ կըր-
նամ ընել » , ըսելով վերջացուց Ալփրեստ
խօսքը , և ամօթէն աչուրները վար առաւ :

Բոլոր ընտանեաց սիրտը շարժեցաւ իր
պատմութենէն :

— « Տեսէք , սիրելի դուկըներս , ըսաւ
մայրն՝ աչուրները սրբելով , տեսէք թէ ինչ-
պէս դժբաղդ է այս խեղճ տղան իր ծնողքը
կորսընցուցած ըլլալուն պատճառաւ : Աոյ-
նը կրնայ պատահիլ ձեզի ալ . և թէ որ եր-
կուքնիս ալ կորսնցընելու ըլլաք , ինչ կ'ըլ-
լայ ձեր վիճակը : Անոր համար ամէն օր ա-
ղաչեցէք զԱստուած որ ձեր հօրն ու մօրը
կեանքը պահպանէ :

— Իրաւցընէ քու ծնողքդ արժանաւոր
անձինք են եղեր , սիրելի Ալփրեստ , ըսաւ

անտառի պահապանը , և երջանիկ կ'ըլլաս
թէ որ անոնց խմաստուն խրատներն 'ի դործ
դնես . բայց ըսէ նայինք , որդիս , քու
սերնդեանդ վկայագիր մը ունիս արդեօք :

— Այո , պատասխանեց Ալիբեա , կար-
ծեմ որ ասոր մէջն է ուզածդ » : Եւ մէկէն
սկսաւ փնտռել մախաղին մէջ , ուսկից կա-
շիէ հին դրապանակ մը հանելով՝ Գէորգայ
տուաւ , ըսելով .

— « Ասոր մէջ քանի մը թուղթեր կան
որ մայրս յանձնեց ինծի մեռնելէն . քիչ
առաջ , ապստրելով որ աղէկ պահեմ դա-
նոնք , և ոչ երբէք մէկու մը տամ . բայց
քու վրադ կը վստահիմ և կը ցուցնեմ
քեզի , որովհետեւ դիս որդի կանչելէն ետ-
քը՝ կարելի բան չէ որ չդարձնես ինծի
դանոնք » :

Գէորգ ծիծաղելով առաւ դրապանակը ,
և տեսաւ որ Ալիբեայի ծննդեան , և հօրը
մահուանը վկայագիրներն կային մէջը , եր-
կուքն ալ ըստ կարդի յօրինուած . վաշտին
քահանայն դրած էր մահուան վկայագիրը ,
և հաղարապետն ալ իր ձեռքովը փառաւոր
վկայութիւն մը դրած էր տակը՝ մեռնող
պաշտօնակալին քաջութեանն ու վարույ
ամբծութեանը վրայ , և քանի մը դովեստ-
ներ ալ աւելցուցեր էր անոր այլուոյն վը-
րայօք :

— « Շատ աղէկ , ըսաւ պահապանը՝ դրա-
պանակն Ալիբեայի ձեռքը տալով . սիրելի
ըլլան քեզի այս թուղթերը . բայց հիմա դուն

պատասխան տուր ինծի , տղաս , ի՞նչպէս ,
կ'ախորժիս մեզի հետ կենալը :

— Շատ կ'ախորժիմ , պատասխանեց Ալ-
փրեա ընտանութեամբ , անանկ որ ինծի
կ'երեայ թէ ես ալ ընտանեաց մէկն եմ :

— Կ'ուզես ուրեմն մեզի հետ մնալ :

— Ի՞նչ ըսել է . շատ աւելի հոս կ'ու-
զեմ . քան թէ ուրիշ որ ելցէ տեղ . քու ընկե-
րոջդ գէմքին վրայ մօրս աղնուութեան չը-
նորհքը կը ցուայ , ե դու ալ կարծեմ աղէկ
մարդ պիտի ըլլաս (ըսաւ խնտում երեսով
քովը մօտենալով) , որովհետեւ հօրս պէխե-
րուն պէս ձե տուեր ես պէխերուդ » :

Պահապանը չկրցաւ ծիծաղը բռնել այս
խօսքերուս , ե երկու մատուրներով սկիսե-
րը շտկելով , ըսաւ անոր .

— « Ուրեմն , տղաս , մեզի հետ կեցիր .
ես կ'ուզեմ երկրորդ հայր ըլլալ քեզի , ե
իմ Եղիսարեթս ալ մօր տեղ կ'ըլլայ . բայց
դու ալ բարի դաւակ մը եղիր , սիրէ նոր եղ-
բայրդ ու քոյրերդ , ու աղէկ ընկերութիւն
ըրէ անոնց » :

Ալփրեա չէր կրնար հաւտալ իր ախանջ-
ներուն լսածին , ե աչուրները բացած ու
չադրութեամբ կը նայէր Քէորդայ երեսը ,
որպէս զի իմանայ թէ արդեօք ճշմարտիւ
էր ըսածը . որովհետեւ իր դժբաղդութենէն
ետքը վարժած ըլլալով անգթութեամբ մեր-
ժուելու մարդկանցմէ , չէր կրնար համո-
զուիլ որ զանաւի մէկն որ ուզենայ ընդունիլ
զինքն ու որդեղրել :

— « Ըսէ , Ալփրեա , կրկնեց պահապանը , յանձն կ'առնեն : Քեզ տեսնամ , ձեռքդ տուր ինծի 'ի նշան հաւանութեան » :

Ալփրեաի աչքէն արցունքներ սահեցան . տուաւ ձեռքն իր նոր հօրը , Եղիսաբեթի ձեռքը պաղաւ , ու պաղտուեցաւ տղոց , նաև պղտի Լուիզին հետ , թէպէտ անիկայ բան մը չէր հասկընար այս եղածներէն :

Այս փոխադարձ սիրոյ առաջին նշաններէն վերջը , պահապանը քովը կանչեց իր նոր որդին , և զորովալից՝ բայց միանգամայն ծանր ձայնով մը ըսաւ անոր .

— « Կը տեսնաս , որդիս , ինչպէս Աստուած վրադ խնամք տարաւ՝ ծնողացդ տըւած օրհնութեանցն համար . Աստուած լըսեց հոգեվարք մօրդ աղօթքին , ինչպէս բուսողաչանացդ ալ , դոր դու իրեն մատուցիր անտառին մէջ՝ ձեան վրայ չոքած , ցրտէն դողալով և այն զիշերուան խորին մթութեանէն կորսուած : Ինքը քու քայլերուդ առաջնորդեց , ինքը բերաւ զքեզ մեր մենաւոր բնակարանը . որովհետև թէ որ մեր երգին ձայնը լսած չըլլայիր , անտարակոյս պիտի քնանայիր , մախաղիկ վրայ պիտի սառէիր , և առաւօտը մեռած պիտի գտնէի զքեզ անտառին մէջ : Աստուած յարմար ժամանակին խալըսեց զքեզ , և այնպիսի զիշեր մը մեր տունը բերաւ զքեզ՝ յորում ուրիշ օրերէն աւելի բորբոքեալ ենք 'ի սէր Հօրն երկնաւորի , որ իր սիրելի Որդին պարգեւեց մեզի իր անբաւ զթութեամբը .

ինքը ձեռքէդ բռնեց հոս բերաւ դքեղ , ապա թէ ոչ ցորեկուան լուսով ալ հանդերձ շատ դժուարաւ կրնայիր գտնալ այս բնակութիւնը . ուստի , սիրելիդ իմ , պէտք է որ շնորհակալ ըլլաս Աստուծոյ՝ քեզի ապաստանարան մը տալուն համար . պէտք է շնորհակալ ըլլաս իր Որդւոյն ալ , որ նաեւ քեզի համար աշխարհ եկաւ ասոր նման զիշերով մը , և քեզի համար ալ մահուան համբերեց : Ոչ երբէք մոռնաս այս շնորհքներն ու բարերարութիւնները . բոլոր կենացդ մէջ երախտագէտ եղիր քու Աստուծոյդ և քու Փրկչիդ , և միշտ բարի քրիստոնէի պէս ապրէ » :

Աւփրեա աչքերը երկինք վերուց , և ձեռքերն իրարու միաւորելով՝

— « Ո՛վ Աստուած իմ , ըսաւ , ճշմարտապէս կատարեցիր մօրս վերջին խօսքերը , երկրորդ հայր մը և երկրորդ մայր մը շնորհելով ինծի . ևս ալ կ'ուզեմ մօրս վերջին խրատներուն հետեիլ , և ամէն բանէ աւելի կ'ուզեմ միշտ պատուել իմ բարերարներս , հնազանդիլ անոնց ու սիրել զանոնք . . . » :

— Ապրիս , աղաս , զուրցեց պահապանը՝ զրկելով զանիկայ . ասանկ ըրէ , և կը տեսնաս որ բազդդ կը յաջողի » :

Եղիսաբեթ ալ պազաւ Աւփրեաի ճակատը , և ձեռքէն բռնելով՝ առաւ պղտի սենեակ մը տարաւ , ուր փոքրիկ ու մաքուր անկողին մը կար . և անոր վրայ տղան մոռ

յաւ իր դժբաղդութիւններն ու նոյն օրուան մէջ քաջած աշխատանքները , անոյշ ու հանդարտ քուն մը քաշելով . ո՛հ , ի՞նչպէս երջանիկ հանգիստ է անմեղութեան քունը :

Երկրորդ առաւօտը երբոր արթնցաւ , տան տղաքը անկողնին քովը ժողովուեցան , կը գորովէին կը խանդաղատէին վրան , և սիրալիր խօսքերով կը յայտնէին իրենց խնդութիւնն՝ որ ծնողքնին եղբայր բեր էին դանիկայ իրենց . Ալիբետ , որ ազնուական սրտով ծնած էր , այսպիսի անակնունելի բարերարութեան մը երախտագէտ ըլլալով , ինքն ալ փոխադարձ զգուանքներով կը պատասխանէր անոնց . անանկ որ այն վայրկենէն այս իրեք տղաքը իրարու մէջ ներքին քաղցր մտերմութիւն մը սենեկին , որ մահուամբ միայն պիտի վերջանար :

Նախաճաշիկէն ետքը՝ նորէն մերոյն քովը դացին , և որչափ նայէին վրան՝ չէին յագեր : Սակայն ասոնց անմեղ սրտովութիւնը քիչ մը շփոթեց Պ. Շիլի անուամբ պատանւոյն դալուստը , որ սաստիկ սէր ունէր որսորդութեան , և այս պատճառաւ ստէպ մեր պահապանին տունը կու գար , որովհետեւ անոր ընկերութեամբը կրնար անտառին մէջ որսալ :

Պ. Շիլի շիտակ սենեակը մտաւ , առանց խակ նայելու հոն դանուողներուն երեսը . և բարձրաճայն ծիծաղելով և կծու խօսքերով ծաղր կ'ընէր մերոյն պատկերքը ու կ'ըսէր թէ աղտ մըն է այդ նկարը , և թէ այն

խրճիթները , բլուրներն ու տունները աւելով քաջուած էին . սողոց վրայ ալ կը խընտար՝ որ այսպիսի ողորմելի մտուր մը կեցած կը զննեն , իբրեւ թէ աշխարհիս ամենէն հրաշալի ու սակաւագիւտ բանն ըլլար :

— « Ի՞նչ բանի կը ծառայէ ասիկայ , կրկնեց երկրորդ անգամ , կ'ուզէի զիտնալ թէ ի՞նչ բանի կրնայ դալ :

— Ի՞նչ բանի , պատասխան տուալ Վէորդ քաղաքավար՝ բայց ծանր կերպով մը : Եկուր պատուհանէն մէյ մը դուրս նայէ . կը տեսնաս ինչպէս հողուն երեսը թանձր ձեամբ ծածկուած է , ինչպէս ծառերն աւոր բեռան տակ կը ճմլեն ու կը ճոնչեն . նայէ մէյ մը սա պտղատու ծառերուն , որ մեր տանը բոլորտիքը տնկուած են . տանձ մը , խնձոր մը կախուած չէ անոնց ճիւղերէն . ոչ տերեւ կը դառնուի , ոչ ծաղիկ . սառուցին մեր պատուհաններուն վրայ ձնացուցած ծաղիկները միայն կրնանք վայելել . բոլոր բնութիւնը պատած է ձեամբ եւ սառնամանեօք , եւ սառոյցը բխրեղեայ աշտանակներու նման կախուած է մեր տանիքէն : Ասանկ խիստ եղանակին՝ խեղճ տղաքը տան մէջ բանտուածի պէս են , եւ հազիւ թէ քանի մը քայլ կրնան դնեն դուրս ելլալ . ուրեմն կրնան պախարակուիլ այն գորովագութ ծնողքն , որ կը ջանան դարնան դաղավար մը տալ իրենց դեռահասակ դաւախացը՝ տաքցուցած սենեկի մը

Մէջ, մինչդեռ բոլոր բնութիւնը կը հեծէ
ցրտէն : Այս գիւղական նկարը մեր տղոց
միակ սփոփանքն է , և իրենց համար մեծ
վայելք է դարնան տեսքը սլճնեալ կանա-
չազարդ անտառներով , ծաղկեալ մարգա-
ղետիներով , և հովիւներով որ արածելու
կը հանեն իրենց հօտերը :

» Սակայն ասոնք չեն մեր դարմացմանն
և ուրախութեանը զլխաւոր առարկաները .
այս նկարին վախճանն է ցուցընել որ քրիս-
տոնեայ ենք , և այս Մննդեան սուրբ տօնին
կ'ուրախանանք 'ի Քրիստոս , յիշելով որ
մարդկանց սիրոյն համար Աստուած մար-
մնացաւ . և կը փափաքինք որ մեր դաւակ-
ներն ալ մասնակից ըլլան մեր ուրախու-
թեանը , որչափ թր կրնան իրենց հասակին
ըմբռնել անոր պատճառը . և այս նկարն որ
կը տեսնես՝ մի միայն յարմար միջոց է մեր
գիտած նպատակին հասնելու : Ես ալ գի-
տեմ որ հռչակաւոր նկարիչներ այսպիսի
մեծ և բոլոր քրիստոնէութեան համար նը-
շանաւոր նիւթ մը շատ աւելի վայելչու-
թեամբ ու գեղեցկութեամբ քաշած են քան
դմեր նկարը , և կը համոզուիմ ալ որ քու
մեր տղոց զուրցած գիտողութիւններդ ըս-
տոյդ ու արգարացի են . բայց դու ալ պէտք
է համոզուիս որքնտիր նկարները հարուստ
ներու համար են , ոչ թէ տղոց համար .
իմ որդիքս ասկէց ազէկ նկար տեսած չեն ,
և թերեւս զժուարաւ ալ ուզենան փոխել
դայն ուրիշ պատկերի մը հետ :

» Թող ուրեմն , պարոն , որ մեզի պէս
անտառաց պարզամիտ բնակիչները իրենց
հարց սովորութիւններն անխախտ ապ-
հեն : Ես կը յիշեմ որ այս նկարը պղտիկու-
թեանս ժամանակը իմ մեծագոյն զուարճու-
թիւնս էր , և ինծի օրհնութեանց ալ առիթ
եղաւ : Ո՛հ , երանի՜ թէ իմ՝ տղոցս համար
ալ օրհնութեանց և սիրտմանաց աղբիւր ըլ-
լայ միշտ » :

Ասանկ խօսեցաւ մեծարոյ Կրունվալս
ձերունին . և պատանին չհամարձակեցաւ
պատասխան տալու :

Գ

ՊԱՀԱՊԱՆԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Քէորդ կրունվալտ անտառին պահապա-
նը՝ արդար ու բարի մարդ մըն էր, և ինչ-
պէս որ ինքն ալ կ'ըսէր՝ հին մարդկանց ու-
ճովը շինուած էր. երկիւղած յԱստուծոյ,
ընկերատէր, իր ծառայութեանը մէջ ան-
խոնջ, բաւական ալ դրադէտ, և ուրիշ
չատ ձիրքերով պճնեալ. և այս ամէն բանէ
աւելի՝ անանկ հաւատարիմ էր, որ ո՛ր և
իցէ կերպով ուղենայիր փորձել՝ կրնար և-
րեւ ճերմկեցընել. Այս պատուական ծե-
րունին իր հարց բարեպաշտական սովորու-
թիւնները շատ կը յարգէր, անոր համար
ալ խիստ ուշադիր էր կատարելու դանոնք,
տեսած ու ճանչցած էր իր պապը, և անոր
հանճարեղ խրատները կը յիշէր. լսած էր
իւր հօրը կարծիքներն, որուն յիշատակը
կենդանի ու քաղցր էր իր սրտին մէջ, և ի

դորժ կը զնէր զանոնք , առանց փոյթ ընելու նոր ատենի վարդապետութիւններուն վրայ :

Առաւօտը կանուխ կ'ելլար անկողնէն , և իր առաջին դադմունքը՝ կնոջն ու որդւոցը հետ մէկտեղ աղօթելն էր . իրիկունն ալ նոյն կերպով կը կնքէին օրը :

— « Ի՞նչպէս կրնանք , կ'ըսէր ինքը , սիրեցեալ զաւակներս , սկսիլ ու լմնացնել օրերնիս առանց երախտագիտութիւննիս յայտնելու Անոր , որ ամէն օր կեանքերնիս կը պահպանէ , և ոչ միայն հարկաւոր ապրուստը կը շնորհէ , հապա նաև այն ամէն ուրիշ բարիքներն ալ որ կը վայելենք : Ես քարծեմ թէ հրեշտակաց ալ մխիթարութիւն է արքայութեան մէջ՝ տեսնելն երկրիս վրայ հայր մը , մայր մը , որ իրենց որդւոցն հետ ծունկ չորքած Աստուծոյ առջև՝ ձեռքերնին դէպ'ի երկինք կը բարձրացընեն ի նշան շնորհակալութեան : Երկնաւոր Հայրը կը տեսնայ մեր սրտերը , իր ողորմութեամբը կը նայի մեր վրայ , և իր նայումքը՝ օրհնութիւն մըն է » :

Այսպիսի փափուկ ու ազնուական զգացմունքներ ունէր մեր պահապանը , որոնք կը քաղցրացընէին իր կեանքը : Ինքը նոյնպէս սովորութիւն ունէր կերակրէն առաջ ու ետքը համառօտ աղօթք մը գորցելու , և թէպէտ ստէպ աղաքն անհամբերութեամբ կ'ուղէին վայրկեան մը առաջ սեղանն նստիլ , բայց ոչ երբէք կը համարձա-

կէին պատառ մըն ալ բերաննին դնելու հայրերնին աղօթքը լմընցընելէն առաջ :

Երբոր Վէորդ իր ընտանեաց մէջ կը դառնուէր, ամենամեծ էր իր ուրախութիւնը :

— « Ասկէց դատ ուրիշ ինչ մխիթարութիւն կրնամ փնտռել, կ'ըսէր : Միթէ չունիմ հոս այն ամէն մխիթարութիւններն՝ որոնց սիրտս կը ցանկայ, և որոնք իմ կենացս երջանկութիւնն են » :

Անոր համար բոլոր օրն աշխատելէն ետքը՝ իրիկուան դուարթութեամբ տուն կը դառնար, ազտի շիշ մը դարեջուր կը խմէր, խսկ կիրակի օրեր՝ դաւաթ մը դինի, և ժամանակը կնոջն հետ խօսակցելով, և տղոցն օգտակար ու դուարձալի պատմութիւն մը պատմելով կ'անցընէր : Խսկ այն անգամներն որ եռանդը կը վառուէր, քնարը ձեռքը կ'առնէր ու կը չալէր . բոլոր ընտանիքը կը դմայէին այն քաղցրաձայնութեանը, մասնաւորապէս ձմեռուան երկայն իրիկուններուն՝ երաժշտութիւնը իրենց համար ամենէն աւելի ախորժելի դբօսանքն էր :

— « Այս ցրտաշունչ եղանակիս, կը դուրսէր Վէորդ, թռչնոց ղեղղեղանքները չեն դուարձացըներ զմեզ . և ինծի համար իմ Եղիսաբեթիս և որդւոցս ձայնը՝ այս անտառին մէջ ամենէն դերազանց ներդաշնակութիւնն է » :

Եղիսաբեթի ձայնը անոյշ էր . և դիտցած քաղմաթիւ աղուոր երգերէն անոնք որ իր տղոց հասակին կը պատշաճէին՝ սորվեցու-

յեր էր անոնց . և սրահապանին մեծ մխիթարութիւն էր այն սիրելի ձայներուն հետ իր նուադարանին ձայնը խառնելը : Մասնաւոր սէր ունէր Ղէորդ երաժշտութեան վրայ , որուն չափաւորապէս աղէկ տեղեկացած էր իր ճանապարհորդութեանցը մէջ , և երիտասարդութեանն ատեն . քաջ էր փող չալելու մէջ . բայց հիւանդութիւն մը քաշելով բռնադատուեր էր ձգել այն նուադարանն , և քնարի ետեւէ եղեր և շատ յաջողեր էր :

Իր որդիքը սովորութիւն ունէին դպրոց երթալու Էջնգալ գեղը , որ ամենէն մերձաւոր գեղն էր իրենց բնակարանէն : Ուստի երբոր Ծննդեան տօներն անցան , և անտառին ճամբան բացուեցաւ , Քրիստիանոս և Աստարինէ նորէն սկսան ամէն օր երթալ հոն , և Ալիբեա ալ հետերնին կ'երթար ակորժանօք . շատ ժամանակ չանցաւ իր տաղանդովն ու ըրած մտադրութեամբը իր դպրոցի ընկերակիցներուն ամէնն ալ անցաւ :

Աիրակի օրերը մեր տղոցն համար շարժուն ամենէն գեղեցիկ օրն էր , որովհետեւ ազնիւ Ղէորդը տունը կը մնար , և իրենք կրնային առաւօտունէ ինչուան իրիկուն հետը անցընել , որ իրենց համար երջանկութիւն էր :

— « Ես չարթուն մէջ վեց օր , կ'ըսէր Ղէորդ , իմ տերանցս ծառայութեան մէջ կ'անցընեմ անընդհատ . բայց կ'իրակին մե-

ծագոյն Տիրոջ մը ծառայութեանը նուիրուած է . և վեց օր ծառայութեան կ'արժէ որ օր մը հանդիստ ընենք ես և իմ աշխատութեան ընկերներս » :

Աիրակի առաւօտները՝ հայր , մայր և որդիք միատեղ դուարթութեամբ խշէնդալի եկեղեցին կ'երթային . և մասնաւորապէս դարնան այս շրջադայութիւնը մեծ գրօսանք էր տղոց համար , որովհետեւ ճամբան տեղ մը հոտաւէտ խոտերով և ծաղիկներով ծածկուած բլրոյ մը քովէն կ'անցնէր , ուրիշ տեղ մ'ալ հովտին մարգագետիններուն մէջէն , դորոնք ծառեր կը շրջապատէին , կամ մացառախիտ ու մամռապատ ապառաժ լեռներ . և իրենք ալ անցնելու ատեն դեղեցիկ ծաղկըներ կը փրցընէին , ու փունջ մը շինած , երբոր տուն կը դառնային՝ ջրով ամանի մը մէջ կը դնէին , որ իրենց պղտի խորանին դարզ կ'ըլլար : Այս շրջադայութիւնները՝ միանգամայն տեսակ մը ուսուցիչ ալ էին Աւիրետի , որ մէկալներէն աւելի զգայուն ըլլալով բնութեան հրաշալիքներուն , անոնցմէ պատճառաբանութիւններու և նմանութիւններու առիթ կ'առնէր , և այն ատենէն ի վեր յայտնի կ'երեցընէր որ օր մը քաջ նմանող պիտի ըլլար բնութեան , որ դերագոյն վարժապետ է դեղաբուեատից , ինչպէս որ ետքը պիտի տեսնանք :

Աիրակի օրուան ճաշը միշտ հաճոյական կ'երևար այս ընտանեաց , որովհետեւ մաս-

հաւորապէս նոյն օրը Պէորդ իր ընտանեաց
հետ միատեղ ուտելու վայելքն ունէր :

— « Շատ քիչ անգամ կ'ըլլայ , կ'ըսէր ,
որ կարենամ չաբթուն մէջ ձեզի հետ ճաշել ,
որովհետեւ սովորաբար անտառին մէջ հին
ծառի բնոյ մը վրայ նստած՝ մինակուկ կ'ու-
տեմ կերակուրս . բայց միշտ տան մէջ ա-
խորժով կ'ուտեմ , և չկարծէք որ տօն օրե-
րու կերակրոց առաւելութենէն է ասոր
պատճառը . չէ , ասանկ չէ , սիրելի դա-
ւակներս . հապա որովհետեւ ձեր ընկերու-
թիւնը կը վայելեմ , ձեր մէջը նստած եմ ,
իմ Եզիսաբեթիս քով , և զձեզ զամէնքնիւ
ալ կայտառ ու ախորժակով կը տեսնամ :
Կերէք , կերէք , կ'ըսէր վերջը նահապետա-
կան բարեսիրութեամբ մը , և շնորհակալ
եղէք Աստուծոյ ձեզի շնորհած բարեացն
համար » :

Իր ճանապարհորդութեանց զիպուածնե-
րէն , կամ ուրիշ դուարձալի պատմութիւն-
ներ ալ կը պատմէր կերակրոյ միջոցը .
և ասոնք անանկ հաճոյական էին տղոցն ,
որ կը փափաքէին որ ամէն օր կիրակի ըլ-
լար :

Կերակուրէն վերջը կ'երթային չրջագայե-
լու անտառին մէջ տան մօտերը . և Պէորդ
այս առթով կը սորվեցընէր անոնց տեսած
ծառերնուն , թուփերուն ու խոտերուն այլ
և այլ տեսակները , և անդրադառնալ կու-
տար անոնց զեղեցկութեանը , զանազան
տեսքին և օգտակարութեանը վրայ , և թէ

խրաբանչիւրը ինչ տեսակ երկիր կը սիրէ :

— « Տեսէք , ցանկալի դաւակներս , կ'ըսէր անոնց , և զարմացէք թէ ինչպիսի իմաստութեամբ ստեղծեր է Աստուած ամենայն արարածները , և ինչպէս ամէն բան , ինչուան ամենէն պզտի տունկն ալ՝ մարդկանց և կենդանեաց պիտոյիցն ու սննդեանը համար հաստատեր է . անոր համար կրնանք մենք մեր անտառը մեծ զրբի մը նմանցընել , որուն ամէն տերեւներուն վրայ կրնանք Աստուծոյ ամենակարողութիւնը , իմաստութիւնն ու բարութիւնը կարդալ » :

Պարնան աղուոր իրիկունները Եղիսաբեթ ընթրիքը մեծ թմբոյ (ՏՃ . Օհրամուր աղաձը) մը տակ կը բերէր զուարթալից , ուր ստոլ մը և նստարաններ կը դնէին . և հոն ուտելէն վերջը՝ երգով մը կը զոցէին իրիկունը , որուն Պէորդայ քնարը կը միաձայնէր . և թռչուններն ալ ծառերուն վրայ ասղիէն անդին թռչըտելով՝ կարծես թէ իրենց ձայները կ'ուղէին յարմարցընել ներդաշնակ նուագարանին :

Ալիբետ երջանիկ էր այսպիսի բարեբաւոյ ու բազմաթիւ ընտանեաց մէջ , ուր աստուածալաշտութիւնը , միաբանութիւնը , զործունէութիւնը , բարեկարգութիւնն ու խաղաղութիւնը կը տիրէին :

— « Ո՛հ , ինչպէս աղէկ առաջնորդեց ինձի Աստուած , ստէպ կ'ըսէր ինքն իրեն . բոլոր աշխարհ ալ փնտռելու ըլլար , ասոնցմէ աւելի աղէկ ու աւելի սիրոյ արժանի անձինք չէր կրնար գտնել » :

Անոր համար մեծ երախտադիտութիւն
կը ցուցընէր, և ամէն բանի մէջ յօժարու-
թեամբ կը հնազանդէր ու կը ծառայէր ա-
նոնց՝ առաւել քան զհարազատ որդի մը :

Երբոր պահապանն իրիկուան յոգնած
դադրած տուն կը դառնար, Ալփրետ կը
վազէր մէկէն հողաթափներն ու այն հին
մօխրագոյն զգեստը բերելու, որ ընտանե-
կան հագուստի տեղ կը ծառայէր անոր :
Երբոր Եղիսաբեթ խոհանոցը ճաշը պատ-
րաստելու դբադած կ'ըլլար, Ալփրետ ինք-
իրեն մտածելով՝ հարկաւոր եղած փայտը
կը բերէր, կամ գինեատուն կը վազէր, և
կամ պարտէզը՝ պէտք եղած ընդեղէնն ու
բանջարեղէնը բերելու, միով քանիւ՝ ամե-
նայն առիթներու մէջ կը ջանար իր երկրորդ
մօրը աչքէն միտքն իմանալ, և երանելի կը
սեպէր ինքզինքը՝ երբոր կրնար զուշակել
անոր փափաքն ու կամքը :

Իսկ իր հօրը մասնաւոր յարգութիւն մը
կու տար. միշտ հլութեամբ և մեծարանօք
մօտիկ կ'ընէր անոր, և այն օրերն որ կրնար
անոր ընկերել անտառին մէջ՝ իրեն համար
տօնի օր էին :

Գէորդ ստէպ իրեն պահպանութեանն
յանձնուած անտառաց ուրուագիծներն յօ-
րինելու կը դբադէր, և ճշգութենէ դատ՝
գոյն ալ կու տար անոնց, աւելի հաճոյա-
կան ընելու համար աչաց : Ետքը իւրա-
քանչիւր թղթին տակը՝ մեծ գրերով իւրա-
քանչիւր անտառին անունը կը գրէր՝ եղևին

ծառի կամ կաղնոյ ոստերէ պսակի մը մէջ տուած , նոյն անտառին ծառերուն տե-
սակին համեմատ :

Շատ զեղեցիկ կ'երևային Ալփրետի աչ-
քին այս բաները . անոր համար թախան-
ձանօր աղաչեց հօրն որ իրեն ալ սորվեցը-
նէ նոյնը . Քէորդ անոր վաւիաքը կատա-
րեց , և պատանեակն այնպիսի արագ յա-
ռաջագիմութիւն բրտւ , որ քիչ ատենուան
մէջ սկսաւ ամենայն ճշգրտեամբ ու առանց
մէկ սխալի մը ամենէն դժուարին ուրուա-
ղիծները գծել , միշտ աւելցընելով վրան իր
մտքէն հնարած և անանկ աղէկ գործա-
դրուած գարդ մը , որ նոյն իսկ պահապանն
ալ դարմացած կը մնար : Սրինակի համար ,
երբոր կաղնոյ անտառի մը յատակագիծը
չինելու ըլլար Ալփրետ , վայելուչ կաղնի
մը կը քաշէր , և անոր բնոյն վրայ միտալ
մը կը զնէր , որուն մէջ անտառին անունը
դրուած կը տեսնայիր . հոն մօտն ալ խող
մը կամ կինճ մը կը նկարէր , որ տերևնե-
րուն մէջ ծառէն վար ինկած վայրի կաղին-
ները կը փնտըռէ : Թէ որ բնդ հակառակն
եղեին ծառերու անտառի մը յատակագիծը
քաշելու ըլլար , անոր անունը եղեին ծառի
ոստերով պսակեալ ժայռի մը վրայ կը դրէր ,
և այս ժայռին տակ կը տեսնայիր եղջերու
մը հանդարտ նստած առանց որսի շուներէ
և որսորդներէ վախնալու :

Այս երկասիրութեանց մէջ այնպիսի ըն-
տիր ճաշակ ու դատումն կը ցուցնէր Ալ-

փրկեալ, որ յայտնի կը տեսնուէր թէ նկարչութեան հանճար ունէր. և զտաճ պարապ ժամանակները միշտ կամ զիւղական տեսարան մը, կամ կենդանիներ քաշելով կ'անցընէր. ինչ և իցէ պղտի թղթի կտոր մը որ զտնելու ըլլար, թռչուն մը, ծաղիկ մը, կամ ծառի ճիւղ մը կը նկարէր վրան: Ասանկ ահա օրուան մէջ ունեցած բոլոր աղատ պղտի ժամանակները ուրուադրութեան կը ծառայեցընէր. և ոչ երբէք քառորդ մը ժամանակ պարապ անցուցած է առանց բան մը ընելու:

Գէորգ և Եղիսաբեթ իրենց զաւկին պէս կը սիրէին զԱլիբեա, և իրաւունք ալ ունէին, որովհետեւ իրենց տղաքն անկէց օրինակ առնելով աւելի փութաջան և մտադիր կ'ըլլային:

Դ

ԲԱՐԵՔԱՒՏ ԴԻՊՈՒԱԾ ՄԸ

Աւիրենտ , ինչպէս տեսանք , պատուա-
կան տղայ մըն էր , և ամենուն սիրելի իր
դուարթ բարուցն , և այն յօժարութեանն
համար՝ որով կը կատարէր իրեն հրամայ-
ուած կամ իրմէ խնդրուած ծառայութիւն-
ները : Օր մը պահապանն առթով մը զանի-
կայ Յէլսէք խրկեց , որ իր տիրոջը մէկ
զղեակն էր , ուր շատ քիչ անգամ կու գար
իշխանը , ան ալ մեծ որսի մը պատճառաւ :
Գզեկին վերատեսուչն իր մէկ բարեկամը
կերակրոյ հրաւիրել ուղեւով , յանձնել տը-
ւեր էր Գէորգայ՝ որ ջուխտ մը կաքաւ խըր-
կէ իրեն . և որովհետեւ ճամբան երկայն չէր ,
Գէորգ Աւիրենտի տուաւ զանոնք որ տանի :
Օղը խխտ աղուոր էր , և շատ սիրով կը-
նէր ինքը այս համառօտ ճամբորդութիւնը ,
անանկ որ ուրախութեամբ տնէն դուրս ե-

լաւ : Ճամբուն վրայ ջրվէժի մը հանդիպեցաւ , որ առատ ջուր սրսկելով բարձր ժայռէ մը վար կը գահաձկիժէր , և որուն ձիւնափայլ փրփուրն ու բուրբաղքն եղող եղեւին ծառոց մութ կանաչ դոյնը հիանալի հակառակ երևոյթ մը կը ներկայացընէին : Քիչ մը հեռու այս ջրվէժէն՝ ճանապարհորդի զգեստով օտարական մը դետինը նստած էր և անոր ուրուագիծը կը յօրինէր : Աւփրեա կամացուկ մը քովը մօտեցաւ արգելք չըլլալու համար , և ոտից ծայրերուն վրայ կեցած՝ առանց տեսնուելու դադատուկ մը կը նայէր նկարին . բայց ադէկ մը դիտելէն վերջը՝ դարմանքը չկարենալով բռնել , յանկարծ աղաղակեց .

— « Ո՛հ , որչափ զեղեցիկ է . ասոր նըկարել կ'ըստի » :

Օտարականը մէկէն զլուխը դարձուց նայեցաւ թէ ո՞վ է այս բացազանջութիւնն ընողը . ան ատեն Աւփրեա վախկտաւ կերպով մը առաջ գալով խնդրեց թոյլ տալու իրեն որ կարենայ աւելի մօտանց դիտել այն ազուր երկասիրութիւնը . նկարիչը քաղաքավար եղանակաւ մը տուաւ իր հաւանութիւնը :

— « Ինծի անանկ մը կ'երեայ , կ'ըսէր Աւփրեա նայելով սրտիկերին , որ այս թուղթը հայլի մըն է , որուն մէջ ջրվէժը , ծառերն ու ժայռը սղտիկնալով կ'անդրադառնան : Ո՛րչափ վճիտ ու արծաթափայլ է ժայռին ճեղքէն ցայտող ջուրը . ի՛նչպէս

սա աղբոր փրփուրն եռալով կը սահի մամ-
ռապատ քարերուն մէջէն . և ինչպէս դա-
շար ու թարմ է անոնց վրայի մամուռը .
կարծես թէ ձեռքովս կը շօշափեմ զայն : Հա-
պա սա մութ նոճիներն որ աներկիւղ բարձր
հասակ մը կը նետեն դէպ 'ի երկինք . և հոն
ժայռէն քիչ մը հեռու սա նկարուած եղջե-
րուն որ ծարաւն աղբիւրէն կը զովացընէ .
ո՛հ , ինչպէս ոտուրներուն վրայ թեթեւ կե-
ցեր է : Իրաւցընէ այս եղջերուին համար
մարդ չլիսնար . որովհետեւ յայտնի կը
տեսնուի որ եթէ հարկ ըլլայ՝ ինչպէս ամե-
նայն արագութեամբ պիտի կարենայ փախ-
չիլ , և դիւրին բանի մը պէս՝ ճամբուն դի-
մաց արգելք եղող ծառի կոճղերու կամ ժայ-
ռուտ քարերու վրայէն ցատքել : Իսկ իմ
շինած եղջերուներս անանկ կաղ ու անկա-
տար են , որ կարծես թէ քայլ մը առնեն
նէ՝ վար պիտի իյնան . ո՛հ , ինչպիսի տար-
բերութիւն » :

Նկարիչը կ'ուրախանար սրտէն այս խօս-
քերուս վրայ , ոչ միայն պատանեկին տուած
անկեղծ գովեստներուն համար , բայց միան-
գամայն նոյն արուեստին և դեղեցկին ճըշ-
մարիտ գաղափարը անոր մտաց վրայ դրօշ-
մուած տեսնելուն համար :

— « Դու ուրեմն պզտի նկարիչ մըն ես ,
բնաւ անոր խնտալով :

— Ո՛հ , պատասխանեց Ալփրեոտ , ես ին-
չուան հիմա ինքզինքս չէ թէ պզտիկ , հապա
մեծ նկարիչ մը կը կարծէի . սակայն հիմա

կիմանամ ստուգիւ որ ես ոչինչ եմ, բոլորովին ոչինչ :

— Ի վերայ այսր ամենայնի կ'ուզեմ ես նկարներդ տեսնալ . օր մը կու գամ դքեզ պանալու , և պէտք է որ ան ատեն ցուցընես ինձի զանոնք . դու հիմա ըսէ ինձի ո՞ր է տունդ , և թէ ով են ծնողքդ :

— Աւա՛ղ , պատասխան տուաւ Աւիբեա . ես խեղճ որբ տղայ մըն եմ՝ առանց անկողնի և առանց յարկի . բայց Կրունվալտ անտառի պահապանը զթալով վրաս՝ առաւ զիս իր տունն և որդեգրեց իրեն :

— Անտարակոյս ուրեմն իրեն ազգական ես . եղբօրորդի՞ն արդեօք :

— Չէ , չէ ամենևին . բոլորովին անծանօթ էի անոր մինչև այն օրն՝ որ զացի իրեն զուռը զարնելու , և սակայն պահապանն ու իր կինը մէկէն ընդունեցան զիս , կը խնամեն ու կը սնուցանեն և այնպիսի սէր կը ցուցընեն վրաս՝ իբրև թէ իրենց իրեք զաւակներուն ճշմարիտ եղբայրն եղած ըլլայի :

— Մեծ բան , ըսաւ նկարիչը : Բայց ի՞նչ պէս եղաւ ասիկայ , ի՞նչ զիպուածով այս բարի մարդկանց տունն եկար » :

Այն ատեն Աւիբեա տեղն 'ի տեղը պատմեց բոլոր իր պատմութիւնը : Նկարիչը մեծ ուշադրութեամբ մօտիկ ընեւէն վերջը , ըսաւ իրեն .

— « Ի՞նչ ազնիւ մարդիկ , ի՞նչ մարդասիրութիւն : Աւիբեա , բարևէ իմ կողմանէս

պահապանն ու կնիկը , և ըսէ իրենց որ վաղը պիտի դամ իրենց այցելութեան , չնորհալիալ ըլլալու համար զքեզ իրենց տունն առնելնուն և իբրեւ իրենց որդին խնամելուն համար » :

Այս նկարիչը Պ . Ռիտինկ կը կոչուէր , որ իշխանին յանձնարարութեամբը քանի մը օրուընէ 'ի վեր Յէլսէք զղեակն եկեր էր՝ հին թանգարանի մը պատկերներէն մէկ քանին նորոգելու համար . միանգամայն չուղելով կորսնցընել այսպիսի բարեպատեհ առիթ մը , շրջակայից զուարթատեսիլ և նրկարակերտ տեսարանները կը քաշէր :

Երկրորդ օրը իրիկուան Պ . Ռիտինկ Ալփրետի տուած խոստմունքը պահեց , և եկաւ պահապանին այցելութեան : Այս երկու բարեբարոյ անձինքներուն հարկաւոր չեղաւ երկայն ժամանակ իրարու հետ տեսնուիլ՝ զիրար յարգելու համար . երկուքն ալ ունենալով այն յատկութիւններն՝ որ կը միաւորեն իրարու հետ առաքինի հոգիները , շուտով բարեկամացան :

Քանի մը քաղաքավարական խօսակցութիւններէ ետքը , Պ . Ռիտինկ սկսաւ Ալփրետի ուրուագրութեանցը վրայ խօսիլ , և ուղեց տեսնալ զանոնք :

— « Գնա բեր , զաւակս , ըսաւ Եղիսաբեթ . և վերջը նկարչին դառնալով՝ Տեսնաս , պարոն , զուրցեց , ինչ աղուոր բաներ » . . .

Բայց Ալփրետ սաստիկ ամբշնալով իր

մօրը տուած գովեստներուն վրայ , խօսքը բերնէն կտրեց ու ըսաւ .

— « Ա՛հ , Պ . Ռիտինկ , ընդ հակառակն պիտի տեսնաս որ բան մը չեն արժեր , այնչափ խեղճ են » :

Նկարիչն աղաչեց որ երթայ բերէ դանոնք . տղան ալ հնազանդեցաւ և զնաց բերաւ իր ուրուագրութեանց գալարը , զորոնք մի առ մի գննեց Պ . Ռիտինկ , և ստէպ ժպիտով մը կը յայտնէր իր հաճութիւնը . և թէպէտ շատ պակասութիւններ ալ կը գտնար անոնց վրայ , 'ի վերայ այսր ամենայնի ուրախակից եղաւ տղուն՝ որ առանց դաս առնելու , տարիներով նկարչութիւն սորվողներէ աւելի կտրիճ էր :

— « Այս տղան նկարիչ ծնած է , ըսաւ յետոյ պահապանին . յանձնեցէք զինքը ինծի , և օր մը գոհ կ'ըլլաք :

— Ամենայն սիրով կը յանձնեմ , պատասխանեց Ղէորդ՝ նկարչին ձեռքը սխմելով . արդէն երկայն ժամանակէ 'ի վեր կը մտածէի որ ինչ բանի դնեմ այս տղան : Տասնըչորս տարին լմնցուցած է , և ալ էջէնդալի դպրոցին մէջ սորվելու բան չմնաց իրեն համար . զինուոր կամ որսորդ ըլլալն իր բանը չէ , որովհետեւ սաստիկ փափուկ ու կարեկից սիրտ ունի . աւելի իր մօրը քաղցրութիւնն առած է , քան թէ իր հօրը կտրեճութիւնը : Թէ որ քեզի անանկ կ'երեայ որ օր մը կրնայ վարպետ նկարիչ մը ըլլալ , առ քեզի աշակերտ , ես գոհ կ'ըլ-

լամ: . . . Բայց ի՞նչ պիտի տամքեզի ասոր
փոխարէն :

— Ի՛նչ պիտի տամ . վարձքի վրայ մի
խօսիր հետս . դու ինծի նախ սորվեցուցիր
թէ ինչպէս պէտք է ընդունիլ որք տղայ
մը , և գիտես որ ինչպէս ճրագ մը ուրիշ
ճրագ մը կը վառէ , ասանկ բարի գործ մըն
ալ ուրիշ բարի գործ մը կը ծնանի . բնա-
կան է ասիկայ : Դղեկին մէջն ընելու աչ-
խատութիւնս լմնցընելէն ետքը , կու գամ
կ'առնեմ զՍլփրետ , և հետս քաղաքը կը
տանիմ . և կը խոստանամ ալ քեզի որ հոգ
ու աշխատանք չեմ խնայեր՝ ճարտար նկա-
րիչ մը ընելու համար զինքը » :

Սլփրետ այս բաներն որ լսեց , ուրախու-
թենէն չէր կրնար կենալ . մօտեցաւ Պ .
Ռիտինկի քովը , և որչափ կրցաւ յայտնեց
իր երախտագիտութիւնն այսպիսի բարու-
թեան մը համար . որովհետեւ մեծ բաղդ կը
սեպէր որ կարենար օր մը ինքն ալ փրփրա-
ղէզ ջրվէժներ նկարել , և այնպիսի եղջե-
րուներ՝ որ կարենան վազել :

Սակայն երբոր քանի մը օրէն ետքը Պ .
Ռիտինկ եկաւ նորէն պահապանին տունն
որ առնէ տանի զՍլփրետ , ասիկայ սկսաւ
լալ դառնապէս , որովհետեւ սիրտը կը կը-
տըրտէր մտածելով որ պիտի թողուր իր եր-
կրորդ հայրենական տունը , և պիտի բաժ-
նուէր իր սիրելի ծնողքէն , եղբօրմէն ու
քուրերէն :

Գէորգ ձեռքէն բռնեց ու ըսաւ իրեն .

— « Մի լար, սիրելի Ալփրեատ, ժամանակն եկած էր որ վիճակ մը որոշէիր քեզի. թող որ քաղաքը շատ հեռու չէ, և մենք ստէպ կրնանք գալ դքեղ գանալու, և դու ալ կիրակի և ուրիշ տօն օրերը կու գաս մեզի : — Այո, Պ. Ռիտինկ, այս պայմանաւ կը թողում զԱլփրեա՝ որ ստէպ դայ մեր տունը. բայց զլիաւորապէս, թէ որ թոյլ կու տաս, կը փափարիմ որ ամէն տարի Յոնդեան տօնին օրերը մեր ընտանեացն հետ գանուի. արդարացի չէ՞ ըսածս, Պ. Ռիտինկ :

— Շատ օրինաւոր է փափարդ, պատասխանեց նկարիչը. մանաւանդ թէ որ դու և ընկերդ հաճիր, ամէն անգամ որ Ալփրեա հոս գալու ըլլայ՝ ես ալ կ'ընկերեմ իրեն մեծաւ յօժարութեամբ :

— Ամենայն սիրով, աղաղակեցին միաբերան այր և կին. ասիկայ կրկին հաճոյք մը ընել է մեզի » :

Սրտաշարժ էր բաժնուելու վայրկեանը : Պէտրդ յանձնեց Ալփրեաի որ յարգէ միշտ և մեծարէ իր վարպետն, որ այնչափ զուժ կը ցուցնէր վրան. Ալփրեա խոստացաւ կատարելու դայն, և յետ իր երախտադիւտութիւնն յայտնելու ծնողացը, նկարչին հետ դնաց լալով, և իրեն հետ բոլոր ընտանիքն ալ կու լար :

Պ. Ռիտինկ ըրած խոստմունքները հաւատարմաբար պահեց, և ինքզինքը երջանիկ կը սեպէր ասանկ զործունեայ աշխերտ

մը ունենալուն համար , և անոր բրած յառաջադիմութիւնն իր վեհանձն սրտին ամենէն ախորժելի փոխարէնն էր : Ստէպ մէկտեղ կ'երթային սլահապանին ու անոր ընտանեացն այցելութեան . երբեմն օրերով ալ կը կենային հոն , և ունեցած ժամանակնին բանի կը բերէին՝ այն ապառաժուտ անտառներուն զեղատեսիլ շրջակայքը նրկարելով :

Պ . Ռիտինկ չէր յաղենար իր աշկերտին ջանքը , հլութիւնն ու տաղանդը զովելէն :

— « Մէջերնիս մնայ խօսքս , Պ . Կրունվալտ , կ'ըսէր ինքը , այնպիսի քաջ նկարիչ մը պիտի ըլլայ Ալփրետ , որ զիս շատ պիտի անցնի : Ի՛նչ ցաւալի բան պիտի ըլլար՝ թէ որ այսպիսի տաղանդ մը թաքուն մնացած ըլլար , և որչափ բարեբաղդ կը սեպեմ զիս՝ զանիկայ կրթելու ու դարդացընելու պաշտօնն ունենալուս համար » :

Քանի մը տարուան մէջ Ալփրետ զեղեցիկ պատանի մը եղաւ , և իր յարատեութեամբն ու վարպետին խնամքովը բաւական կատարելագործեր էր իր արուեստը :

Ծննդեան խթման օրն հասաւ , և վարպետն ու աշկերտը ճամբայ ելան զալու զըտնալու իրենց անտառի ցանկալի բարեկամները , որոնցմէ ըստ սովորականին անկեղծ և մտերիմ սիրոյ ուրախութեամբ հիւրընկալութիւն գտան : Ընթրիքէն ետքը , Ալփրետ և եղբարքն իրենց խուցերը առանձնացան . միայն Պ . Ռիտինկ տեղէն չշարժեցաւ .

Գէորգ և Նղիսաբեթ արդէն զիտեր էին ա-
նոր գէմքին վրայ որ անսովոր մտածու-
թեամբ մը զբաղած էր, և անհամբերու-
թեամբ կը սպասէին որ միտքը յայտնէ :
Վերջապէս՝ նկարիչն այս խօսքերով կտրեց
լռութիւնը .

— « Սիրելի բարեկամներս, դուք եր-
կայն ժամանակէ 'ի վեր գիտէք Ալիբետի
վրայ ունեցած սէրս, և իր բաղդին յաջ-
ղելուն փափաքս . անոր համար պէտք է
խոստովանիմ՝ որ ինչ որ կրնայի ես սոր-
վեցընել իրեն, սորվեցաւ . և թէպէտ մեծ
ցաւ կը պատճառէ ինծի իրմէ բաժնուիլը,
սակայն կը տեսնամ որ իր օգտին համար
հարկ է որ ատենուան մը համար հեռանայ
իր երկրէն ու իրեններէն և երթայ Խտալիա
պտըտի, մասնաւորապէս իրեք կամ չորս
տարի Հռոմ՝ կենայ, որպէս զի բոլորովին
կատարեւազործէ իր արուեստը Հռոմայ
դպրոցին ոճովն, և հոնտեղի եղած հրաշալի
նկարները տեսնելով : Չեմ ուզեր ծածկել
ձեզմէ որ այս զիտաւորութիւնն 'ի գործ դը-
նելու համար թեթեւ ծախքով չենք կրնար
զլուխ ելլել . սակայն վերջը ամենամեծ
վաստակ պիտի բերէ մեզի այս ծախքը,
վասն զի ապահովապէս կրնամ խոստա-
նալ ձեզի որ ասկէց աւելի չահաւոր տեղ
չէք կրնար գնել այս դրամոյ զլուխը :

» Հիմա ծախքին գալով, ինչպէս ըսի՝
ծանր է անիկայ, և կարծեմ թէ ձեր կարո-
ղութենէն վեր . ես աս բանիս վրայ մտա-

ծելով՝ կ'ըսեմ որ թէպէտ օտար երկրի մէջ
չկրնար ուրիշներէ օգնութիւն գտնալ Ալ-
փրետ , բայց իր քաջած նկարներովը կրնայ
իր ապրուստը ճարել . սակայն այսու ամե-
նայնիւ չափաւոր գումար մը դրամոյ պէտք
է իրեն որ կարենայ ժամանակ գտնալ ի-
րեն համար աշխատելու , և իր ազնուական
արուեստը կատարելագործելու :

» Ձեր օրինակովն յորդորուելով՝ երբոր
յանձն առի հրահանգելու զԱլփրետ , միտքս
դրի առանց ամենեկին ո և իցէ վարձքի սոր-
վեցընել իրեն ինչ որ զիտէի . այն տարինե-
րուն մէջ շատ աշխատեցաւ Ալփրետ , և
թէպէտ թեթեւ դնով կը ծախուէին իր նկար-
ները , միշտ անոնցմէ եկած ստակը մէկդի
դրի , և հիմա իրեն ճամբորդութեանը պի-
տի ծառայէ . բայց ասիկայ ոչինչ բան է՝
թէ որ դուք մնացած գումարը չաւելցընէք
վրան . իրաւ քիչ բան չէ տալիքնիդ , սա-
կայն կարելի է որ ուզենաք սկսած բարի
գործերնիդ անկատար թողուլ : Ես ալ իմ
կողմանէս կ'օգնեմ ձեզի՝ ծախքին չորրորդ
մասին մէկը տալով » :

Երբոր Պ . Ռիտինկի առաջարկութիւնը
լսեց Վէորդ , այն ամէն զգացմունքներով
յուզեցաւ սիրտը , զորոնք կը զգայ ճշմա-
րիտ հօր մը սիրտը՝ իր մէկ որդւոյն վիճակն
որոշելու միջոցը : Ալփրետի գովելի կենցա-
ղավարութիւնն և ընտրած արուեստին մէջ
բրած յառաջադիմութիւնը՝ Վէորդայ համար
միշտ մխիթարութեանց աղբիւր եղած էին .

անոր համար արժանի կը դատէր զանիկայ այսպիսի բարերարութեան մը, որուն արդէն կը կրողէր զինքն Ալփրեատի վրայ ունեցած սէրը. թող որ իր ճակտին քրտինքովը քիչ մը ստակ մէկդի դրած էր, և կ'արժէր որ այսպիսի օգտակար վախճանի մը զործածէ զայն: Բայց պատասխանելէն առաջ՝ աչքը մէյ մը Եղիսաբեթի դարձուց, անոր կամքն իմանալու համար, և անիկայ ալ հաւանութեան նշան տուաւ:

— « Ամենայն յօժարութեամբ կը հաւանիմ, ըսաւ պահապանը, և ինծի հետ Եղիսաբեթ ալ, միայն թէ հարկաւոր եղած դրամը մեր կարողութենէն վեր չըլլայ, որովհետեւ չենք ուզեր պարտք ընել »: Ուստի շուրջ շուրջանակի հաշիւ ըրին Ալփրեատի ճանապարհորդութեան ու իտալիա բռնակութեանը համար երթալու ծախքը. և տեսնելով որ ստակնին կը բաւէր, որոշեցին որ առջևի դարնան ճամբայ ելլէ Ալփրեատ:

Երկրորդ առաւօտը՝ երբոր ամէնքը միատեղ նախաճաշիկ կ'ընէին, իմացուցին Ալփրեատի առջի իրիկուան ըրած դիտաւորութիւննին: Ալփրեատի սիրտն ելաւ, և զարմանքէն չէր կրնար հաւտալ այսպիսի բաղդի մը. և թէպէտ երախտագիտութեան ըզզացմամբ կը բորբոքէր, բայց միանգամայն կը խշխշար սիրաբը երբոր միտքը կու գար որ այնչափ երկայն ատեն պիտի հեռանար իր սիրելի ծնողքէն և արդիւնաւոր վարժա-

պետէն այնպիսի հեռաւոր օտարութեան մէջ: Վերջապէս՝ մտածելով որ այս առթիւ կրնար թերեւ օր մը անոնց կենաց վերջին օրերուն հաստատուն նեցուկ մը ըլլալ, յաղթեց իր տխրութեանը. մանաւանդ որ իտալիա և անոր սահաւազիւտ նկարները տեսնելու եռանդեամբ կը վառէր:

Սիրոյ և երախտահատոյց արտապօօր շնորհակալ եղաւ իր բարերարին, և յետոյ Պ. Ռիտինկի հետ քաղաք դարձաւ. բայց միտքը դրաւ որ զոնէ ինչուան ճամբորդութեան միջոցը սովորականէն աւելի ստէպ դայ իր ծնողաց տունը. այնչափ կը սիրէր զանոնք, որ միշտ ծնողք կը կոչէր, և անոնք ալ այսպէս կ'ուղէին կոչուիլ:

Գէորգ և իր կինը ձմեռուան մէջ պատանւոյն ճանապարհորդութեանն համար հարկաւոր եղած պատրաստութիւնները տեսան: Հայրը քաղաք զնաց չուխայ պնելու համար, որովհետեւ կ'ուղէր որ որդին վայելուչ զգեստ մը ունենայ. տանն առաստաղէն վար բերել տուաւ այն կաշիէ սնտուկն որ իր ճամբորդութեանցը մէջ գործածած էր, և զրոյսի կողմը շատ մաշած տեսնելով, տան մէջ ունեցած եղնիկի որթու աղուոր կաշւով մը պատել տուաւ զան: Նշխարեթ և իր աղջիկներն ալ անդանդադ կար կը կարէին և զուլպայ կը հիւսէին, որպէս զի Ալփրեստի համար պէտք եղած ճերմակեղէնը պատրաստեն: Պատանին այս միջոցին յաճախ ծնողացն այցելութեան կու գար,

և ամէն անգամուն Վէորդ առիթ կը գտնար հայրական ազգարարութիւն մը ընելու ա- նոր, և խոհեմութեան ճամբան սորվեցընե- լու. մեծ էր իր ախորժը երբոր այսպէս կըր- նար խօսակցիլ իր Աւփրետին հետ, և այն ամէն խորհուրդները տալ անոր՝ զոր իր փորձ հասակը կը թելադրէր իրեն :

Աւփրետ կը հիանար տեսնելով այն փոյթն ու խնամքն որ ընտանիքը կը ցուցընէին ի- րեն կարևոր եղած բաները պատրաստելու համար, և ձեռքէն ուրիշ փոխարէն չէր դարձ բայց եթէ Վէորդայ ու Նդիսարեթի ձեռքերն արտասուօք թրջել, և ըսել ա- նոնց .

— « Իրացընէ կը խոստովանիմ որ նոյն իսկ ծնողքս ալ՝ եթէ մինչև աս օրս ողջ ըլ- լային, ասկէց աւելի չէին կրնար հոգալ զիս : Աստուած տայ որ ըրած բարերարութիւն- նիդ պտղաբերեն և ես ալ կարենամ մշտնջե- նաւոր սիրով և առաքինի վարքով արժա- նապէս պատասխանել ձեր այսպիսի և այս- չափ բարերարութեանցը » :

Երբոր ամենայն հանգերձանքները լմն- ցան, սնտուկը Հոռոմ խրկուեցաւ անուա- նի նկարչի մը վրայ, որուն նամակով յան- ձներ էր Պ . Ռիտինկ իր պատանի աշակեր- տը : Աւփրետ ոտքով պիտի ընէր ճամբոր- դութիւնը . Քրիստիանոս՝ իր եղբայրն ու սրտակից բարեկամը՝ սղգտի մախաղ մը ճա- րեր էր անոր, որպէս զի ճամբուն համար պէտք եղած բաները մէջը դնէ :

Եկաւ վերջապէս բաժանման օրը , և ամէնքը անտառին տան մէջ ժողովուեր էին . ճաշէն վերջը Ալիբեա քաղաք պիտի դառնար Պ . Ռիտինկի հետ , ուսկից ճամբաց պիտի ելլէր դէպ 'ի Իտալիա : Աղնուասիրտ մայրը ընտանեկան խնջոյք մը պատրաստեր էր վերջին հրաժեշտին համար . և ամէնքը միատեղ ճաշեցին այն օրն ալ : Ի՞նչ գեղեցիկ և սրտաշարժ տեսարան էր՝ միաստոհ միաբան և առաքինափայլ գերդաստանի մը հասարակաց ճաշը : Քիչ ատենէն ետքը՝ պահապանը մէյ մը աչքը իր չորս կողմն եղողներուն վրայ դարձուց , և տեսնելով որ տխրութիւնն համրացուցեր էր անոնց լեզուները , ուղեց սիրտ տալ անոնց հետեւեալ խօսքերով .

— « Ձէ , զաւակներս , չէ , ասանկ մի կենաք , մաղձոտութիւննիդ փարատեցէք . և դու ալ , սիրելի ընկերս , աչքերդ սրբէ . աշխարհիս կարգն ասանկ է , երբոր տղաքները կը մեծնան՝ պէտք է որ երթան օտար երկիրներ տեսնան . դուք ալ , իմ սիրուն աղջիկներս , դուք ալ թերեւ օր մը ձեր հայրենական տունէն հեռանաք . սակայն լեռներն ու ձորերը զմեզ մարմնով բաժնեն նէ ալ , մեր սրտերը միշտ միացած պիտի մնան : Տխուր է վերջին բարևի վայրկեանը , բայց դարձին յոյսը պէտք է զմեզ մխիթարէ . ո՛հ , որչափ օր այսօր իր երթը մեզի ցաւ կը պատճառէ , այնչափ աւելի ախորժելի և ուրախացուցիչ պիտի ըլլայ դալուստը :

Ուստի ձեզ տեսնամ, տղաքս, ուրախ կեցէք » :

Ամէնքը Գէորգայ հաճոյք մը ընելու համար՝ ջանացին տրամութիւններն թօթափել արտաքուստ . ինքն ալ զուարճալի պատմութիւններով կամաց կամաց ընկերութեան զուարթութիւն տուաւ . և որպէս զի ամենուն աշխոյժը վառէ , գնաց շիշ մը բերաւ այն զինիէն , ուսկից մեծ տօնի օրերը միայն կը խմէին , և ամենէն առաջ Պ . Ռիտինկի դաւաթը լեցուց , ետքը կնոջը . աղջիկները չէին ուղեր խմել , որովհետեւ սովորութիւն չունէին . բայց հայրերնին քաղցրութեամբ բռնադատեց զանոնք որ քիչ մը բերաննին գնեն . « Խմեցէք , կ'ըսէր ժպտելով , զինին մաղձոտութիւնը կը վռնտէ » . իսկ Ալիբետ և Քրիստիանոս առանց զժուարութեան զաւաթնին տուին :

Սեղանը լմննալու վրայ էր , երբոր Գէորգ դաւաթը վեր վերցընելով՝

— « Ալիբետ , ըսաւ , քու յաջող ճամբորդութեանդ և յաջող դարձիդ համար կը խմենք այս բաժակը :

— Աստուած տայ , ըսաւ Եղիսաբեթ՝ դաւաթն էրկանը դաւաթին դարնելով : Նոյնպէս ըրին մէկալնոնք ալ , տեսակ տեսակ բարեմաղթութիւններ ընելով Ալիբետի և անոր կենդանութեանը համար խմելով : Այսպիսի դորովագովթ բարեօրութեան մը ալ չղիմանալով Ալիբետ , թող տուաւ սրտին զգացմանցն որ աղէկ մը զեղանին , և արտասուալից աչօք աղաղակեց .

— « Ո՛վ սիրեցեալ ծնողք իմ, ինչպէս պէտք է երախտադէտ ըլլամ ձեզի: Առանց ձեզի, առանց ձեր այսպիսի խանդակաթ սիրոյն, ինչ եղած պիտի ըլլայի ես: Չէ, չէ, ոչ երբէք պիտի կարենամ ես արժանապէս փոխարէնն հատուցանել ձեր ըրածներուն. այլ Աստուած պիտի վարձատրէ զձեզ լիապէս, և յուսամ թէ ինծի ալ միջոցը կու տայ որ իրօք ցուցնեմ ձեզի, ինչպէս նաև իմ եղբօրս ու քուրերուս, թէ ձեր բազմապատիկ երախտիքներն անջինջ են սրտիս մէջ:

— Այո, սիրելի Ալիբետս, պատասխանեց պահապանը, իրաւ է որ մեր հիմա կուան ըրածը՝ մեծ ազէկութիւն է քեզի. և երբոր մէկալ եղբայրներուդ վրայ կը մտածեմ, կը տեսնամ որ զրեթէ մեր կարողութենէն վեր է այս բարեգործութիւնը. թէ պէտ ինծի և իմ Նդիսաբեթիս համար շատ բան մը պէտք չէ, որովհետեւ ալ կեանքերնիս սահելու վրայ է, բայց թէ որ տղոցս մէջ կը խեղճութեան մէջ իյնայ. . . : Ինչպէս որ մենք քեզի օգնեցինք, այսպէս դու ալ իրենց օգնութեան հասիր, և մի թողուր որ կարօտութեան մէջ տառապին: Խոստումներ կու տամ ինծի, Ալիբետ, ամենուս առջևը, որ երեսդ չգարձընես եղբայրներէդ՝ անոնց նեղութեան օրերը. . .

— Ո՛վ հայր իմ, աղաղակեց Ալիբետ՝ Քէորդայ ձեռքն իր սրտին վրայ դնելով, աշխարհիս մէջ ամենէն ապերախտ մարդը

կըլլայի՝ թէ որ ձեր բարերարութեանց փոքրագոյնն ալ մտքէս ելլելու ըլլար . սէ, չէ, ձեր ամենուդ վրայ ունեցած սէրս յարդի չիւղի մը չափ ալ չկրնար պակսիլ երբէք սրտէս, և կը փափաքիմ մանաւանդ որ երջանկութեան նշուլիս մը կարենամ պսակել ձեր կենաց օրերը և քաղցրացընել ձեզի որդեգրեալ զաւկի մը և եղբօր մը վայելքը :

— Կը հաւատամ, որդեակիմ, կը հաւատամ ըսածիդ, և դիտեմ որ բերանդ սրտիդ համաձայն կը խօսի : Սակայն զժբաղդարար հասար բաժանման ժամանակը . ծունկ չոքէ, Ալիբետս, որ հայրական օրհնութիւնս առնես » :

Հպատակեցաւ Ալիբետ հօրը ձայնին : Վէտրոյայ կերպարանքը այլափոխեցաւ . աչքերն երկնային կենդանութիւն մը առին, վեհութիւն մը իջաւ ճակտին վրայ, և ծնողական սէրը ձայնը զօրացընելով, աչքերը երկինք վերուց, ու ետքը Ալիբետի վրայ դարձընելով զանոնք՝ ըսաւ .

— « Օրհնեալ ըլլաս յԱստուծոյ, որ դեակիմ, և ինքը պաշտպան և օգնական ըլլայ քեզի ու և իցէ տեղ, պահէ դքեզ 'ի չարութենէ, և հիմակուան պէս լաւաբարոյ և ազնիւ դարձընէ դքեզ մեր գիրկը » :

Մայրն ու տղաքը երկուքին բոլորտիքը ժողովուած՝ արտասուօք կը յայտնէին իրենց ցաւը . Պ . Ռիտինկի սիրտն ալ կը զորովէր այսպիսի տեսարանէ մը, և կը փափագէր՝

եթէ կարելի ըլլար՝ պատկերի վրայ առնուլ
դայն նոյն վայրկենին , որպէս զի այսպիսի
փոխադարձ առատ սիրոյ մը զեղմունքը ան-
կորուստ կարենար մնալ : Ամէնքը ներքուստ
Գէորգայ հետ նոյն իղձերը կը զգային Աւ-
փրեաթի համար , և կարծես թէ աստուա-
ծային ազդեցութիւն մը կ'իմացընէր որ զուր
տեղը չէր իջնար հայրական օրհնութիւնը
պատանւոյն զլխուն վրայ :

Գէորգ վեր վերուց զԱւփրեաթ , և խան-
դաղանօք զրկելով զանիկայ՝ կ'ըսէր .

— « Գնա՛ խաղաղութեամբ , զաւակս ,
Աստուած հետդ ըլլայ . միշտ աչքիդ զիմացն
ըլլայ ինքը , և մի մոռնար երբէք որ իր ա-
մենատես աչքը ամէն տեղ կը հասնի քեզի .
այս մտածութիւնն զգուշացընէ զքեզ յա-
մէն չար գործոց , և յիշէ միշտ որ այս աշ-
խարհիս բարիքն ու հեշտութիւնքը ձեռք
ձգելու համար չարժեր որ մեր խղճմտան-
քին դէմ բան մը ընենք :

» Յիշէ՛ նաև որ պանդուխտ ենք երկրիս
վրայ , և յաւիտենականութիւն մը ստեղ-
ծուած է մեզի համար : Չեռքէդ եկած բա-
րիքն ըրէ . ոչ միայն խորշէ 'ի չարէն , այլ
նաև զգոյշ կեցիր այն առիթներէն՝ որ 'ի
չարն կը զլորտըկեն զմարդ . հեռու կեցիր
մասնաւորապէս այն մարդիկներէն , որ աս-
տուածապաշտները կը ծաղրեն , և մեր հարց
զիւղական անպաճոյճ սովորութիւններուն
վրայ կը խնտան : Նրթան բարով , որդիս ,
յաջող ճամբորդութիւն ընես . . .

— Սիրելի Ալփրեստ , ըսաւ Նդիսաբեթ ,
կը տեսնաս որ կու լամ . այս արցունքնե-
րուս համար կ'աղաչեմ կը պաղատիմ քեզի՝
որ միշտ հաւատարիմ մնաս Աստուծոյ , միշտ
արդար , միշտ բարի . երբոր չարիք զործե-
լու փորձութիւն դգաս , այս արցունքներս
միտքդ բեր , և յիշելով որ միշտ ուրախու-
թեան պատճառ եղած ես մեզի՝ մի ուզեր
տհաճութիւն տալ : Մենք հիմա կու լանք
մեզմէ բաժնուելուդ համար , բայց շատ ա-
ւելի դառն կ'ըլլային մեր արտասուքները՝
թէ որ քու մէկ յանցանքիդ վրայ ողբալու
ըլլայինք . մի մոռնար մեր սիրալիր յորդոր-
ները , և որովհետեւ Աստուած ասանկ սա-
մաներ է՝ բարեաւ զնա՛ , սիրուն Ալփրեստ ,
բայց ստէպ մտքէդ անցուր զմեզ , և երջա-
նիկ եղիր » . . .

Ալփրեստ մօրը ձեռքը համբուրեց , և հօրը ,
եղբօրն ու քուրերուն հետ զրկուելով , ճամ-
բայ ելաւ :

Բոլոր տնեցիքն ինչուան անտառին ծայրը
հետն ընկերեցին , բայց վերջապէս բռնա-
դատուեցան յետին ողջոյնը տալու անոր :
Պէտքդ երկայն ատեն անշարժ կեցաւ հոն
կնոջն ու որդւոցը հետ . և Ալփրեստ ճամբու
դաւաղանը ձեռքը և պայուսակն ուսոցը
վրայ՝ ստէպ կը դառնար կը նայէր անոնց ու
կը բարեւէր ձեռքով , և անոնց բարենները
կ'առնէր , մինչև որ անտառախիտ բլրոյ մը
մէջ մտնալով աներևութացաւ աչքէ :

Ե

ԾՆՆԴԵԱՆ ԸՆԾԱՆ

Աւիրեալի հեռանալէն ետքը իրեք անգամ Յննդեան տօնն եկեր էր , և ինչուանայն ատեն իրեն վրայ եկած լրերը միշտ ուրախալի էին . հիմա չորրորդ տարին էր , և չորրորդ անգամ եկաւ Յննդեան խթումն ալ : Նոյն օրը պահապանը սովորականէն աւելի չուտ տուն դարձաւ . սաստիկ ցուրտ էր օդը , բայց երկնից երեսը պարզ ու զեղեցիկ . երեկոյեան արեւը պատուհանին բոլորչի ապակիներէն սենեկին մէջ կը թափանցէր , որոնց երեսը սառուցով ծածկուիլ սկսած ըլլալով , երբոր արեգահնային ճառագայթները կը զարնէին վրանին՝ դահարներու պէս կը փալթիլէին :

Գէորգ կռթընեցաւ իր աթոռին վրայ կրակարանին մօտ , և քանի մը չոր փայտեր դրաւ կրակին վրայ . մէկէն ի մէկ աշ-

խոյժ բոց մը բորբոքեցաւ , որ դողդոջուն լոյս մը տարածելով սենեկին մէջ՝ սառնապատ ապակիներուն լուսաւորութիւնն աւելցուց :

Այն միջոցին Եղիսաբեթ ներս մտաւ . հարցուց Պէորդ անոր թէ Ալիբեռէն նամակ եկեր էր արդեօք :

— « Զէ , չկայ , պատասխանեց անիկայ տխրադին :

— Այս ինչ արտաքոյ կարգի բան , ըսաւ պահապանը զուխը շարժելով . ոչ երբէք ինչուան հիմա Ալիբեռ Ծննդեան խթման օրը զուրկ թողուց զմեզ իր նամակներէն , և այս օրուան դրած նամակներուն մէջ մանրամասն տեղեկութիւն կու տար իր վրայ , զոր ախորժով կրկին և կրկին կը կարդային :

— Այս ախորժն այսօր պիտի չունենանք , ըսաւ Եղիսաբեթ հառաչելով :

— Արդեօք ինչ ձախորդութիւն հանդիպեր է մեր որդւոյն՝ որ նամակ չէ գրած » . . .

Դեռ բերանն էին այս խօսքերը , մարդ մը ներս մտաւ , որուն մազերուն վրայ եղեամբ ինջեր էր . ձեռքը նամակ մը կար , և ուսոցը վրայ ալ լայնկեկ ու բարձր արկղ մը բռնած էր : Ամէնքը սկսան իրարու երեսը նայիլ զարմացմամբ , որովհետեւ չէին կրնար երևակայել թէ ինչ կար արկղին մէջ :

— « Ես կարծեմ թէ , ըսաւ Կատարինէ , մեծ հայլի մըն է ասիկայ » . և երբոր

ամէնքն իրենց կարծիքներն ըսելու հետ
զբաղած էին , մարդը պահապանին ձեռքն
յանձնեց նամակը , և բեռը կռնակէն վար
դրաւ :

— « Պ . Ռիտինկի գիրն է , ըսաւ Գէորգ՝
վրայի հասցէն նայելով : Ի՞նչ կը նշանակէ
ասիկայ : . . . Չըլլայ թէ ձախորդութիւն մը
հանդիպած ըլլայ մեր Ալփրետին » : Խզեց
կնիքը , և շտապաւ մը կրակարանին լուսո-
վը նամակն աչքէ անցընելէն ետքը , բեր-
կրալից աղաղակեց .

— « Ո՛վ ընկերս , ո՛վ զաւակներս , կըր-
նա՞ք մակարերել արդեօք թէ ի՞նչ կը խաւրէ
մեզի Ալփրետ :

— Ի՞նչ արդեօք , ամէնքը մէկ բերան
հարցուցին :

— Պատկեր մը , պատկեր մը խրկեր է
Հռոմէն : Գալար մը ըրած ուղարկեր է զայն
առ Պ . Ռիտինկ , աղաչելով զանիկայ որ
ոսկեզօծ շրջանակի մը մէջ դնել տայ զայն ,
և ջանայ ամենայն կերպով որ Շննդեան
խթման օրը մեր ձեռքը հասցընէ : Պ . Ռի-
տինկի ըսածին նայելով , սքանչելի պատկեր
մըն է խրկածը : Ո՛հ , իմ Ալփրետս սակա-
ւագիւտ տղայ մըն է . որչափ կը փափա-
քէի տեսնալ զինքն ու թեքրուա մէջ սըխ-
մել : . . . Կատարինէ , ինչուան որ ընթրի-
քը գայ , գնա՛ գաւաթ մը զինի բեր այս
խեղճ մարդուն , որ քիչ մը ոյժ առնէ , ո-
րովհետեւ դուրսը անտանելի ցուրտ է » :

Մարդը սիրով ընդունեցաւ զինին . բայց

չուղեց ընթրիք ընել, ըսելով թէ իր մէկ քանի աղղականները բռնադատեր էին զինքն որ Յննդեան խթման ու տօնին օրերը իրենց հետ մէկտեղ անցընէ խշնդալ գեղը :

— « Ինչպէս կ'ուղես՝ անանկ ըրէ, ըսաւ պահապանը. բայց զոնէ ուրիշ գաւաթ մ'ալ զինի խմէ » : Խմեց, բարի ձեռքն առաւ, ու ելաւ զնաց :

— « Չորս կողմս եկէք զաւկըներս, ըսաւ Գէորգ, որ ուրախութենէն ինքիրմէն զուրս ելեր էր. Պ. Ռիտինկի նամակին մէջ Աւիրետի նամակ մը գտայ, ամէնքնիս մէկտեղ լսենք զայն :

— Ի՛նչ ուրախութիւն, զուրցեց պզտիկ Լուիզը. բայց կ'ուղես նէ վայրկեան մը համբերէ, սիրելի հայր իմ, մինչև որ երթամ ճրագ մը բերեմ :

— Աղէկ ըսիր, մթնկեկ ըլլալով չեմ կրնար շուտով կարգալ. զնա նայինք, բայց շուտով եկուր :

— Մի տարակուսիր ամենակին » :

Իրաւցընէ մէկէն ճրագը բերաւ ու հօրը քովը ստուլի մը վրայ դրաւ : Ամէնքը Գէորգայ քով բոլորուեցան, և անհամբերութեամբ կը սպասէին լսել այն ցանկալի նամակն, որ հետեւեալն էր .

Սիրելի ծնողք և եղբայրք իմ .

« Ահաասիկ ճննդեան ընծայ մը կը խորհեմ ձեզի . այս պատկերիս նիւթը , ինչպէս կը տեսնէք , Փրկչին ծնունդն է մարոյն մէջ : Հոստեղի նկարիչներէն շատն ապահովացին զիս որ ըստ բաւականին աղէկ յաջողած էր այս նկարը . ես կը փափաքեմ սիրելի ծնողք իմ , որ ձեզի անանկ հաճոյական անցնի , ինչպէս որ ինծի անցաւ այն նկարն , որ առաջին անգամ ձեր տունը մտած ատենս տեսայ և սիրեցի և մինչև ցմահ միշտ պիտի յիշեմ :

» Ո՛ր էր թէ պատկերիս հետ ճամբորդութիւն ընէի , և զայի անձամբ ներկայացընէի ձեզի զայն . բայց դեռ քիչ մը ատեն համբերելու է :

» Ի՛նչպէս աղուոր է այն երկիրն , ուր հիմա կը բնակիմ . նոյեմբեր ամիսն ենք , և զուր սաստիկ ձմեռուան մէջ էք . ձեր տան յարկը , ինչպէս նաև անոր բոլորտիքն եզոզ նոճիները՝ կը ճմլին ձեան բեռանը տակ . իսկ հոս ինչուան հիմա նարնջենիներն ու լիմոնի ծառերը կ'ուռճանան կ'առուզանան՝ արծաթափայլ ծաղկըներով և ոսկեզոյն պտուղներով զարդարուած : Ի վերայ այսր ամենայնի՝ ինծի աւելի տենչալի է ձեր մենաւոր բնակարանը , որովհետեւ

Հոն անցուցի կենացս երջանկագոյն ժամանակները : Չեր առատաձեռնութեանը պըտուղն է որ ես հիմա իտալիոյ զեղեցիկ երկընքին տակ կ'ապրիմ, որ զեղարուեստից և արուեստագիտաց հայրենիքն է . և ձեր արգիւնքովն է որ ես ալ արուեստագէտ եղայ, թէ որ արժանի եմ այս անուան :

» Միշտ աչքիս առջևն է Քրիստոսի Յնընդեան սրտաշարժ տեսարանը, որով ծնաւ յիս նկարչութեան սէրը . ոչ երբէք ուրիշ անդամ այսպիսի խորին տպաւորութիւն մը զգացած եմ վրաս . և անկէ ետքը տեսած բոլոր նկարներս անոր չափ ախորժ չտուին ինծի : Ի՛նչպէս երջանիկ են մանկութեան տարիները . ի՛նչպէս այն օրուան արշալուսոյն ճառագայթները կը զեղեցկացընեն ամէն բան . ո՛հ, ինչո՞ւ ասանկ շուտով կը թռչին : . . .

» Այս վայրկենիս դուք ամէնքնիդ մէկտեղ եկած կ'ըլլաք նամակս կարդալու համար, և խրկած պատկերս կը զննէք . ես ալ մտքով ձեր մէջն եմ, և խանդաղանօք ու երախտագիտութեամբ կը յիշեմ այն վայրկեանն՝ որ ձեր տան սեմը կոխեցի, ցրտէն սառած և անօթութենէ տանջեալ : Ինչպիսի գորովով ընդունեցաք ձեր տունն այն աղքատ և անձանօթ տղան : Ազնուասիրտ մայրը անանկ աղէկ տաք սպուրով մը կերակրեց զիս, որ ինչուան հիմա անկէջ համովը կերած չեմ . Քրիստիանոս, Կատարինէ և ինչուան սղտի Լուիզն ալ եղբայրա-

բար իրենց Յննդեան ընծաներէն մասն հանեցին ինծի : . . . Ո՛վ սիրեցեալ և յարգոյ հայր իմ, ո՛վ իմ գորովալից մայրս, մեծարանօք ձեռքերնիդ կը պագնեմ, և եղբորս ու քերցս ալ սիրոյ համբոյր կու տամ : Կ'ուրախանամ մտածելով որ քանի մը տարիէն ձեր մէջը պիտի գտնուիմ, ոչ թէ երեւակայութեամբ, հապա իրօք պիտի տեսնամ զձեզ, զրկեմ, և բերնով պիտի կարենամ ապահովցընել զձեզ, որ եմ և միշտ պիտի ըլլամ :

Հոտմ, 10 Նոյեմբեր 1815

Ձեր սիրելի որդիև

ԱԼՓՐԵՏ

— « Ահա այսպէս նամակ գրել կ'ըլլայ, ըսաւ պահապանը յուզեալ 'ի գորովոյ : Աստուած օրհնեց մեր բարեգործութիւնը, այնպիսի որդի մը տալով մեզի՝ որ արժանի էր անոր : Բայց չմոռնանք, աւելցուց ժպտելով, որ ընթրիքի ժամանակ է. երթանք սեղան, զաւակներս. վերջէն կը տեսնանք պատկերը :

— Ո՛հ, չէ, չէ, պատասխանեցին ընտանիքը. հիմա տեսնանք զայն :

— Սիրելի հայր իմ, ըսաւ պզտի Լուիզը, առաջ պատկերը՝ վերջը ընթրիքը :

երթամ' ուրիշ ճրագ մ'ալ բերեմ որ աւելի
աղէկ տեսնանք » :

Քէորդ , որ Լուիզի պէս ինքն ալ անհամ-
բեր էր տեսնալու զայն , հաւանութեան նը-
շան տուածին պէս աղջըկանը , անիկայ եր-
թալն ու ճրագով դառնալը մէկ ըրաւ :

Ամէնքը սնտուկին քովը շարուեցան՝ ըս-
պասելով որ Քրիստիանոս աքցանով և ու-
ռամբ բանայ զայն :

— « Ո՛հ , ի՛նչպէս աղուոր է , ամէնքը
մէկ բերան աղաղակեցին , ի՛նչ հրեշտա-
կային դէմքեր , ի՛նչ կենդանի գոյներ » :

Պահապանը ստուի մը վրայ պատին կը-
թընցուց պատկերը , և երկու ճրագները՝
մէկը մէկ կողմէն , միւսը մէկալ կողմէն կը
լուսաւորէին զայն : Ամենուն աչքը սեւեռած
էր այն փառաւոր նկարին վրայ , և իւրա-
քանչիւրնին ըստ իրեն տեսութեանը կը
յայտնէր որ մասին աւելի հաւնած ըլլալը :
Մայրը ձեռքերն իրարու բերելով , ըսաւ .

— « Իրաւքընէ փսկէց աւելի գեղեցիկ
բան չկրնար ըլլալ . կարծես թէ դիմացս կը
տեսնամ այն մսուրն՝ ուր ծնաւ Յիսուս մա-
նուկը : Ինչպիսի՛ բարեսէր և զթած տկնար-
կութեամբ կը նայի մեզի Աստուածորդին :
Տեսէք զկոյսն Մարիամ , ինչպէս ծունկ չո-
քած սիրալիր աչքերով կը դիտէ իր որդին .
մէկ ձեռքովը կը պատէ զանիկայ , ու միւսն
իր սրտին վրայ դրած է . և անոր ներկայ-
ութիւնը մոռցընել կու տայ իրեն՝ տեղւոյն
խեղճութիւնը : Ի՛նչ մեծարոյ ծեր մըն է

աստուածահայրն Յովսէփ , որ աշուրները վեր վերուցած՝ երկնից հետ կը խօսի : Հապա այն հովիւները , իրենց գէմերուն վըրայ կը փայլի սրտերնուն անկեղծութիւնը . ինչպիսի՜ յարգութեամբ և եռանդով Յիսուսի երկրպագութիւն կը մատուցանեն : Հըրեշտակներն ալ թեթև մարմնով գէպ'ի երկինք կը թռչին : Դիտեցէք նաև այն վառ լոյսը , որ կը բոլորէ զմանուկը . քան զհրեշտակաց պայծառութիւնն ալ աւելի ճաճանչաւէտ է : Եւ այն ամէն բան՝ որ հոս նկարուած է՝ իրաւ եղած է . Աստուածորդին ճշմարիտ երջանկութեան ճամբան սորվեցընելու համար մեզի՝ աշխարհ խրկուեցաւ : . . . Քարեղէն սիրտ մը պէտք է ունենայ այն մարդն՝ որ Փրկչին ծնած օրը չուրախանար , և չմիացըներ իր ձայնը հրեշտակաց դասուն հետ , որ կը գովաբանեն զինքը և զոհութիւն կը մատուցանեն Աստուծոյ » :

Պահապանն , որ անշարժ և լուռ կեցած ինչուան այն ատեն կը զննէր պատկերը , վերջապէս իբրև երազէ մը արթննալով , ըսաւ .

— « Այո , ընկերս , իրաւ է ըսածդ . այսպիսի աղէկ նկարուած երկնային տեսարան մը՝ օգտակար դաս և յորդոր մըն է մարդկային սրտին » :

ՊԱՀԱՊԱՆԻՆ ԸՆՏԱՆԵԱՅ ԶԱՍՈՐՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պահապանը Սլփրեաի հեռաւորութենէն ետքը նկող տարիներն ընտանեկան խաղաղութեամբ և սրտի ուրախութեամբ անցուցեր էր իր ընտանեաց ներկայութենէն և իր որդեգրեալ զաւկին նամակներէն ու լուրերէն սփոփուելով, կը վայելէր այն երջանկութիւնն՝ որ պարզ և աշխատասէր կեանք մը կու տայ, և ախորժ հաճութեամբ կը տեսնար իր որդւոց մեծնալն և օրէ օր աւելի վայելչադէմ ու բարեկիրթ ըլլալը։ Քրիստիանոս բարձրահասակ և առոյգ պատանի մը դարձեր էր, իր հօրը պէս արդար և ամբիժ, և անոր ազգարարութեանցն ու յորդորներուն ամենայն կերպով հնազանդ։ Կատարինէն և Լուիզը սիրուն ու շնորհալից աղջիկներ էին, առողջութեամբ ծաղկեալ, սիրալիր, գործունեայ և իրենց մօրը պէս բարեբարոյ։ Մասնաւորապէս Լուիզը այն-

պիտի բարեքրութիւն և անանկ քաղցր բընաւորութիւն ունէր, որ կը զմայլէին վրան այն սակաւ անձինքն՝ որ այդ առանձնութեան մէջ զանիկայ կը տեսնէին : Ո՛վ նախանձելի տղաքներ, այնպիսի կեանք մը կ'անցընէիք, որ թեթեւ յանդիմանութեան մ'ալ արժանի չէիք ըլլար, միշտ օգտակար դործի մը հետ էիք, չէիք զիտեր թէ ինչ է դատարկութիւնը, և հետևաբար անձանօթ էին ձեզի այն չար սովորութիւններն՝ որ անկէց առաջ կու գան :

Սակայն ծերութիւնը կը սկսէր ծանրանալ հօրերնուն վրայ, և կը մտածէր որ իր պաշտօնը Քրիստիանոսի յանձնէ :

Այն իշխանն, որուն ծառայութեանը մէջ էր Վէորդ, ամէն տարի սովորութիւն ունէր աշնան զալու քանի մը օր անցընելու Ֆէլսէքի գղեկին մէջ, ուր որսի զուարճութեամբն իր բազմապատիկ զբաղմունքներէն հանդիստ կ'առնէր : Քաղցրաբարոյ և ազնիւ իշխան մըն էր, կը սիրէր իր հպատակներն, ու կ'ուզէր սիրուիլ անոնցմէ մեծաւ մարդասիրութեամբ ունկնդրութիւն կու տար անոնց, և շատ անգամ ալ բարեւսիրութեամբ կը պատասխանէր :

Օր մը որ իր գղեակը կը զառնար՝ Վէորդայ անտառներուն մէջ աղէկ որսեր բռնելէն ետքը, այս ծերունոյն հանդիպեցաւ, և ուսը զարնելով՝

— « Ի՞նչպէս է առողջութիւնդ, ըսաւ, սիրելի Արունվալտս :

— Շնորհակալ եմ խնամոցդ, տէր իմ. . .
պէտք է խոստովանիմ որ ծերութիւնը զօ-
րացած է վրաս և հազիւ թէ աշխատութեան
քեռը կրնամ վերցընել . և թէ որ հաճելու
ըլլաք, կը փափաքէի որ կտրիճ ու յօժարա-
միտ պատանւոյ մը ձեռքը տամ այս պաշ-
տօնը . . .

— Այո, կ'իմանամ որ որդւոյդ վրայ կ'ու-
զես խօսիլ . իրաւցընէ քաջ որսորդ մըն է
այդ տղան, բնտիր բարուք, միանգամայն
անտառի կտրիճ պահապան, որովհետեւ ան-
տառներէդ անցնելու ատեն տեսայ որ շատ
աղէկ վիճակի մէջ են . ես ալ իմ հաճու-
թեանս նշան մը տալու համար քեզի, կը
խոստանամ այս պաշտօնն իրեն տալու .
քայց չեմ ուզեր ասանկ շուտով ազատել ըզ-
քեզ ծառայութենէդ, քեզի պէս ծառանե-
րը անանկ յարզի են՝ որ կը փափաքիմ որ
դեռ քիչ մը ատեն պահապանի պաշտօնն
ու անունը պահես : Երիտասարդներն եր-
բոր ժամանակէն շուտ իրենք իրենց տէր
կ'ըլլան, դիւրաւ յանդգնութիւն կը ստա-
նան . և զիրենք ուրիշներէն աւելի գերա-
զանց դասելով, շատ անգամ այն խնամ-
քով չեն աշխատիր՝ ինչպէս որ պէտք էր :
Ուստի թէ քու և թէ իմ բարոյս համար՝
կը ցանկամ որ կամքս կատարես » :

Պահապանը իր շնորհակալութիւնն յայտ-
նելէն ետքը բրած խոստմանն համար, ա-
ւելցուց .

— « Թէ որ վայրկեան մըն ալ հաճիր

ունկնդրութիւն շնորհել ինծի, տէր իմ,
կ'ուզէի գուրցել որ որդիս ամուսնանալու
դիտաւորութիւն ունի, և իրեն ընկեր կ'ուզէ
Պուշ անտառի պահապանին աղջիկը: Այս
աղնիւ մարդը, որ իմ հին բարեկամն էր,
շատոնցուրնէ ՚ի վեր մեռած ըլլալով, աղ-
ջիկն իր մօրը հետ մէկտեղ աղքատօրէն
կ'ապրէր. բայց քիչ օր է որ զան ալ կոր-
սընցուց, և ալ ոչ գոր իրեն ապաւէն ունի:
Իրաւ աղքատ է, բայց բարեպաշտ, աշխա-
տասէր, ամօթխած, և իր լաւ սրտովն ա-
մենէն ճանչցուած է:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց իշխա-
նը. կը գովեմ և կը յարգեմ այն երիտա-
սարդն, որ իր ընտրութեանը մէջ աւելի ա-
ռաքինութեան կը նայի քան թէ հարստու-
թեան. անոր համար ամենայն յօժարու-
թեամբ հրաման կու տամ իրեն կարգուե-
լու, և այս առթով քու պաշտօնդ իրեն
կը շնորհեմ. քիչ ատենէն հրամանագիրը
ձեռքդ կը հասնի, և յուսամ որ որդիդ ինչ-
պէս ինչուան հիմա՝ այսպէս ասկէ ետքն ալ
նոյն գովելի ընթացքով առաջ երթայ »:

Քրիստիանոս անդին պահուրտած մտիկ
կ'ընէր, վախի և յուսոյ մէջ տատանելով.
Երբոր հայրը նշան ըրաւ իրեն, ուրախու-
թեամբ առաջ եկաւ, և շնորհակալութիւն-
ներ մատուցանելով իշխանին՝ խոստմունք
ալ տուաւ որ անկէջ ետքը հազար անգամ
աւելի հսկողութիւն ու գործունէութիւն ցու-
ցընէ:

Քանի մը օրուքնէ ետքը հանդիսիւ և զուարթութեամբ կատարուեցաւ Քրիստիանոսի հարսանիքը . Մարիամ՝ իր սիրելի ու քաղցր ամուսինը տուն որ մտաւ , պահապանին բնակութեան վրայ նոր օրհնութիւն մըն ալ իջաւ : Միաբանութիւնն ու խաղաղութիւնը անբաժան էին անկէց . Ղէորգ իր պզտի թոռները զրկելու մխիթարութիւնն ունեցաւ , և Նղիսաբեթի միտքը իր երիտասարդութեան ժամանակները կու գար՝ ամէն անգամուն որ Քրիստիանոսի մանկիկները կը խնամէր : Կատարինէ և Լուիզն իբրեւ քրոջ պէս կը սիրէին զՄարիամը , և անտրոի տանը բնակչաց ամէնն ալ երջանիկ էին :

Սակայն այս երջանկութիւնը զժբաղդաբար երկար չտևեց , ինչպէս որ հիմա պիտի տեսնենք : Պ . Շիլֆ , այն պատանին՝ որ ինչպէս առաջ ըսինք՝ Ղէորգայ հետ որսի կ'ելլէր , քիչ տեսնէն առանց հրամանի մը՝ սկսաւ յանդգնաբար ինքիրեն որսալ , և ամէն հանդիպած վայրի կենդանիներուն վերայ կը պարպէր հրացանը : Սր մը պահապանն հանդիպեցաւ անոր՝ որսալու միջոցը , և իմացուց որ օրինաց արգելքին դէմ կը գործէր , որովհետև այն անտառը իշխանին սեփական որսի տեղն էր :

— « Թէ որ քիչ մը որսալու փափաք ունիս , ըսաւ անոր , առջինին պէս հետս եկուր , ես սիրով կ'ընկերեմ քեզի , և որսի Լուսազոյն տեղուանքը կը ցուցնեմ , բայց

չեմ կրնար թողուլ որ իմ սլահապանութեանս
յանձնուած անտառին մէջ ուզածիդ պէս
վեր վար որսաս : Ուստի կ'աղաչեմ որ մէյ
մ'ալ չընես այս բանը , և նորէն կ'ըսեմ որ
երբոր կ'ուզես՝ եկուր կանչէ զիս , ես ամե-
նայն կերպով պատրաստ եմ » :

Պ . Շիլֆ փոխանակ համոզուելու սլահա-
պանին իրաւացի և բարեսէր խօսքերէն , և
պահելու զանոնք , նեղացաւ Քէորդայ դէմ .
և առջինին պէս շարունակելով անտառին
մէջ վեր վար արշաւելու և առանց նկատ-
ման ուղած կողմն որսեր զարնելու , վեր-
ջապէս չուղած բանը հանդիպեցաւ . պա-
հապանը նորէն տեսնելով զինքը , բռնա-
դատուեցաւ հրացանը ձեռքէն առնելու , և
ըսաւ իրեն .

— « Աստուած զիտէ որ ինչպիսի տհա-
ճութեամբ կ'ընեմ այս բանս , բայց զիտնաս
որ խիստ պատուէր ունիմ , և թէ որ յան-
կարծ նորէն ուրիշ անգամ մըն ալ հանդի-
պիմքեզի , պէտք է որ երթամ իմաց տամ
իշխանին , և ան ատենքեզի դէշ կ'ըլլայ :

— Ի՞նչ փուճ բաներ կը խօսիս , տղայ-
ամիս ծեր , պատասխանեց պատանին լի
րարկութեամբ . կ'ուզես արգիլել որ իմ հա-
սակիս անձինք չզուարճանան , բայց զիտ-
ցիր որ ես ասոր վրէժը պիտի խնդրեմ » :

Պահապանը չլսելու դարկաւ անոր խօս-
քերը , և շիտակ դնաց Շիլֆ ծերունի պարո-
նին թախանձանօք աղաչեց որ արգիլէ որ-
դոյն՝ ինքիրեն որսի չելլալու իշխանին ան-

տառին մէջ, որովհետեւ կրնար վնասակար ըլլալ անոր աս բանս : Ծերունին, թէպէտ սովորաբար աչք կը դոցէր որդւոյն պակասութիւններուն, բայց այս անգամ վախճալով իշխանէն՝ այնչափ զայրացաւ որդւոյն, որ սպառնացաւ ժառանգութենէն զրկելու, թէ որ մէկ անգամ մըն ալ միայն որսի երթար առանց պահապանն իրեն ընկեր առնելու : Սակայն անիկայ ինչպէս որ ուրիշ անգամներ մտիկ չէր ըներ հօրը հրամաններուն ու խրատներուն, այսպէս այս հեղու ալ միտքը դրաւ կամքը կատարելու յարմար առթին :

Շատ ժամանակ չանցաւ՝ առաւօտ մը որ պահապանն ըստ սովորականին անտառին չրջանը կ'ընէր հսկողութեան համար, հրացանի մը պարպուելու ձայնը լսեց. մէկէն վազեց, և տեսաւ որ Պ. Շիլքի գեղեցիկ եղջերու մը սպաններ է : Այս անգամ միայն յորդորով չլմնցուց բանը, և ինչպէս որ սպառնացեր էր՝ մէկէն 'ի մէկ պալատը գնաց ու իմաց տուաւ :

Ծեր պարոնն այս լուրը լսածին պէս, աճապարեց գնաց իշխանին՝ ներումն խընդրելու համար իր որդւոյն. իշխանն ըսաւ անոր .

— « Ըստ օրինաց՝ որդիդ բանտ երթալու պարտաւոր է, և ես իրաւունք ունիմ՝ փակելու զինքը . բայց 'ի շնորհս քո կը ներեմ իրեն . այս միայն դիտեա՛ս՝ որ եթէ ուրիշ անգամ մըն ալ այս օրէնքին դէմ գործէ,

ամենայն խստութեամբ պատիժը կու տամ :

Պարոնը շնորհակալ եղաւ իշխանին , խօսք տուաւ որդւոյն կողմանէ , և բանը ասանկ լմընցաւ :

Սակայն Պ . Շիլֆ երիտասարդը խորին ոխ պահեց ասոր համար պահապանին դէմ . և թէպէտ խել մը տարիներ անցեր էին այս դիպուածէն ետքը , ինքը վրէժխնդրութեան փափաքանօք բորբոքած էր :

Ս.րդ այս միջոցին մէջ իշխանը կնքեց իր կեանքը , և բոլոր իր հպատակները ողբացին վրան , որովհետեւ աւելի հայրական կառավարութեամբ՝ քան թէ իշխանաբար վարուած էր միշտ անոնց հետ : Խրեն որդին պատանեակ էր հասակաւ , և իրեն տէրութենէն դուրս կը ճանապարհորդէր . անոր համար խնամակալ մը դրուեցաւ վրան , և շատ փոփոխութիւններ եղան երկրին մէջ :

Շիլֆ երիտասարդ պարոնը , որ տէրութեան ամենէն աւելի հարուստ և ազնուական տներուն մէկէն էր , անտառաց վերատեսուչ դրուեցաւ : Խել մը կահկարասեօք Ֆէլսէքի դղեակն եկաւ , որուն մէկ մասը իրեն բնակութեանը համար սահմանուած էր . և որովհետեւ աստիճանաւ վեր էր քան զմեր Վէորդը , ամէն կերպով կը նեղէր ու կը տանջէր զանիկայ : մերթ այս բանիս , մերթ այն բանին համար կը յանդիմանէր զանիկայ , և միշտ անիրաւաբար , որովհետեւ ոչ ոք անոր պէս ուշադիր էր իր պարտուցը :

Նոր իշխանն առաւ պետութեան կառավարութիւնն իր ձեռքը , և իր պաշտօնէից մէջ ամենէն աւելի անտառաց խնամատար պաշտօնեայն կը սիրէր . Պ . Շիլֆ ալ , որ ճարտարաբան էր և քսուող կերպ մը ունէր , ամենայն հնարիւք ջանաց անոր սիրտը շահիլ , որպէս զի կարենայ վնասել խեղճ պահապանին :

Ուստի երբոր տեսաւ Պ . Շիլֆ որ սիրելի է պաշտօնէին , սկսաւ համարձակ իր շարասրտութիւնը ցուցնել Քէորդայ դէմ , և օր մ'ալ յետ խել մը անարդար յանդիմանութիւններու՝ ըսաւ որ ալ բանի մը չէր դար , և թէ իր գլխուն ճարն հոգայ , որովհետեւ որոշած էր այն անտառներուն պահպանութիւնը այնպիսոյ մը ձեռքն յանձնելու , որ իրմէն աւելի աղէկ հոգ կարենար տանիլ :

— « Ա՛հ , պատասխանեց պահապանը , ես չատոնցուրնէ 'ի վեր և մեծաւ սիրով թողուցած կ'ըլլայի իմ պաշտօնս , թէ որ հանդուցեալ բարեյիշատակ իշխանը թոյլ տուած ըլլար ինծի . բայց ինքը գովելով իմ հաւատարմութիւնս , պատուիրեց որ ղեռ քիչ մը տտենուան համար պահեմ դայն , որդիս ինծի յաջորդ խոստանալով :

— Իրաւ կ'ըսես , ըսաւ Պ . Շիլֆ հեզնական կերպով մը ժպտելով . շատ հետաքրքիր եմ իշխանին հրամանագիրը տեսնելու » :

Պահապանը ցուցուց դայն , ըսելով որ այն հրամանագրին զօրութեամբը կարգեր էր իր որդին :

Պ . Շիլֆ , որ ուզածին պէս կը դարձընէր ամէն բան , առաւ հրամանագիրը , կարդաց , և ետքը ըսաւ պահապանին .

— « Ասիկայ պարզ խոստմունք մըն է՝ ատենօք ունեցած արդիւնքներուդ համար . բայց որդիդ ամենեկին անյարմար է այս պաշտօնին , և ես իրմէն շատ աւելի կարողն ու արժանատիք կը գտնամ » :

Այս խօսքերը ծերունի պահապանին սիրտը վիրաւորեցին , որ 'ի գուր կը ջանար ինքզինքը բռնելու և չափէն դուրս չելլալու :

— « Ա՛հ , ըսաւ անոր , մի անիրաւիր ինծի . դու կը կարծես թէ ես քեզի նախաւորինք ըրի այն օրն՝ որ իմ պարտքս կատարեցի . մանաւանդ թէ ասիկայ պէտք է քեզի արդեւք ըլլայ ինծի չարիք չընելու , որ պէս զի չըսուի թէ . . .

— Ի՞նչ , աղաղակեց Շիլֆ կայծակնացոյտ աչքերով խօսքը բերնէն առնելով , դեռ կը յանդգնիս յիշեցընելու ինծի քու աներես կոպտութիւնդ : Գու ինծի պէս աղնուականներուն յարգութիւն տալու տեղ , կ'երթաս ողորմելի մութացիկները կը պատուես » :

Այս զայրազին խօսքերն ըսելէն ետքը , ելաւ դնաց հոնտեղէն : Խեղճ Պէտրդը ապշած ու դարհուրած մնաց . բայց յետոյ քիչ մը սիրտ առնելով , գէտ 'ի աուն երթալու ատենը ինքիրեն կ'ըսէր .

« Ինչ որ ուղէ ըսէ Պ . Շիլֆ , իմ անտառներս աղէկ վիճակի մէջ են , և թէպէտ

լցեալ է չարասրտութեամբ՝ այս կողմանէ
չկրնար վնաս մը ընել ինձի . իսկ ուրիշ կող-
մանէ ամենեին չեմ հոգար , ինչ որ կ'ուզէ
նէ ըլլայ » :

Տուն որ հասաւ , բան մը չիմացուց ըն-
տանեացը , չուզելով առանց հարկի իր սի-
րելեաց սիրտը խռովել :

Այս զիպումէն քիչ մը ատեն վերջը ,
երբոր իրիկուն մը պահապանը ըստ իր սո-
վորութեանը կոթընած նստեր էր իր մեծ
աթոռին վրայ՝ օրուան աշխատութիւններէն
հանգչելու համար , յանկարծակի մարդ մը
ներս մտաւ , և անտառաց ատենակալէն
խրկուած նամակ մը ձեռքը յանձնեց , ո-
րուն մէջ կը ծանուցանէր իրեն բարձրա-
դոյն հրամանաւ՝ որ իր հասակին տկարու-
թեանը և հետեաբար այն պաշտօնին ու-
նեցած անկարողութեանն համար , առ-
այժմ Վալտէնարուհի անտառի պահապա-
նին յանձնէ իր պաշտօնն ու իր անտառնե-
րը , քանի որ նոր ընտրութիւնը զեռ չէր
եղած : Նամակին մէջ յիշատակութիւն մը
չկար ծերունոյն երկարամեայ ծառայու-
թեանը վարձք մը , կամ որդւոյն ուրիշ պաշ-
տօն մը տալու , հապա մանաւանդ թէ կը
պատուիրէր որ ալ ամենեին չերենայ պա-
հապանն այն անտառներուն մէջ , չկարե-
նայ հոն հրացան պարպել , և ոչ իսկ շրջա-
կայքը մօտենալ հրացանով :

Անկարելի է բացատրել Պէորդայ սոս-
կումը . ձեռքերն անանկ կը դողային , որ

Հաղիւ կրնար բռնել նամակը , սիրտն ալ սաստիկ խռովեալ էր . բայց իր բնականիբը՝ որը մէկ բանի մը , որը ուրիշ բանի մը ըզբաղած ըլլալով , չխմացան նամակին իրեն վրայ ըրած տալաւորութիւնը : Բայց Ղէորդ զօրացընելով ինքզինքը՝ ամենուն առջև բարձր ու անխռով ձայնիւ կարդացայն նամակը , որ իր դատաւարաւորեան վճիռն էր : Մօրն ու երկու աղջիկներուն զոյնը զեղինցաւ սրտերնուն անձկութենէն . Քրիստիանոս կը մօնչէր բարկութենէն , տեսնելով վերատեսչին չարութիւնը . Մարիամ ալ քիչ մը ատեն լուռ կենալէն ետքը , ցաւազին արտասուքներ սկսաւ թափիլ . և անոր արտասուելը տեսնելով իր երկու պըղտի տղաքներն , որ անկիւն մը քաջուած կը խաղային , անոնք ալ սկսան լալ , անանկ որ սենեկին մէջ ուրիշ բան չէր լսուեր՝ բայց եթէ ամենուն բերնէն հառաչանք :

Ղէորդ միայն , որ իր բնական հանդարտութիւնը նորէն առեր էր , չէր սլլայլեր , և մէկալնոնք քաջալերելով կ'ըսէր անոնց .

— « Սիրեցեալ զաւակներս , յիշեցէք որ Աստուած միշտ կը հսկէ . . . Դու , ընկերս , զաղրեցուր արտասուքդ , և աստուածային Նախախնամութեան վրայ վստահելուդ օրինակ տուր մեր որդւոցը : Մարդիկ չեն կրնար մեղի չարութիւն կամ՝ նախատինք մը ընել առանց Աստուծոյ ուղելուն . ուրեմն ըսել է որ ինքը զմեզ կը փորձէ , և թէ որ սիրով տանինք՝ մեղի օգտակար կ'ընէ զայն :

Անոր համար քաջալերուեցէք և վստահ եղէք Աստուծոյ վրայ, որ մեր հօր պաշտպանն է, և զմեզ երեսէ չթողուր՝ թէ որ բոլոր աշխարհ ալ թողուցած ըլլար: Ինքը մեր բարերար Հայրն է, չկրնար առանց հացի ձգել զմեզ իր արարածները. ապահով ըլլանք ասոր վրայ:

» Ի վերայ այսր ամենայնի, Աստուած կ'ըսէ՝ թէ օգնէ զուքու անձիդ, որ ես ալ օգնեմքեզի. անոր համար պէտք է որ ձեռքէս եկածը ընեմ՝ աս վտանդէն խալըսելու համար. վաղը առաւօտ կանուխ իշխանին կ'երթամ, որ իր բարեյիշատակ հօրը պէս բարի ու վեհանձն է: Թէպէտ շատ են իր դրաղանքները, բայց անտարակոյս եմ որ կը շնորհէ ինձի ունկնդրութիւն, և չեմ կարծեր որ անցթութեամբ ուղենայ անօթութենէ մեռնելու դատապարտել ծերունի մը, որ ամենայն եռանդեամբ և հաւատարմութեամբ քառասուն տարի ծառայած է իր տանը: Քրիստիանոս, զուհետս կու գաս: Այսպիսի վիճակի մէջ ըլլալով կրնանք քանի մը օր հեռանալ հոստեղէն առանց վերատեսուէէն հրաման խնդրելու, որ արդէն չտար այս առթիւ. ոտքով կ'ընենք ճամբորդութիւննիս, որովհետեւ կառքով կամ ձիով երթալը սուղի կը նստի մեզի, և մեզի պէս երկու ողջ առողջ կտրիճներ կարօտութիւն չունին այսպիսի բաներու. միայն հետերնիս հարկաւոր եղած ուտելիքը կ'առնենք ու որսի մախաղներուն մէջ կը դնենք: Բաներդ

Հոգա , Քրիստիանոս , որպէս զի վաղը առաւօտ կանուխ պատրաստ ըլլաս » :

Երկրորդ օրը արշալուսէն առաջ ծերունին ոտքի վրայ էր . զնաց որդին արթնցընելու ու ըստ անոր .

— « Ժամանակն եկաւ չարժելու . դեռ լուսինը քիչ մը կը փայլի , արդէն մենք ալ խիստ աղէկ գիտենք ճամբան . ելիր որ երթանք » :

Եղիսաբեթ զնաց բերաւ Քէորդայ ռսկիէ շուրջքով կանաչ նշանադրեալ , ու լաթի մը մէջ պլլած՝ որպէս զի չիճանայ , մախաղին մէջ դրաւ . կատարինէն մէկալ զգեստները բերաւ ու ճամբուն համար հարկաւոր եղած սղալարը . Մարիամն ու Լուիզը նախաճաշիկը պատրաստեցին խուցին մէջ . երկու սղալիկները դեռ կը քնանային :

— « Ե՞րբ կը դառնաս , հարցուց Եղիսաբեթ իր էրկանը :

— Ես ալ չեմ գիտեր . բայց կարծեմ զըժուարին է որ ութ օրէն առաջ կարենամ դառնալ :

— Վաղունէ համրելով տասնըհինգ օրէն Ծննդեան խթումն է . նոյն օրը ապահովապէս հոս կ'ըլլաս , անանկ չէ :

— Երանի՛թէ այս դիմացի շարժումն մէջ կարող ըլլամ դառնալ . . . : Սակայն ինչպէս որ ալ երթայ բաներնիս , Ծննդեան սուրբ խթումը տօնախմբելու համար հոս կը գըտնուիմ :

— Աստուած հետերնիդ ըլլայ և յաջողէ զործերնիդ , ըստ Եղիսաբեթ :

— Դու ալ, ընկերս, բոլոր ընտանեաց
հետ աղօթէ Աստուծոյ. և յուսացէք ի նա,
որ մեր օգուտը կը մտածէ » :

Գէորգայ ու Քրիստիանոսի ճամբայ ել-
լելուն միջոցը դեռ գիշեր էր, լուսինը կը
սկսէր լերանց ետեւը պահուելով, և արե-
ւելքը դեռ և ոչ ստուերախառն լուսով նկա-
րուած էր : Ի վերայ այսր ամենայնի երկու
ճամբորդները կտրըճութեամբ սկսան ա-
ռաջ երթալ, թէպէտ դեկտեմբեր ամսուն
գիշերային ցուրտը կը նեղէր զիրենք :

Տան մէջ մնացողները կը հոգային դա-
ցողներուն, մասնաւորապէս աղնուաւիրա-
ծերունւոյն համար : Հանդերձ այսու՝ առջի
շաբաթը բաւականապէս սրտերնին հան-
գարա բռնեցին. իրարու սիրտ կու տային,
և զիրար կը մխիթարէին փոխադարձաբար :
Բայց անկէց վերջը օգերը խիստ գէշցան .
մերթ կ'անձրնէր, մերթ ձիւն կու դար առանց
ընդհատութեան, և մրրկալից հով մը ան-
տառին ծառերուն մէջէն անցնելով կը սու-
լէր : Այն ատեն ընտանեաց սիրտը խռովե-
ցաւ ու չէին կրնար հանգարալի :

— « Ա՛հ, կ'ըսէին, Քրիստիանոս առոյգ
ու կտրիճ է, և կրնայ նեղութեանց յաղ-
թել. բայց մեր պատուական հայրը խնչպէս
այս ճամբաները պիտի ընէ այսպիսի հե-
ղեղներով » : Ստէպ երկու պղտիկները դու-
ռը կը վազէին՝ տեսնելու համար թէ ար-
դեօք պապերնին կու դա՞ր : Ասանկ անցու-
ցին տասնըհինգ օր, բայց երթալով տաղ-
նապնին կ'աւելնար :

Այս օրերուն մէջ՝ վերատեսուէէն խորհուած որսորդ մը եկաւ տուն , որ անտառաց ատենակալէն նամակ մը բերած էր . Եղիսաբեթ թէպէտ չհամարձակեցաւ բանալու զայն , բայց իմացաւ որ բարեգուշակ թուղթ մը չէր , որովհետեւ մարդը զայն ձեռքը տալու միջոցը՝ ծաղրելով մը ըսեր էր իրեն .

— « Շատ խելք այս ծերուն ու անմիտ երիտասարդին ըրածն , որ ելեր վազեր են իշխանին՝ իբրեւ թէ գործողութիւն մը պիտի տեսնեն . բայց վերատեսուէջը ստոյգ գիտէ որ խախք խայտառակ պիտի ըլլան » :

Եղիսաբեթի ու աղջկանցը ձեռքէն ուրիշ բան չէր դարձ բայց եթէ ամէն օր ազաչել զԱստուած որ իրենց համբորդները ձախորդութիւններէ խալըսէ , իշխանին սիրտը շարժէ որ անոնց պաղատանացը մտիկ դնէ , և շուտով ողջ առողջ տուն դարձնէ զանոնք : Եւ երկու պզտի տղաքներն ալ իրենց մօրմէն օրինակ առնելով՝ քովը կը չոքէին , և անոր նայելով անմեղ ձեռքերնին իրարու կը միաւորէին :

ՊԱՀԱՊԱՆԻՆ ԴԱՐՁԸ

Այսպիսի սրտի ալեկոծութեանց միջոցը ծննդեան խթումն հասաւ , և այնպիսի գէշ օդ մըն էր՝ որ սովորականէն շուտ գիշերը կոխեց : Երկնից երեսը սև ամպերով ծածկուած էր , հիւսիսային քամին անտառին ծեր կաղնիները կը դողացընէր , և եղևին ծառերը կը շարժէր . նախ ձիւն եկաւ , ևտքը անանկ առատ տնճրե մը սկսաւ դալ , որ տան յարկը սաստիկ կը թնդար՝ իբրեւ թէ ջրվէժ մը ժայռէ մը անոր վրայ թափէր :

— « Ա՛հ , չեն տեսնուիր , ըսաւ Եղիսաբեթ՝ խել մը ատեն պատուհանէն նայելէն ևտքը , յոյս չկայ որ դան . . . : Թէ որ այսպիսի օրով մը չդառնան , անտարակոյս դժբաղդութիւն մը հանդիպած է իրենց . սիրտս սաստիկ անհանդիստ է , բայց օդն ալ անանկ գէշ է՝ որ անկարելի է տունէն դուրս ելլել » . . . :

Այն անկէ ետքը ամենուն բերանը կը դադուեցաւ , վախնալով որ իրենց կատկածներովը զիրար աւելի կը խռովեն . միայն երբեմն երբեմն խորին հառաչանքներ անոնց ցաւազին սրտերէն թռչելով՝ լռութիւնը կ'ընդհատէին :

Քիչ մը ատեն անցնելէն ետքը՝ Եղիսաբեթ նորէն ոտք ելաւ , պատուհանը բացաւ . . . զուխը դուրս հանեց . . . մէյ մ'ալ յանկարծ ազազակեց .

— « Փառք Աստուծոյ , երկու հոգի կու գան : Գէորգ , Քրիստիանոս , դո՛ւք էք արդեօր :

— Այո , մենք ենք , պատասխանեց սիրելի ու ծանօթ ձայն մը :

— Եկան եկան , սիրելի աղջիկներս , ըսաւ Եղիսաբեթ ասոնց . ահա հոս են » :

Ամէնքը մէկտեղ վեր ցատքեցին ուրախութեամբ , ու մէկէն դուռը վազեցին :

— « Խեղճեր , ինչ գէշ օգի հանդիպեցաք . ո՛ր գիտէ ինչ նեղութիւն քաշեր էք , ինչպէս յոգնած պիտի ըլլաք : Գոնէ ինչ լուր բերիք մեզի . ինչ ըրիք նայինք քաղաքը :

— Յուսամ որ ամէն բան աղէկ կ'երթայ , պատասխանեց Գէորգ . բայց անշուշտ շատ հոգացած պիտի ըլլաք այսչափ ուշանալնուս վրայ : Յանցանքը մերը չէ . ճամբան հիւանդացայ , ուստի հարկ եղաւ որ կանկ առնենք . առողջանալէս ետքն ալ , անձրեկին սրատճառաւր այնչափ բարձրացեր էին զն-

տերն ու նոյն իսկ պզտի վտակները, որ հարկ
եղաւ քանի մը օր սպասենք : Գոհութիւն
Սատուծոյ , վերջապէս մեր տունն ենք » :

Աս ըսաւ ու խուցը մտաւ . աղջիկները զա-
ցին զգեստ բերին՝ որ հագածները փոխէ ,
որովհետեւ սաստիկ թրջած էին . յետոյ նո-
րէն իր մեծ աթոռին վրայ նստաւ՝ կրակա-
րանին մօտ : Եղիսաբեթ չիշ մը զինի բե-
րաւ , և երկու ճամբորդներուն ալ լեցընե-
լով՝ կ'ըսէր .

— « Խմեցէք որ զօրանաք . քիչ ատենէն
ընթրիքն ալ պատրաստ կ'ըլլայ :

— Շատ աղէկ , ըսաւ Գէորգ . ետքը չորս
կողմը նայելով , ինչ մխիթարութիւն է մար-
դոս , աւելցուց , իր տանը մէջ դռնուի ,
իր ցանկալի ամուսնոյն ու սիրեցեալ որ-
դուցն հետ , և անոնց խնամքները վայել » :

Այս խօսակցութեան միջոցը՝ Քրիստիա-
նոս առանձին իմացուցեր էր իր կնոջն որ
ամենեւին յոյս չկար , և պաշտօնին ձեռ-
քերնէն ելեր էր . Մարիամն ալ ծածուկ
զուրցեր էր զայն իր էրկանը քուրերուն ,
անոնք ալ իրենց մօրը . անանկ որ պահա-
պանը յանկարծ ամենուն գէմքը գունատած
տեսաւ ու յուսահատութիւնը ամենուն աչ-
քին վրայ նկարուած :

— « Ա՛հ , ըսաւ , Քրիստիանոս բանը
յայտնե՛ր է , ա՛յ չեմ կրնար ուրեմն ծածկել :
Եկէք տեղն 'ի տեղը պատմեմ ձեզի՝ զի-
պուածը , բայց կ'աղաչեմ որ սրտերնիդ չառ
զող չհանէք : Քրիստոսի ծնած զիշերն ենք ,

ուստի պէտք է որ այս մեծ մխիթարութիւնը մոռցընել տայ մեզի աշխարհիս պզտի վիշտերը , կամ գոնէ թեթեցընէ անոնց ցաւը :

» Այն օրն որ ճամբայ ելանք հոսկէց՝ գիշերուան դէմ շատ ուշ հասանք զացած տեղերնիս . հանդերձ այսու՝ մէկէն փութացի Պ . Միւլլէր ծերունոյն երթալու , որ անտառաց ատենակալին խորհրդական է : Անկեղծ մարդ մըն է անիկայ , կ'ըսէի ես ինքիրենս , ատենօք ինծի զխաւոր եղաւ , և միշտ ինծի պաշտպանութիւն ըրած է : Ուրիշ ճանչցած խորհրդականներս կամ մեռած են , կամ պաշտօնէն ելած են . իրմէ զատ մէկը չկայ՝ որ կարենայ աղէկ խորհուրդ մը տալ ինծի , թէպէտ ինքն ալ կէս մը քաշուած է գործողութենէ : Ուստի ամենայն վստահութեամբ զացի Պ . Միւլլէրին տունը , և ինչպէս որ կը կարծէի զինքը՝ անանկ գտայ . ամենայն սիրով և զթով ընդունեցաւ զիս , և զիպուածս լսելէն ետքը՝

— « Գէշ թշնամոյ մը հանդիպեր ես , ըսաւ ինծի զլուխը շարժելով , այնպիսոյ մը՝ որ հոս ալ զօրաւոր կուսակիցներ ունի . գիտեմ որ կ'ուզէ պաշտօնդ երիտասարդի մը տալ , որ իրեն տունը ծառայած է , անոր համար ամէն օր որդւոյդ վրայ ուղած տեղեկութիւնները կը դրէ , և այնչափ բանը առաջ զացած է , որ ճշմարիտն ըսելով՝ վախճմ՝ որ պիտի կարենայ յաջողցընել իր գիտաւորութիւնը , ու զրկել գճրիստիանոս

այն պաշտօնէն , որ ապահովապէս իրեն կ'իյնար :

— Ես բոլորովին յոյսս չեմ կտրած , պարօն , պատասխանեցի իրեն . անոր համար կ'ուզեմ մէյ մը իշխանին հետ անձամբ տեսնուիլ :

— Սղէկ կ'ընես , ես ալ հետդ կու գամ . միայն թէ դժբաղդաբար այնպիսի ատեն մը եկար , որ իշխանը արտաքոյ կարգի զբաղած է , և մեծ բան է՝ թէ որ կարենաս հետը խօսիլ : Նոյնպէս պէտք է որ անտառաց գերագոյն վերատեսչին ու խորհրդականներուն հետ ալ տեսնուիս . թէպէտ չեմ յուսար որ աղէկ ընդունելութիւն գտնաս անոնցմէ , որովհետեւ Պ . Շիլֆ շատ սուրած է անոնց միտքը ձեր վրայօք » :

» Պ . Միւլլէրի խորհրդոյն հետեցայ . բայց ամենեւին օգուտ մը չեղաւ : Գերագոյն վերատեսուչը պաղութեամբ ընդունեցաւ զիս , ու շատ քիչ խօսեցաւ հետս : Խորհրդականներն ալ նոյն կերպով վարուեցան , և որոն որ զացի՝ զամէնն ալ խոժոռադէմ գտայ , ու ծանր խօսքեր լսեցի : Իշխանին հետ ալ չկրցայ տեսնուիլ , որովհետեւ պաշտօնեայն քովն էր , և Պ . Շիլֆ ամենայն խորամանկութիւն բանեցուցեր էր զմեզ երկուքնիս ամբաստանելու իրեն : Փուճ տեղը մանրամասնաբար չպատմեմ հոս իրը , որովհետեւ այնպէս բաներ են՝ որ շատ չէք հասկընար . այսչափ միայն օգուտ եղաւ երթալնէս , որ կը յուսանք թէ քննութիւն մը

ըլլայ մեր անտառներուն վիճակին վրայ . բայց դէշն այն է՝ որ այնպիսի անձինք են այս բանիս համար ընտրուողները , որոնցմէ աղէկութիւն պէտք չէ յուսանք :

» Բայց ես կը տեսնամ , սիրելի զաւիւրներս , որ այս պատմութիւնը կը վշտացընէ դձեզ . ընդ հակառակն այս իրիկունս ամէն քրիստոնեայք պէտք է որ գոհ և ուրախ ըլլան . ուստի ուրիշ ամէն մտածութիւն թողունք ու Փրկչին ծննդեանը վրայ միայն խորհինք , որպէս զի այս քաղցր զբաղմունքը ցրուէ մեր սրտից տխրութիւնը » :

Գէորգ ան ատեն աչքերը Աւիրեաթի պատկերին վրայ դարձուց , որ հոն կախուած էր՝ ուր որ էր առաջ հայլին , և քօղով մը ծածկուած , որպէս զի անվնաս պահուի :

Քրիստիանոսի երկու որդիքները , Յովսէփն ու Աննիկը , որ շաբաթներէ ՚ի վեր կը սպասէին Ծննդեան խթման օրուանը , առջինին պէս աշխոյժ ու զուարթ դէմքերով սկսան ցատքուտել՝ երբոր տեսան որ պապերնին պատկերին կը նայէր : Յովսէփ ազաչեց մամուն որ շուտով քօղը վերցընէ պատկերին վրայէն , և ըստ սովորութեան՝ ճրագները վառէ , որպէս զի կարենան աւելի աղէկ տեսնել : Աննիկն ալ կը յորդորէր պապը՝ որ երթայ քնարը բերէ , որպէս զի մամերնուն սորվեցուցած երգը երդեն :

— « Ինչո՞ւ չէ , ըսաւ Գէորգ , երդենք Ծննդեան երգը : Բայց առաջ ըսէ նայիմ

ինծի , Եղիաաբեթ , իմ հեռաւորութեանս միջոցը նոր բան մը հանդիպեցամ հոս :

— Չէ . միայն երթալէդ քիչ վերջը՝ անտառաց ատենակալէն խրկուած նամակ մը եկաւ :

— Ի՞նչ նամակ կրնայ ըլլալ ասիկայ : Բեր մէյ մը կարդամ » :

Եղիաաբեթ բերաւ ձեռքը տուաւ . Գէորդ բացաւ ու կարդաց , և մէկէն արտաքոյ կարգի տխրութիւն մը կերպարանքին վրայ երեցաւ . յետոյ աչքերն երկինք վերցընելով ըսաւ .

— « Քու կամեղ ըլլայ , Աստուած իմ , ինչ որ կ'ուզես՝ սիրով կ'ընդունինք մենք » :

Ամենուն աչքը իրեն վրայ էր , և կը սպասէին բերնէն խօսք մը լսել :

— « Ի՞նչ նոր բան կայ , ազնիւ Գէորդս , հարցուց Եղիաաբեթ :

— Աս կայ՝ որ պէտք է ելլանք տուններնէս , դուրցեց պահապանը՝ գրեթէ լալով , մանաւանդ թէ ինչուան հիմա պէտք էր ելած ըլլայինք : Ատենակալը կը պատուիրէ այս նամակին մէջ՝ թէ այս տունն , որուն մէջ այսչափ տարիէ 'ի վեր կը բնակինք , ինչուան Ծննդեան խթման օրը պարպենք , որպէս զի նոր պահապանը տօնին երկրորդ օրը կարենայ մէջը մտնալ . և կը սպառնայ որ եթէ հրամանին հնազանդելու չըլլանք , զինուորներ կը խրկէ որ բռնութեամբ հանեն զմեզ : Եղիաաբեթ , զաւակներս , վայրկեան մըն ալ պէտք չէ կորսնցընենք . ես

կը դարմանամ թէ ինչպէս ինչուան հիմա
չեն եկած , բայց կրնայ ըլլալ թէ քիչ ատե-
նէն դան և վռնտեն զմեզ մեր սիրելի բնա-
կութենէն :

— Ո՛վ Տէր , գոչեց Մարիամ , ինչ պիտի
ընենք այսպիսի մութ գիշերով , այսպիսի
դարհուրելի փոթորիկով մը : Կը լսէք թէ
ինչպէս քամին կը մոնչէ անտառին մէջ ,
ինչպէս անձրև կու գայ : Վայ մեզի . ո՞ր
պիտի ապաստանինք քամիէն ու անձրևէն » :

Յետոյ աթոռի մը վրայ նստաւ , և իր եր-
կու սղտի տղաքները զիրկն առած , սրտին
վրայ կը սխմէր զանոնք , ու կ'աղաղակէր .

— « Ո՛վ Աստուած իմ , զթա այս խեղճ
տղոց վրայ » :

Գէորդ ոտքի վրայ անշարժ կեցեր էր , և
լռութեամբ՝ արտասուալից աչքերով իր տը-
ղոցը կը նայէր : Եղիսաբեթ կու լար կը հա-
ռաչէր ու կ'ըսէր .

— « Այսպիսի հասակի մէջ բռնադա-
տուիլ տուներնէս վաճառուելու բոլոր մեր
ընտանեաց հետ . այս տունէն , ուր ծնան
և ապրեցան մեր հարբը , որուն մէջ ծնան
և ապրեցան մեր տղաքները . ահ , ծանր է
ինձի այս մտածութիւնը : Հոս ծնանք , հոս
կ'ուզենք մեռնիլ » :

Կատարինէ կու լար անձայն , և Լուիզը
կը զողար զառնուկի մը պէս որ զանակ մը
տեսնայ աչքին առջևը :

Պահապանը ինքզինքը ժողվեց , ջանաց
սրտին ուղեկոծութիւնը խաղաղելու . յետոյ

վեհ կերպարանքով մը , որուն զարդն էին սպիտակ մագերը , և հանդարտ ձայնով մը ըսաւ .

— « Այո , որդեակք իմ , պէտք է որ տուներնէս հեռանանք , և չեմ կարծեր թէ մէկը դանուի որ կարենայ զամէնքնիս մէկ տեղ իր քովն ընդունիլ . ուստի հարկ է որ իրարմէ բաժնուինք : Իրացընէ ես կը յուսայի որ հանգստութեամբ ձեր քովը կրնամ անցընել կենացս վերջին տարիները . կը յուսայի զամէնքնիդ ալ իմ մահուան անկողնոյս բոլորտիքը տեսնալ . բայց Աստուած ուրիշ կերպով կարգաւորեր է , օրհնեալ ըլլայ իր սուրբ կամբը » : Յետոյ իր թոռներուն դառնալով , « Սիրտս կը խըշխըշայ , զուրցեց , երբոր այս անմեղ տղոց վրայ կը մտածեմ . . . Բայց Աստուած հայր է ամենայն որբոց , և կարելի բան չէ որ իր զթութեան աչքերը չհանդիպին ասոնց վրայ ալ » :

Նոյն միջոցին յանկարծակի դուռը զարնուեցաւ :

— « Ահ , եկան , ըսաւ Ղէորդ , եկան փոքնտելու զմեզ » :

Քրիստիանոսի աչքերը կրակ կտրեցան , վազեց առաւ իր որսի հրացանը , և դառն ձայնիւ զոչեց .

— « Թող դան մէյ մը փորձեն իմ ծերունի ծնողքս հոստեղէն հանելու : Թէ որ մէկը ձեռք մօտեցընէ կնոջս , որդւոցս , կամ քուրերուս , վայ է իրեն , կը տեսնա՞ք սա . . .

— Ձէ , չէ , Քրիստիանոս , հայրն ընդ-
հատեց խօսքը իշխանական ձայնիւ , մէկզի
թող սպառնալիքները , ևս առաւել զգոյշ
կեցիր ու իցէ ընդդիմութիւն կամ բռնու-
թիւն ընելէն : Թէ որ մտիկ չդնեն մեր փա-
տերուն ու մեր աղաչանացը , հնազանդինք
ու բաժնուինք մեր բնակարանէն , և եր-
թանք ասպատանելու ինչուան առաւօտ
մերձաւոր հիւղի մը մէջ , ուր շատ անգամ
ապաւիններ եմ անձրեկի ու մրրկի ատեն : Ո՛-
ղիտէ թէ ասիկայ փորձ մը չէ՞ աստուա-
ծային Նախախնամութեան կողմանէ՝ տես-
նելու համար թէ արդեօք արժանաւոր ենք
նորանոր բարերարութեանց » :

Ը

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Դուռը նորէն զարնուեցաւ՝ առջինէն աւելի ուժով :

— « Քրիստիանոս , ըսաւ Գէորգ , դու զնա բաց դուռը . բայց սանձէ դբեղ , կ'ազաչեմ » . . .

Մինչդեռ մէկալնոնք Գէորգայ հետ դէպ 'ի դուռը կը մօտենային , Քրիստիանոս բացաւ զայն . ի՜նչպէս զարմացան երբոր զինուորներու տեղ դրան զիմաց բարձրահասակ ու վայելչադէմ անձանօթ երիտասարդ մը տեսան , որ մուշտակով պատած մեծ զլխարկ մը դրած էր զլուխը , և մութ կանաչ գունով չուխայէ լօղիկ մը առած էր վրան :

— « Անտարակոյս նոր պահապանն է » ըսին իրարու մէջ , և ոմանք տեղերնէն չըջարժեցան : Ստարականն այլայլեցաւ աւոնց ուռած աչքերն և տխրազին դէմքերը

տեսնելով . հանեց զլխարկը , և քիչ մը ա-
տեն լուռ կենալէն ետքը ,

— « Ի՞նչ , ըսաւ վերջապէս , դեռ չէ՞ք
ճանչնար զիս :

— Ո՛հ , Աւիրեան է , աղաղակեց Լուիզ :

— Աւիրեա , ըսաւ Կատարինէ , իրաւ
կ'ըսես :

— Տխրութիւնն աչքերնիդ տկարացու-
ցեր է , աղջիկներս , ըսաւ մայրը . այս պա-
րօնը շատ աւելի բարձր ու մարմնեղ է քան
զմեր որդին :

— Ձէ , մեր եղբայրն է , ըսաւ Քրիստիա-
նոս առաջ երթալով . սիրտս կը վկայէ որ
ինքն է : Ի՞նչպէս եկար հոս , եղբայր իմ .
մենք դեռ դրեղ Հռոմ կը կարծէինք , մեզ-
մէ շատ հեռու » . . .

Գէորգ կամաց կամաց կը մօտենար և աչ-
քերը կը շփէր՝ աղէկ տեսնելու համար թէ
իրաւ էր արդեօք լսածը . երբոր ճանչցաւ
զանիկայ , հայրական թեւերը բացաւ , և Աւ-
իրեա ալ վաղեց զիրին ինկաւ . . . երկայն
ժամանակ զիրկընդիսառն մնացին՝ առանց
ուրիշ խօսք զուրցելու՝ բայց եթէ « Հայր
իմ . . . Որդեակ իմ Աւիրեա » :

Երբոր բաժնուեցան իրարմէ , Աւիրեա
զրկուեցաւ մօրը , եղբօրն ու քուրերուն
հետ , և քաղաքավարութեամբ ու սիրով
բարեւ տուաւ Քրիստիանոսի ամուսնոյն ու
անոր որդւոցը , թէպէտ այս առաջին ան-
գամ կը տեսնար զանոնք :

Անկարելի է ստորագրելն ընտանեաց ու-

նեցած ուրախութիւնը . չէին կրնար հանդարտ կենալ , մէյ մը Ալփրեաթի քով կը մօտենային , մէյ մը իրարու կը գովէին անոր վայելուչ կերպն ու ազնուական դժադրութիւնը : Որչափ որ քիչ մը առաջ մեծ էր տրամութիւննին , այնչափ աւելի հիմա մեծ էր մխիթարութիւննին . այսպիսի վայրկեաններու տխրութիւնը կը թողու կը փախչի , ինչպէս զիշերուան մթութիւնը արեւն կը հալածուի :

Քիչ մը ժամանակ անցնելէն վերջը , Եղիսաբեթ Ալփրեաթի ձեռքէն բռնելով

— « Սիրելի որդիս , ըսաւ , շատ գէշ վիճակի մէջ կը տեսնաս զմեզ , և քու դալուստդ միայն կրցաւ մեր արցունքները ցամբեցընել : Հիմա պատմեմքեզի մեր թըշուառութիւններն որ տեսնաս :

— Ամէն բան գիտեմ , պատասխանեց Ալփրեաթ . — այս խօսքին ամէնքը զարմացան : — Ամէն բան գիտեմ , սիրելի ծնողք իմ , և ապահով եղէք որ բաներնիդ աղէկ պիտի երթայ : Ես հիմա արքունիքէն կու գամ , ուր իշխանը յանձնեց ինծի իր կողմանէ սիրով բարեկելու գրեզ , հայր իմ :

— Իշխանը զիս կը բարեւէ , գոչեց Վէորդ , իրաւցընէ անունս տուաւ : Ուրեմն դու իշխանը կը ճանչնաս : Չեմ հասկընար թէ ինչպէս կ'ըլլայ ատիկայ , և վախեմ թէ երազ է տեսածս :

— Ի՞նչ երազ . անտարակուսելի ճշմարտութիւն է : Նստեցէք տեղերնիդ , ես հի-

մա տեղն 'ի տեղը կը պատմեմ ձեզի ինչ որ հանդիպեցաւ » :

Յետոյ հանեց վրայէն լօղիկը , երկու աթոռ առջև քաշեց , մէկը մօրն ու միւսն ալ իրեն համար . հայրը հանդէսեցաւ իր աթոռին վրայ . իսկ մէկականոնք ոտքի վրայ կեցած՝ սիրալիր աչքով Ալփրեստի վրայ կը նայէին :

— « Մեր հիմակուան բարեշնորհ իշխանը , ըսաւ Ալփրեստ , ինչպէս որ զիտէք՝ հօրը մահուընէն քիչ մը առեն վերջն ալ զեռիտալիոյ մէջ ճանապարհորդութիւնը շարունակեց . իր Հոռոմ եղած ժամանակը՝ քանի մը երիտասարդ նկարիչներու պատկերներ ծախսուելու հանուեցան : Ուզեց տեսնալ դանոնք , և այն բազմաթիւ նկարներուն մէջ՝ ամենէն աւելի մէկուն հաւանեցաւ . հարցուց անոր հեղինակին անունը , և ըսուեցաւ իրեն որ իր իշխանութեան երկրէն երիտասարդ մըն էր՝ Ալփրեստ Ֆրօնէր անուամբ : Կանչել տուաւ զիս , և նկարս զովելէն ետքը՝ հարցուց թէ ինչ զին կ'ուզեմ . բայց իմ ուղածէս չատ աւելի ստակ վճարեց ինծի : Յետոյ իմացուց ինծի որ կ'ուզէր Հոռոմայ հռչակաւոր նկարները տեսնել , և թէ զիտուն առաջնորդի մը կարօտ ըլլալով՝ կը փախաբէր որ ես ընկերութիւն ընէի հետը . այս պատճառաւ զիս իր կառքին մէջ սկսաւ առնել ու քովը նստեցընել , և չատ անդամ ալ իրեն սեղանակից ըրաւ զիս : Այն օրերը խել մը ընտիր պատ-

կերներ ածուրդի հանուեցան . իշխանն ու
զենալով զնել անոնցմէ մէկ քանին , զիս
մէկտեղ տարաւ , և սիրած պատկերնե-
րուն վրայ խորհուրդ հարցընելով ինծի՝ ա-
նանկ կը գնէր : Քանի մը օրէն ետքը ուրիշ
ասանկ ածուրդ մըն ալ պիտի ըլլար . բայց
իշխանն որովհետեւ ալ պիտի ելլար Հռոմէն
ու իր երկիրը պիտի գար իշխանութիւնը
ձեռքն առնելու համար , յանձնեց ինծի որ
հաւնած պատկերներս զնեմ և աղէկ վիճա-
կի մէջ իր ձեռքն հասցընեմ : Նշանակեց
նաև թէ ինչուան լինչ աստիճանի զին կ'ու-
ղէր տալ , և հարկաւոր եղած ստակն ապրս-
պրեց որ տան ինծի : Ես ամենայն ջանք ը-
րի որ այսպիսի պատուաւոր յանձնարա-
րութիւն մը ձեռքէս եկածին չափ աղէկ կա-
տարեմ . և բարեբաղդաբար շատ աւելի
նուազ գնով կրցայ զնել պատկերները :

» Ես նոյն միջոցին արդէն ուսմունքս լը-
մընցուցեր էի , և տեսեր էի ալ Խաւալիոյ այն
ամէն նկարները , որոնք կրնային իմ յա-
ռաջադիմութեանս օգտակար ըլլալ . և իմ
սիրեցեալ ազգականներս տեսնելու փա-
փաքն ու կարօտութիւնն ալ զօրացած ըլ-
լալով վրաս , միտքս զրի պատկերներուն
հետ ճամբայ ելլելու :

» Պատրաստ նաւ մը գտայ որ մէկէն
ճամբայ պիտի ելլէր . և անոր մէջ մտնա-
լով՝ յաջողութեամբ հասայ մեր տէրութեան
նաւահանգիստ մը : Հոն կառք մը վարձե-
ցի՝ պատկերներուն սնտուկները մէջը զնե-

լու համար . և որպէս զի ճամբան ձախորդութիւն կամ մնաս մը չհանդիպի անոնց , ինչուան իշխանին արքունիքը մէկտեղ դացի : Կերակրէն նոր կ'ելլար իշխանը՝ երբոր արքունիք հասայ , և մէկէն ընդունեցաւ զիս :

— « Բարի եկար , ըսաւ ինծի քաղցր կերպով մը : Ի՞նչ բերիր ինծի խտալիայէն :

— Ձեր Մեծութեանն ուղած նկարները :

— Քանի՞ հատ :

— Ամէնն ալ :

— Ամէ՛նը . ո՛հ , շատ աղէկ , շատ գոհեմ » , ըսաւ և հրաման տուաւ որ մէկէն բանան սնտուկները :

» Ես ալ օգնեցի պատկերները հանելու , որոնք բաղդէս ամենեկին չէին մնաստուած : Իշխանը հանեցաւ և գովեց ընտրութիւնս : Երբոր դացած ստակին մուրհակները ցուցուցի , վեր 'ի վերոյ մը նայեցաւ ու ըսաւ .

— « Կարծեմ թէ իմ չափ դրած ստակիս չհասնիր ծախքը :

— Որո՞ն կը հրամայէք որ մնացորդն յանձնեմ , ըսի :

— Եւ ոչ իսկ խօսէ ասոր վրայ , պատասխանեց ծիծաղելով . մանաւանդ թէ ընդունէ շնորհակալութիւններս ըրած ծառայութեանդ համար : Բայց անտարակոյս յոգնած ես ճամբորդութենէդ ու հանդըստեան կը կարօտիս » . և հրամայեց որ պալատին մէջ սենեակ մը տրուի ինծի :

» Երբոր իրիկունը խուցիւ մէջնատեր կը

մտածէի թէ քիչ ատենէն պիտի կարենամ իմ հայրենական տունս դառնալ , Պ . Միւլլէր խորհրդականն ինծի այցելութեան եկաւ : Իշխանէն դատ՝ միայն զինքը կը ճանչնայի արքունեաց մէջ . և միտքս ալ եկաւ , հայր իմ , որ ատենօք քեզի վերատեսուչ եղաւ , և միշտ յարգութեամբ ու սիրով կը վարուէր հետդ : Պ . Միւլլէր իմացուց ինծի թէ շատ զարմացեր էր իմ արքունիք դալուս լրոյն վրայ , և պատճառն հարցուց . ես ան ատեն ծայրէ 'ի ծայր պատմեցի իրեն :

— « Աղէկ ատենին հասար » , զուրցեց ինծի . և նկարագրեց ձեր դժբաղդութիւններն ու վերատեսչին թշնամութիւնը , և ձեր հոն երթալն իմ հասնելէս քանի մը օր առաջ ու առանց յոյսի ետ դառնալնիդ : Ուղեցի մէկէն իշխանին երթալ . բայց խորհրդականն ըսաւ որ շատ ուշ է . « Աւելի լաւ է որ փողը առատուան համար ունկնդրութիւն մը խնդրես , աւելցուց . ես ալ հետդ կու գամ , և տարակոյս չունիմ որ խօսքերդ չեն արհամարհուիր » :

» Երկրորդ օրը առաւօտանց կանուխ եկաւ ինծի Պ . Միւլլէր , և մէկէն իշխանին դացինք : Ես մէկէն ձեր վրայ սկսայ խօսիլ . և սէրն ու երախտագիտութիւնը եռանդ տալով ձայնիս , պատմեցի ինչ կերպով ձեր առնը հասնիլս , դատած հիւրընկալութիւնս , վերջապէս՝ ամէն բան մանրամասնաբար : Խօսքը Պ . Նիլֆի վրայ որ եկաւ , հասկը

ցուցի իշխանին անոր ատելութեան և վրէժ-
խնդրութեան պատճառը, և թէ ինչպէս
բանտուած կ'ըլլար օրինաց դէմ գործելուն
համար, թէ որ բարեյիշատակ իշխանը նե-
րած չըլլար նէ յանցանքը :

— « Մի մոռնար ըսելու, զուրցեց խորհրդ-
դականը, որ Պ. Շիլլի դեռ ան ատեն պա-
տանի էր. ասով քիչ մը անմեղադիր կըր-
նայ ըլլալ :

— Առաջ տար խօսքդ », ըսաւ ինծի իշ-
խանը :

» Ան ատեն հօրս ժամանակաւ ինծի զը-
րած մէկ նամակը ցուցուցի իրեն, որուն
մէջ մասնաւորապէս ժառանգ իշխանին վը-
րայ կը խօսէր ու ամենայն երջանկութիւն
կը մաղթէր անոր : Այն կտորը կարդալէն
հտքը, վեհութեամբ մը խնդրեց ամբողջ
նամակը կարդալու :

— « Կը յիշեմ որ, ըսաւ յետոյ նամակը
ձեռքս տալով, իտալիոյ մէջ ատենօք իր վը-
րայօք խօսեցար դու ինծի հետ. այն մարդն
որ այս կերպով կը դրէ, և այսպիսի տղայ
մը մեծցուցեր է, անանկ չկրնար ըլլալ ինչ-
պէս որ նկարագրեցին ինծի :

— Անշուշտ Ձեր Մեծութիւնը, զուրցե-
ցի, կը պատժէ վերապետուչը, և հօրս պաշ-
տօնը Քրիստիանոս եղբօրս կը շնորհէ » :

» Խորհրդականը ծուռ աչքով մը վրաս
նայեցաւ, ու ըսաւ .

— « Կը վայլէ՞ ասանկ խօսիլ իշխանիս
Մեծութեանն առջև » :

» Սկզբան քիչ մը վախցայ . բայց իշխանը ժպտելով մը խրախուսեց զիս , և վրայ բերաւ .

— « Ասիկայ երկու ոտքի վրայ ընկու բան չէ , ինչպէս որ դու կ'ըսես . պէտք է որ առաջ ազէկ մը քննեմ ամէն բան և զերազոյն վերատեսուչէն տեղեկութիւն առնեմ » :

» Յետոյ Պ . Միւլէրի հետ պատուհանի մը քով առանձնացաւ , և քանի մը վայրկեանէն խորհրդականը դրարանի մը առջև նշատելով սկսաւ զրել . այս բանս ինծի քիչ մը տարակոյս որ տուաւ ու տխրութիւն մը երևցաւ զէմքիս վրայ , իշխանը սիրտ տալով ինծի ըսաւ .

— « Ուրախ կեցիր , բաներնիդ յաջող կ'երթայ » : Ետքը նկարչութեան վրայ դարձրնելով խօսքը , աւելցուց . — « Բարեկիշատակ հայրս ինծի զեղեցիկ թանգարան մը թողուց . բայց անոր մէջի եղած պատկերներուն շատը նորոգութեան կարօտ են , և քեզի կ'ուզեմ յանձնել այս պաշտօնը :

— Ասիկայ ինծի մեծ պատիւ է , Տէր իմ . միայն կը վաւիաքիմ Շննդեան տօնէն վերջն սկսիլ այս աշխատութիւնը , որովհետեւ առաջին անգամ Շննդեան խթման օրը տեսած ըլլալով ծնողքս , հիմա ալ նոյն օրը կ'ուզեմ իրենց տեսութեամբը մխիթարուիլ , մանաւանդ որ դժբաղդութեան մէջ են և ես զիրենք կրնամ ուրախացընել :

— Աստուած հեռի ընէ որ այսպիսի սրբ-

բաղան փափաքանացդ ուղենամ դէմ կենալ » :

» Այս միջոցիս խորհրդականը լմնցուց զրելիքն ու իշխանին ձեռքն յանձնեց թուղթը , որ ստորագրեց զայն , և վերջը ինծի դառնալով զուրցեց :

— « Բարեւ ըրէ՛ ծնողացդ , և ըսէ՛ հօրդ որ ամենեկին չփախնայ » :

» Խոնարհական յարգանօք շնորհակալութիւն մատուցանելէն ետքը , խորհրդականին հետ դուրս ելայ :

— « Կը դարմանամ , կ'ըսէր ինծի ճամբան Պ . Միւլլէր , ինչպիսի համարձակութեամբ կը խօսէիր իշխանին հետ . ես նշան կ'ընէի քեզի , բայց ամենեկին ուշադրութիւն չէիր ըներ : Ինչ և իցէ՛ ծնողաց սէրդ անպարտ կ'ընէ դքեզ , և շիտակն ըսելով՝ ուղիղ ճամբան միշտ ամենէն կարճն է » :

» Երբոր շատ աղաչեցի որ չծածկէ ինծմէ թէ ինչ ըսեր էր իրեն իշխանն ու ինչ զրել տուեր էր , յանձն առաւ խնդիրքս կատարելու :

— « Քիչ մնաց որ անիրաւութիւն մը պիտի ընել տային ինծի , ըսեր էր իրեն , և Կրունվալտը պաշտօնէն հանելու հրովարտակն ալ պատրաստեր էին , կարծելով թէ ես առանց քննութեան ուղածնին կը կատարեմ . բայց զեռ անունս չեմ ստորագրած տակը , որովհետեւ զեռ քիչ մը ատեն կ'ուղէի մտածել վրան : Հիմա շատ զոհ եմ ուշացուցած ըլլալուս վրայ , և կ'ուղեմ ինչ-

պէս որ պէտք է նէ քննել այս դործողութիւնս » :

Իսկ դրուածքը իշխանին կողմանէ հրամանադիր մըն էր առ վերատեսուչն անտառաց Պ . Շիլֆ , որուն մէջ կ'իմացընէր թէ մեծ տհաճութեամբ լսեր էր Կրուն վալտ պահապանին դէմ ըրած թշնամութիւնները , և կը պատուիրէր ամենայն խըտիւ որ ինչուան նոր հրաման մը գայ՝ զգոյշ կենայ ո՛ր և իցէ պզտի կերպով մըն ալ նեղութիւն տալու պահապանին և անոր որդւոյն :

» Մէկէն թղթատարի մը ձեռքով խորհուեցաւ հրամանադիրը :

— « Վայրկեան մըն ալ չուշանայ հոս այս թուղթը , զուրցեր էր իշխանը , որովհետեւ այն աղնիւ անձին սիրտը շուտով կ'ուղեմ հանդարտեցընել » :

— « Կը տեսնես որ , շարունակեց խորհրդականը , բազդին երեսը կը սկսի ծիծաղիլ ձեզի : Տուն որ երթաս , իմ կողմանէս բարեւէ ծնողքդ և ըսէ անոնց՝ թէ ես համոզուած եմ որ պահապանի պաշտօնը Քրիստիանոսի կ'անցնի անվրէպ » :

Այս պատմութեան ընթացքին մէջ՝ ծերունի պահապանն ու բոլոր ընտանիքը քանի մը անգամ խնդութեան արցունքներ թափեր էին աչքերնէն : Երբոր Ալփրեստօսը լմընցուց , հայրը ոտքի վրայ ելաւ ու նորէն ջերմ սիրով զրկուեցաւ հետը , ետքը զնաց պատկերը բացաւ , և աչքերը դէպ 'ի երկինք վերցընելով ,

— « Խառնե՛նք մեր ձայներն ալ հրեշտա-
կաց ձայներուն հետ , ըսաւ , և անոնց հետ
միատեղ երգենք . քանք 'ի բարձունս Աս-
տուծոյ , և յերկիր խաղաղութիւն , 'ի ճարդիկ
հաճութիւն :

Թ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌԸ

Պաշապանին ընտանեաց սիրտը անանկ խաղաղեցաւ Ալփրեաի տուած աւետիսէն , ինչպէս տիկիանոսի լոյծ երեսը լեռնանման ալիքներով խռովելէն ետքը՝ բիւրեղի պէս կը փայլի ու կը մոռնայ իր անհանդարտ բնութիւնը :

— « Տեսէք ուրեմն , դաւիղներս , կ'ըսէր Վէորդ , թէ ինչպէս պէտք չէ ամենեկին յուսահատիլ . ահա օրինակն առջնիս է , այն ատենն որ ակ դժբաղդութեան անդունդին մէջ դահաւիժած կը կարծէինք զմեզ , երջանկութիւնը մեզի մօտ է եղեր » :

Բայց Ալփրեաի սիրտը շատ վշտացաւ տեսնելով իր ծնողաց զէմքին խորշոմութիւնն ու ծերութեան նշմարանքները , դորոնք ժամանակը տալաւորեր էր անոնց վրայ , և հազիւ կրցաւ արցունքը բռնել : Ընդ հակառակն եղբօրն ու քուրերուն տե-

սութիւնն իր սիրտը բացաւ , որովհետեւ երիտասարդութեան շնորհօքն ու առուզութեամբը զարդարուած զտաւ զանոնք : Յետոյ Քրիստիանոսի տղաքները քովը կանչեց , ու զիրկն առած զանոնք՝ կ'ըսէր .

— « Ի՛նչպէս ժամանակը կ'անցնի . հազիւ տասներութ տարի կայ որ Քրիստիանոս , կատարինէն ու ես ասոնց պէս տղաքներ էինք . Լուիզը դեռ մանկիկ էր . և հիմա ասոնք մեր տեղն անցեր են » : Աս կ'ըսէր ու ժպտելով երեսնին կը նայէր :

— « Ըսէք ինծի նայիմ , հարցուց ետքը անոնց , Ծննդեան ընծանիդ առիթ այս տարի ալ :

— Չէ , չէ , պատասխանեց Յովսեփիկը . վերատեսուչը մեր ընծաներէն զրկեց զմեզ :

— Աղէկ հասար դու , ըսաւ Աննիկը . բան մը չբերիր մեզի համար :

— Ապահով եղէք որ ես չձեռ չմոռցայ . բայց պէտք է համբերէք ինչուան որ կառքս զայ , որուն մէջ զրեր եմ ամէն բան :

— Չըսե՞ս հանգէս ընենք անանկ է նէ » , պոռագին , ու սկսան ցատքուտել , խնտալ ու խաղալ :

Քիչ ետքը ամէնքը մէկտեղ սեղան նըստան . բայց աւելի կը խօսէին՝ քան թէ կ'ուտէին : Տղաքն ընթրիքէն ետքը՝ անկողին զացին . իսկ մէկալնոնք դեռ երկայնատեն զուարճացան խօսակցութեամբ :

— « Վաղը կ'ուզեմ այս անմեղ տղոց

մեծ ուրախութիւն մը պատճառել , ըսաւ Սլփրեւտ . ինչպէս որ սովորութիւն է Ղերմանիոյ մէջ Շննդեան ծառը պատրաստենք ասոնց համար : Քրիստիանոս , որդւոյդ սիրոյն համար՝ գնա կ'աղաչեմ հիմակուրնէ պզտի եղեին ծառ մը կտրէ . մրրիկն արդէն դադրած է , և դու մութէն չես վախնար : Ես հետս բերած եմ ծառը զարդարելու համար հարկաւոր եղած բաները . բայց որովհետեւ ձիերը սաստիկ յոգնած էին , հարկ եղաւ որ Էջէնգալ թողում զանոնք կառքին ու կառավարին հետ մէկտեղ , և ես զրեթէ վազելով եկայ լերան ճամբէն . կ'ուղէի թևեր ունենալ որ թռչիմ ու աւելի շուտով հասնիմ : Վաղը առաւօտ կանուխ կեկ կառքը հոս կ'ըլլայ , որով ժամանակին ամէն բան կրնայ պատրաստ ըլլալ » :

Քրիստիանոս հաստ կօշիկներ հագաւ , և կայինը կոնակն առած՝ ան մթուն անտառը դնաց նոր եղեին ծառ մը կտրելու :

Երկրորդ օրը մինչդեռ տղաքը կը պառկէին , ամէնքը ոտքի վրայ էին , ու Շննդեան ծառը կը պատրաստէին , զոր երկու պատուհաններուն մէջ տեղը զետեղեցին : Երբոր կառքը հասաւ և մէջի բեռները հանեցին , Սլփրեւտ մեծ տուփ մը բացաւ , որուն մէջ ամէն տեսակ տղայոց հաճոյական բաներ կային , և ծառին ճիւղերէն կախեց դանոնք , ինչպէս նաեւ Խտալիայէն բերած աղուոր պտուղքք : Նայիս հոս տեսակ տեսակ անուշեղէններ կախուած էին , հոն ծաղիկ

սպառնալով ու վարդապետին ժառանգանքով
զարգարուած պղտի կողովներ , որոնք լի
էին շաքարեղէններով . և պղտի հայլիներ
ալ դրուած էին ծառին վրայ անանկ դրքով ,
որ ընծաներուն թիւը կը շատցընէին : Աւ-
փրեաւ անձամբ կ'ընէր այս ամէն բան , և ա-
ւելի գեղեցկացընելու համար՝ խել մը պղտ-
տի մոմեր դրաւ ծառին վրայ , բայց անանկ
հարստութեամբ , որ աղէկ կը լուսաւո-
րէին ճիւղերը՝ առանց այրելու զանոնք :
Երբոր ամէն բան կարգի դրուեցաւ , կա-
տարինէն ու Լուիզը դացին պղտիկները
արթնցուցին :

Ծննդեան ընծայի ձայնն որ առին ա-
նոնք , մէկէն քունքերնին փախաւ ու ան-
կողնէն վեր ցատքեցին : Երբոր խուցին
դռնէն ներս պիտի մտնէին , ճրագներուն
լոյսը , ծառին կանաչութիւնն ու անոր ճիւ-
ղերէն կախուած տեսակ տեսակ բաներուն
գեղեցկութիւնը աչուրնին առաւ , և ան-
շարժ կեցան սեմոց վրայ՝ ապշութենէ խօսք
մը չկարենալով դուրցել . կը տարակուսէին
ալ թէ երանգ կը տեսնեն արդեօք , չէ՞ նէ
արթուն են : Ծնողքնին ալ անոնց ապշու-
թեանը վրայ դուարձացած՝ կը նայէին թէ
ինչ պիտի ընեն վերջը :

— « Աս ի՞նչ աղուոր , աս ի՞նչ սիրուն
բան , աղաղակեցին հուսկ ուրեմն տղաք-
ները :

— Չէ , չէ , կ'ըսէր Յովսէփիկը , ասանկ
աղուոր և ասանկ գերազանց պտուղներով

ծառ մը չգտնուիր մեր անտառին մէջ, մանաւանդ ձմեռ ատեն :

— Թերեւ մանուկն Յիսուս արքայութենէն մեղի ընծայ խրկեր է դան » , պատասխան տուաւ Աննիկը :

Բոլոր ընտանիքը շնորհակալ եղան ան ատեն Ալփրեաի՝ աղոց բերած ընծաներուն համար . պղտիկներն ալ ձեռքը պաղնելով՝ իրենց սիրելի հօրեղբայրը կը կոչէին դանիկայ :

— « Ուրախ եմ , ըսաւ Ալփրեա ասոնց , որ այս խաղալիկներուն ու ընծաներուն հաւնեցաք : Թէ որ միշտ ազնիւ ու հնազանդ ըլլաք , դեռ ուրիշ անդամներ ալ դուրի չէք մնար ասոնցմէ » : Յետոյ ընտանեացը դառնալով « Կ'աղաչեմ որ դուք ալ հաճիք մէյմէկ պղտի յիշատակներ ընդունելու » դուրցեց ու բացաւ արկղն որ սենեկին մէկ անկիւնը դրուած էր :

— « Այս այն արկղն է , ըսաւ , որ մէկ օր մը ճամբորդութեանս ամէն հարկաւոր եղած բաներովը լեցուցիք . անոր համար կարծեմ վայելչութիւնը այն է՝ որ պարտաւ չդարձնեմ ձեզի » :

Հանեց մէջէն աղուոր մուշտակ մը ու մետաքսեայ զգեստ մը , ու իր մօրը տալով՝ ըսաւ թէ ծնողասէր որդւոյ մը պարտքն էր ձմեռուան ցրտէն պահպանելն իր մայրը :

— « Ո՛հ , սիրեցեալ որդեակ իմ , պատասխանեց Նշիսաբեթ սիրտը ելած , քու իմ վրաս մտածելդ՝ քան զամէն ընծայ յարդի է ինծի համար » :

Քրիստիանոսի ընկերոջն ու իր քուրե-
րուն Ալփրեստ ընծայ ըրաւ աղնիւ կերպասէ
կանաչագոյն զգեստներ , Միլանու մետաք-
սեայ թաշկինակներ , և զանազան չքնաղ
զարդարանքներ զլխու համար . Քրիստիա-
նոսի ալ վայելչաչէն հրացան մը տուաւ եր-
կու բերնով , որուն ծնօտն ընկուղէ էր ար-
ծաթով պատած : Ետքը հօրը մօտենալով ,

— « Դու ասկէ վերջը , սիրելի հայր իմ ,
ըսաւ , ոչ որսի պիտի երթաս , և ոչ ալ ան-
տառին մէջ պիտի աշխատիս . այս հասակիդ
պէտք է հանդիստ առնես ու զօրացուցիչ
բաներու կարօտ ես . անոր համար սնտուկ
մը լեցուն Հռենոսի գինի բերի . քեզի , գա-
ւաթ մ'ալ հետը՝ որով խմես զանիկայ » :
Այս ըսելով ճարտարագործ արծըթէ գա-
ւաթ մը դուրս հանեց , որուն ներսի կողմը
ոսկեղօծ էր , իսկ դրսի կողմը կաղնույ տե-
րկներէ ձևացուցած պսակ մը կար , որուն
մէջ հետևեալ խօսքերը քանդակուած էին .

Իր սիրելի հօրը Գեորգայ կրօնավաչա՝ և
րախտագետ որդին Ալփրեստ Քրօնէր կ'ընծայէ
այս քաժակը 1820 տարւոյն Ծննդեան օրը ,
ի յիշատակ 1802 տարւոյն Ծննդեան խրմանը :

Երբոր Գեորգ ընծայն ընդունելու ատենը
բերանը կ'ուղէր շարժել , Ալփրեստ վրայ բե-
րաւ .

— « Հայր իմ , դու ինծի համար մեծ գու-
մար մը դրամոյ գործածեցիր , և ամենեկին
արդարութիւն չէ որ ես անկէց զրկեմ . քու
որդիքներդ . առ այժմ ընդունէ այս փոքրիկ

Հատուցմունքը » . և ձեռքը ոսկիէ դրամնէրու գալար մը դրաւ :

Ծերունին արտաքոյ կարդի զարմացած այսպիսի սուտքինական յօժարամտութեան մը վրայ , չէր ուզեր ընդունիլ զայն . բայց Աւիրեա կը բռնադատէր՝ ըսելով թէ անիկայ ընծայ չէր . և թէ ինքը իշխանէն առատապէս վարձատրուած ըլլալով , կը ցանկար ամենայն եռանդեամբ փոքրիկ մաս մը հատուցանել հօրը իր այն պարտքէն , զոր ոչ երբէք ամբողջ պիտի կարենար վճարել . և ուրիշ այնչափ պատճառներ ալ բերաւ , որ պահապանը չկրցաւ մերժել անոր խնդիրքը :

— « Ա՛հ , ցանկալի Աւիրեա , ըսաւ Եղիսաբեթ՝ ամենուն զգացմանցը թարգման ըլլալով , ո՞վ կրնար մտածել այն Ծննդեան խթման իրիկունը՝ յորում առաջին անգամ մեր այս աղքատին տունն եկար՝ թէ ատենօր մը այսպիսի դեղեցիկ ու զուարթ Ծննդեան օր մը պիտի պատրաստես եղեր մեզի համար , և թէ քու միջնորդութեամբդ՝ ամենամեծ թշուառութենէ մը պիտի խալըսես եղեր զմեզ : Մենք քեզի պզտի բարիք մը ըրինք . իսկ դու այսպիսի անակնկալ փոխարէն մը կ'ընես մեզի :

— Աստուծոյ կամքովն եղած է այս ամէն բան , մայր իմ սիրեցեալ . անոր համար յամենայնի զովեալ ըլլայ իր սուրբ անունը : . . . Բայց հիմա պէտք է որ ես ձեզմէ հեռանամ ու . . .

— Ի՞նչ, կ'ուզեն զմեզ թողուլ երթալ, ամէնքը դարմացած աղաղակեցին, թէ որ դու երթաս, մեր մխիթարութիւնն ալ մէկտեղ կը տանիս :

— Մի վախնար, քիչ ատենուան համար է հեռաւորութիւնս. կ'ուզեմ Պ. Ռիտինկի հետ տեսնուիլ, որուն իմ վրաս ունեցած արդիւնքը դուք ալ գիտէք. անտարակոյս շատ պիտի ուրախացընէ դինքը իմ յանկարծական այցելութիւնս: Ար խոստանամ որ այս իրիկուն իրեն հետ միատեղ կը դառնամ հոս, և ընտանեկան բերկրութեամբ կ'անցընենք միաբան ոչ միայն այս իրիկունը, հապա ինչուան տարեգլուխ » :

Հարկ եղաւ որ Ալիբեաի վախաբանացը զիջանին, և ինչուան կառքը ամէնքն ընկերեցին անոր :

Այս ընտանեաց համար սոյն օրը անհման էր բոլոր իրենց կենացը մէջ. այնպիսի մերձաւորամենամեծ ճախորդութեան մը վախէն ապահով երջանկութեան մը վայելքն յանկարծակի անցնիլը, այնպիսի ըզզացմունք մը կու տայ ինչպէս թէ մէկը ծովու մէջ ահաւոր մրրկէ մը պաշարուած միջոցը առանց փրկութեան յուսոյ՝ յանկարծ նաւահանգստի մը մէջ գտնայ ինքզինքը և հեռուէն ալեաց կատաղի մռնչիւնը լսէ :

Իրիկուան Ալիբեա դարձաւ իր վարպետին հետ, որով կատարեալ եղաւ ամենուն խնդրութիւնը. չէին յագեր իրարու հետ խօսելով, և կարճ կ'երևար իրենց համար ժա-

մանակը : Ո՞վ կը կարծէր թէ տխուր անտառի մը մէջ թաղուած խեղճ տուն մը այսպիսի երջանիկ բնակիչներ կրնար ունենալ :

Շատ ժամանակ չանցաւ Ալիբետ արքունեաց մօտ վայելուչ տուն մը գնեց , և հոն իր աբուեստին զբաղելով , որուն մէջ շատ անուն հանած էր , հանդիստ ու գովելի կեանք մը կ'անցընէր :

Դիմացի դարնան՝ իշխանն յանկարծ Ֆէլսէքի զղեակն եկաւ , Միւլէր խորհրդականը հետն առած , և ուրիշ պաշտօնակալ մ'ալ՝ որ անտառաց հողաբարձութեան կատարելապէս տեղեակ էր :

Աերատեսուչը սաստիկ խռովեցաւ այսպիսի այցելութենէ մը , որ յայտնապէս վնասակար պիտի ըլլար իրեն : Եւ իրօք իշխանը կանչել տուաւ առջը դանիկայ , և խիստ կերպով մը ասանկ սկսաւ խօսիլ հետը .

— « Ատելութեան ու վրէժխնդրութեան կրքերէ շարժած՝ ուղեցիր դու խաբել դիս , մինչև միտքս դրի որ Կրունվալտ ծերունին պաշտօնէն հանեմ , և ուրիշ ստորին պաշտօն մը տամ որդւոյն . բայց ոչ երբէք կ'ուզէի ամբողջ ընտանիք մը անդթութեամբ իր հայրենական տնէն դուրս վաճնտել , ինչպէս քու փառաքիչ էր : Ահաւասիկ եկայ անտառները քննելու , և հետս այնպիսի մարդ բերեր եմ՝ որ աղէկ կը հասկընայ այս բաներէն » :

Երկրորդ օրը սկսաւ այս քննութիւնը , որ մահացու վէրը մըն էր վերատեսչին սրբտին համար : Այն ամէն անտառները՝ որոնք իր խնամոցն յանձնուած էին , շատ դէշ վիճակի մէջ գտնուեցան :

— « Քու ինծի խրկած ուրուողիծներդ , ըսաւ իշխանն առ Պ . Շիլֆ , ինչպէս որ պէտք է՝ անանկ շինուած են , և սքանչելի ճշդութեամբ մը կը փայլին . բայց ես անտառները բոլորովին տարբեր կը գտնամ , և խել մը տեղեր կան՝ որ յայտնապէս կ'երևայ թէ շատ աւելի ծառուտ էին՝ քան ինչ որ դու ինծի հաշիւ ցուցուցած ես : Աս ըրածդ ալ անիրաւ խաբէութիւն մըն է » :

Վերատեսուչը քանի մը ըսաւ թոթովեց , և դէմքին այլայլութիւնը իր յանցաւոր ըլլալուն կը վկայէր : Ադէկ մը քննութիւն ընելէն վերջը՝ իմացան որ խել մը մղոններով տեղւոյ ծառերը մերձակայ երկըթի դործարանի մը ծախեր էր , և ստակը քովը պահեր՝ որպէս զի կարենայ ճոխութեամբ ու զեղխութեամբ ապրիլ Ֆէլսէքի մէջ : Յետոյ դատաստան եղաւ , և երբոր խոստովանեցաւ Պ . Շիլֆ ըրած անհաւատարմութիւնը , իշխանն իր զթութեամբը պաշտօնէն միայն հանեց զանիկայ ու զողջած ստակը ետ դարձընելու դատապարտեց : Խեղճ տուն մը քաշուեցաւ ողորմելին , ու թշուառ օրեր կ'անցընէր հոն :

Քիչ օր վերջը եկան Կրունվալտ պահապանին խնամոցն յանձնուած անտառներն

ալ քննելու . և շատ աղէկ վիճակի մէջ զըտ-
նալով զանոնք , իշխանն անձամբ Պէորդայ
տունն եկաւ որ իր հաճութիւնն իմացընէ
անոր : Բոլոր ընտանեաց հետ ալ առանձին
առանձին խօսեցաւ . և երբոր ձի պիտի հե-
ծնար , դարձաւ ըսաւ Քրիստիանոսի .

— « Այս վայրկենէս սկսեալ դու ես այս
անտառներուն պահապանը . այսպիսի մե-
ծարոյ հօր մը որդի ըլլալէն ետքը , անտա-
րակոյս եմ որ միշտ իրեն օրինակին կը հե-
տեիս : Իսկ դու , Պէորդ , իրաւ ալ երիտա-
սարդ չես , բայց դեռ անկարող ծեր մը չես
ըսուիր և բաւական դօրաւոր ու տառաջեմ
անոր համար դեռ չեմ կրնար ազատել զքեզ
իմ ծառայութենէս : Մնաս բարով , սիրելի
Կրունվալտս , դարձեալ կը կրկնեմ որ քու
աշխատութիւնդ ինծի հարկաւոր է , և յու-
սամ որ դու ալ զոհ կ'ըլլաս դեռ ինծի ծա-
ռայելուդ համար , ազնիւ վերատեսուչ » :

Հեծաւ ձիուն վրայ , ու թռաւ փախաւ
ընտանեաց անկեղծ շնորհակալութիւննե-
րուն ժամանակ չտալով , որոնք զարմանքէն
հազիւ հազ կրնային հաւտալ լսածներնուն :

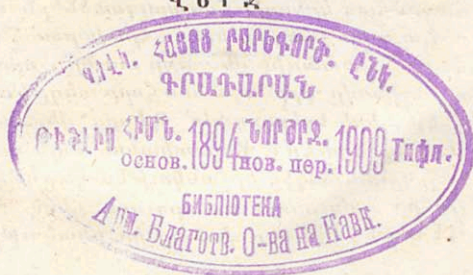
Շատ օր չանցաւ երկու հրովարտակներ
հասան անտառին մենաւոր տունը , որոնց
առաջինովը Քրիստիանոս հօրը տեղը կ'ան-
ցնէր , իսկ երկրորդովը՝ Պէորդ վերատե-
սուչ կը դրուէր : Քրիստիանոս նոյն տան
մէջ շարունակեց երջանկութեամբ բնակե-
լու իր ամուսնոյն ու որդւոցն հետ , իսկ
Պէորդ ալ Ֆէլսէր փոխեց իր բնակութիւ-

ներ . Եղիսաբեթ թէպէտ շատ ցաւեցաւ իր նախապատիւ բնակարանէն հեռանալուն համար , բայց մտածելով որ ստէպ կրնայ հոն գալ՝ սիրտը դոհ եղաւ :

Այն նոր բնակարանին մէջ՝ իրենց որդւոցն ու թոռներուն և Ալիքեաի տեսու թեամբը մխիթարուելով , Գէորգ և Եղիսաբեթ խաղաղ ու բարեբաստիկ օրերով կ'անցընէին իրենց ծերութիւնը՝ ամենէն սիրուելով ու մեծարուելով , և չէին դադրեր կրկնել իրենց որդւոց որդիքներուն .

— « Սիրեցեալ զաւակներ , հաւատացէք մեզի որ այսչափ ատեն փորձով տեսանք , այս աշխարհիս մէջ՝ եղբայրական սիրով , առաքինութեամբ և կրօնքով միայն երջանկութիւն կը գտուի » :

Վ Ե Ր Ջ

Յ Ա Ն Կ Գ Լ Խ Ո Յ

Ա. Ծննդեան երգը	5
Բ. Պղտի Ալփրեալին պատմութիւնը . .	19
Գ. Պահապանին ընտանիքը	37
Դ. Բարեբախտ գիպուած մը	47
Ե. Ծննդեան ընծան	67
Զ. Պահապանին ընտանեաց ձախորդութիւնը	76
Է. Պահապանին դարձը	92
Ը. Անակնկալ այցելութիւն մը	102
Թ. Ծննդեան ծառը	114

